

มูลนิธิศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๒ ตอนที่ ๑๑ - ๒๐

บรรยายโดย สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๒

ตอนที่ ๑๑ - ๒๐

บรรยายโดย สุจินต์ บริหารวนเขตต์

© พ.ศ. ๒๕๓๕ มูลนิธิศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

“แนวทางเจริญวิปัสสนา เล่ม ๒ ตอนที่ ๑๑ - ๒๐”

บรรยายโดย สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สงวนลิขสิทธิ์

ISBN 978-616-8-004-00-5

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๕๘ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

ท่านที่ประสงค์จะพิมพ์หนังสือของมูลนิธิฯ เพื่อเป็นธรรมทานโปรดติดต่อ

มูลนิธิศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เลขที่ ๑๗๔/๑ ซอยเจริญนคร ๗๘ ถนนเจริญนคร

แขวงดาวคะนอง เขตธนบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

โทรศัพท์ ๐๒-๔๖๘ ๐๒๓๔

โทรสาร ๐๒-๘๗๗ ๙๖๙๓

E-mail: info@dhammahome.com

<http://www.dhammahome.com>

พิมพ์ที่ พี เอส เซอร์วิส กรุงเทพฯ

คำนำ

หนังสือชุด “แนวทางเจริญวิปัสสนา” รวบรวมและเรียบเรียงจาก
คำบรรยายของท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ณ ตำหนักสมเด็จ
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ (๒๕๑๐ - ๒๕๑๙) ณ ห้องประชุมสภา
การศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร (๒๕๑๙ - ๒๕๔๓)
คำบรรยาย “แนวทางเจริญวิปัสสนา” ได้ออกอากาศ ณ สถานีวิทยุต่างๆ
จนถึงปัจจุบัน มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์ที่
จะจัดพิมพ์ “แนวทางเจริญวิปัสสนา” เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาได้เข้าใจ
พระธรรมยิ่งขึ้น

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๑

- ส. ขณะนี้จิตเกิดดับสลับต่อกันเร็วมาก ถ้าศึกษาในวิถิจิตซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยละเอียดก็จะทราบว่า หลังจากทีปฏิบัติจนจิตดับไปแล้ว ภาวังคจิตเกิดสลับต่อทันที ขณะที่ เป็นภาวังคจิตนั้นไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่กระทบสัมผัส ไม่คิดนึก ในขณะนอนหลับนั้น มีภาวังคจิตเกิดดับสลับต่อดำรงสภาพชาติอยู่เรื่อยๆไป จนกว่าจะตื่นขึ้นเห็น ได้ยิน ฉะนั้น จิตเห็นจึงเป็นจิตประเภทหนึ่งซึ่งเห็น ไม่ใช่ภาวังคจิต และในขณะที่ได้ยินก็เป็นจิตประเภทหนึ่งซึ่งได้ยิน แต่จิตเห็นกับจิตได้ยินก็ห่างกันมากทีเดียว ไม่ใช่เกิดพร้อมกัน ถ้าจิตเห็นกับจิตได้ยินเกิดดับซ้ำๆ ก็จะไม่มีการสงสัยในลักษณะของจิตซึ่งเป็นสภาพรู้ที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ด้วยเหตุนี้จึงต้องฟังแล้วพิจารณาว่าจิตมีจริง ขณะที่เห็นเป็นจิตประเภทหนึ่ง ไม่ใช่เรา เพราะฉะนั้น ขณะที่ได้ยินก็มีจริง เป็นจิตอีกประเภทหนึ่ง ไม่ใช่เรา แต่การที่จะรู้ว่า จิตใดเกิดดับสลับต่อกันอย่างไรวุ่ นั้น เป็นปัญญาขั้นฟัง เพียงแต่เริ่มที่จะเข้าใจ แม้แต่ในขณะที่กำลังฟังว่า สภาพที่เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เพราะว่ากำลังเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ซึ่งคนตายไม่เห็น ฉะนั้น ลักษณะเห็นขณะนี้ก็มีจริงๆ เป็นอนัตตา เป็นลักษณะกิจการงานของจิตชั่วขณะที่เห็น ค่อยๆศึกษา ค่อยๆพิจารณา ค่อยๆเข้าใจเพิ่มขึ้น

ทีละเล็กทีละน้อย เพราะว่าการอบรมเจริญปัญญานั้นเป็นจิรกาล
ภาวนา (การอบรมเป็นเวลายาวนาน) จะต้องอบรมเจริญไป
จนกว่าปัญญาจะสมบูรณ์ ซึ่งต้องอาศัยกาลเวลาที่นานมาก
ทีเดียว เพราะส่วนใหญ่แล้วจะบอกว่ามีจิต แต่ไม่ทราบว่
ขณะนี้จิตอยู่ที่ไหน ควรทราบว่ากำลังเห็นเป็นจิต กำลังได้ยิน
เป็นจิต ตลอดวันเป็นจิตซึ่งเกิดดับสืบต่อตั้งแต่ตื่นจนกระทั่ง
เดี๋ยวนี และจิตที่ดับไปแล้วก็ดับไปเลย ไม่กลับมาเกิดอีก

ถ. จิตที่เห็นคือจิตชนิดหนึ่ง จิตที่เห็นนั้นไม่ใช่จิตที่ได้ยิน และไม่ไ้
เราเห็น ไม่ใช่เราได้ยิน

ส. จิตเกิดดับสลับกันเร็วมาก แม้แต่ในขณะนี้เองก็เหมือนเห็นกับ
ได้ยินพร้อมกัน ปัญญาต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่
กำลังปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริง ต้องทราบ
ว่า ขณะนี้เป็นธรรมทั้งหมด ไม่มีตัวตน เป็นแต่เพียงธาตุ เป็น
เพียงสภาพธรรมที่เกิดแล้วดับ แต่ว่าการเกิดดับนั้นรวดเร็วมาก
จนกระทั่งเมื่อไม่ประจักษ์การเกิดดับ ก็มีการจดจำสิ่งที่ปรากฏ
เหมือนไม่ดับว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพราะฉะนั้น ปัญญาที่เป็น
โลกียะนั้นประจักษ์ความจริงของโลก คือ สภาพธรรมที่เกิดขึ้น
ในขณะนี้แล้วดับในขณะนี้ นั่นจึงเป็นปัญญาในพระพุทธศาสนา
ซึ่งเริ่มจากปัญญาขั้นฟัง ตลอด ๔๕ พรรษาที่ทรงแสดงพระ
ธรรมก็เพื่อที่จะให้พุทธบริษัทได้ฟังพระธรรมที่ทรงตรัสรู้

ถ. ธรรมกับธรรมชาติต่างกันอย่างไร

ส. ถ้าพูดถึงธรรมชาติ บางคนอาจคิดถึงภูเขา ต้นไม้ น้ำทะเล ดาว
 ฯลฯ แต่ถ้าพูดถึงธรรมแล้ว เป็นสิ่งซึ่งมีจริง ๆ เป็นสิ่งซึ่งมีปัจจัย

เกิดขึ้นปรากฏแล้วดับไป เพราะฉะนั้น ถ้าพูดถึงธรรมชาติ ก็จะต้องเข้าใจด้วยว่า ธรรมชาติในทางธรรม หรือธรรมชาติในทางโลก ธรรมชาติในทางธรรมก็คือธรรม หมายถึงไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล เป็นธรรม เป็นธาตุ ใช้คำว่าธาตุก็ได้ หรือธรรมก็ได้

ถ. ปรมัตถธรรม มีอธิบายโดยละเอียดอย่างไรบ้าง

ส. **ปรมัตถธรรม** เป็นคำรวมของ ๓ คำ คือ ปรม + อัถถ + ธรรม หมายความว่า **สภาพธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของตนจริงๆ** ซึ่งใครจะเรียกอะไรก็ได้ หรือจะไม่เรียกอะไรเลยก็ได้ เช่นลักษณะที่แข็ง จะใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย หรือว่าไม่เรียกอะไรเลย แต่เวลากะทบสัมผัส ลักษณะแข็งนั้นปรากฏ หมายความว่าถึงสภาพที่มีจริงๆ รสต่างๆมีจริง แต่ปรากฏเมื่อจิตเกิดขึ้นลิ้มรส นั้นๆในขณะที่บริโภคอาหาร แต่ขณะที่บริโภคก็ไม่สนใจที่จะรู้ว่าแม้แต่ว่ารสที่ปรากฏนั้นก็เป็นอย่างจริง เป็นธรรม ฉะนั้น ถ้าใช้คำภาษาไทยง่ายๆว่า "**ปรมัตถธรรม**" คือ**สิ่งที่มีจริงทุกอย่างที่มีลักษณะจริงๆ** เสียงมีจริง เสียงเป็นปรมัตถธรรม โลภะ ความโลภ ความติดข้อง เป็นสิ่งที่มีจริง เป็นปรมัตถธรรม ความโกรธ ความขุ่นเคือง เป็นสิ่งที่มีจริง เป็นปรมัตถธรรม เมื่อเป็นปรมัตถธรรม ก็หมายความว่า เป็นธรรม ไม่มีเจ้าของ ไม่ใช่ของใคร เพราะว่าโลภะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วดับไป โทสะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วดับไป ขณะที่เห็นในขณะนั้น เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วดับไป ถ้าไม่มีจักขุปสาท เพราะกรรมไม่ทำให้จักขุปสาทเกิด ก็ตาบอด ไม่มีปัจจัยให้จิตเห็นอีก

ต่อไป ฉะนั้น ทุกคนมีรูป คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และมีจิต คือ สภาพรู้ ธาตุรู้ มีเจตสิกซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เกิดกับจิต **ปรมัตถธรรมมี ๔ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน** ถึงแม้ไม่เรียกชื่อของทุกคน แต่ก็ยังมีรูป มีจิตและมีเจตสิก จิต เจตสิก รูป เป็นปรมัตถธรรม เป็นสิ่งที่มีจริงๆ นี่เป็นปรมัตถธรรมอย่างย่อ ถ้าโดยละเอียดก็ต้องศึกษาละเอียด แต่ให้ทราบว่า**ปรมัตถธรรมมีจริง มีลักษณะปรากฏให้รู้ได้ ไม่จำเป็นต้องเรียกชื่ออะไรเลยก็ได้** เพราะว่าแข็ง ภาษาไทยเรียกอย่างหนึ่ง ภาษาอังกฤษเรียกอีกอย่างหนึ่ง ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่นก็เรียกต่างกันไป แต่ว่าลักษณะที่แข็งไม่เปลี่ยน ปรมัตถธรรมมี ๔ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน **ปรมัตถธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยมี ๓ คือ จิต เจตสิก รูป ส่วนนิพพานนั้น ตรงกันข้าม คือ เป็นสภาพที่มีจริง แต่ไม่เกิด** ผู้ที่มีปรมัตถธรรมปรากฏแสงหา ปรมัตถธรรม เมื่อศึกษาพระธรรมแล้วก็รู้ว่าพบตลอดเวลา ขณะที่กำลังกระทบสัมผัส แข็งมีจริงเป็นปรมัตถธรรม ขณะที่กำลังเห็น สิ่งที่ปรากฏทางตามีจริงเป็นปรมัตถธรรม เสียงในขณะที่กำลังได้ยินมีจริงเป็นปรมัตถธรรม คตินึกมีจริงเป็นปรมัตถธรรม

ปรมัตถธรรม คือ จิต เจตสิก รูป นิพพานนั้น จำแนกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ เป็นนามธรรมประเภทหนึ่ง และเป็นรูปธรรมประเภทหนึ่ง จิต เจตสิก นิพพาน เป็นนามธรรม ส่วนรูปเป็นรูปธรรม

จิตเป็นสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้ เช่น เห็น
เจตสิกเป็นสภาพธรรมที่เกิดกับจิต ดับพร้อมจิต รู้อารมณ์
เดียวกับจิต เช่นพอใจ ไม่พอใจในขณะที่เห็น ความพอใจ
ไม่พอใจนั้น เป็นเจตสิก ไม่ใช่จิต

ถ. จิตประภัสสร เป็นปัญญาได้อย่างไร

ส. ความหมายหนึ่งของคำว่า ประภัสสร (ปภัสสร) คือ ผ่องใส
ผุดผ่อง **จิตประภัสสร** หมายความว่าถึง ภาวังคจิต และในบางแห่ง
หมายถึงกุศลจิตด้วย ซึ่งในขณะนั้นไม่มีอกุศลเจตสิกเกิดร่วมด้วย
ส่วนปัญญาเป็นเจตสิกประเภทโสภณเจตสิก ไม่ใช่จิต

ถ. สิ่งที่กำลังทุกข์ได้สูญไป เมื่อไรจะได้กลับคืนสู่จิตสงบ

ส. **จิตจะสงบได้เมื่อเป็นกุศล** เพราะว่าความสงบไม่ใช่อยู่คนเดียว
แต่ความสงบเป็นขณะที่จิตไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีอกุศลใดๆ

ถ. ไปวิเวกเดินจงกรม มองเห็นต้นไม้ทุกชนิด ถ้าไม่มีใครเอาไปตั้ง
จะไปวางก็ไม่ได้ ว่าต้นไม้เป็นอะไร ไม่ใช่อะไร มันโผล่ขึ้นมา
แล้ว แตกกิ่งก้านออกไป ต้นไม้นั้นเขาก็เป็นของเขาอย่างนั้น
คนก็เหมือนกัน ไม่ได้เป็นอะไรทั้งนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ เขา
ไม่ได้ว่าเขาเป็นอะไร แต่คนไปตั้งไปว่าเขาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้
เขาก็เลยเป็นตามคนเขาวา มีความเห็นจากใจอย่างนี้ เห็นผิด
หรือเห็นถูก

ส. ไปวิเวก เดินจงกรม เป็นเรื่องใหญ่ที่จะต้องศึกษาโดยละเอียด
ให้เข้าใจ ไปวิเวกไปอย่างไร และเดินจงกรมต่างกับขณะที่เดิน
ทุกๆวันนี้อย่างไร มองเห็นต้นไม้ทุกชนิด ถ้ามีคนไปตั้งชื่อ
เขาก็ไม่ได้ว่าเขาเป็นอะไร ต้นไม้ไม่มีจิต ฉะนั้น คนจะไปเรียก

ต้นไม้ว่าต้นมะม่วง ต้นไม้นั้นก็ไม่มีความรู้ว่ามีคนไปเรียกเขาว่าต้นมะม่วง ฉะนั้น เมื่อต้นไม้ไม่มีจิต ก็ไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องของต้นไม้เลย แต่ในขณะที่คนเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็ใช้คำบัญญัติเรียกสิ่งนั้น เพื่อให้เข้าใจความหมายของสิ่งนั้น ไม่ใช่ว่าเห็นต้นไม้แตกกิ่งก้านออกดอกออกใบ แล้วไม่มีคำเลยที่จะเรียกต้นไม้นั้น ถ้าเป็นเช่นนั้น ย่อมไม่สามารถจะเข้าใจกันได้ แต่ที่ใช้คำทุกคำ ก็เพื่อเรียกสิ่งที่มีจริง เพื่อให้เข้าใจว่าความหมายถึงอะไร เช่น ถ้าเห็นสัตว์กับเห็นต้นไม้ ก็จะต้องรู้ว่าที่ใช้คำว่า “สัตว์” ไม่ได้หมายความว่าถึงต้นไม้ หรือที่ใช้คำว่า “ต้นไม้” ก็ไม่ได้หมายความว่า ถึงสัตว์ต่างๆ นี่เป็นเพียงคำที่จะให้ความหมายของสิ่งต่างๆ

- ถ. การเดินอานาปานสติ จะเป็นวิปัสสนาหรือไม่ และทำอย่างไร
- สุ. การเดินอานาปานสติไม่มี **อานาปานะ** หมายถึงลมหายใจเข้าลมหายใจออก ซึ่งขณะนั้นคนยังไม่ตาย กำลังมีลมหายใจเข้า กำลังมีลมหายใจออก แต่วันหนึ่งๆ หายใจเข้าออกมากเหลือเกิน โดยที่สติไม่ระลึกลักษณะของลมหายใจนั้น ฉะนั้น ที่เรียกว่า **อานาปานสติ** ก็คือ **ขณะที่สติระลึกลมหายใจ ไม่ใช่เพียงระลึกแต่ศึกษาพิจารณาเข้าใจลักษณะที่เป็นลมหายใจ เพื่อปัญญาจะได้รู้ชัดเจนตามความเป็นจริงว่าลักษณะนั้นเป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง** ซึ่งแต่ก่อนนี้เคยเป็นเราหายใจ แต่เมื่อมีสติระลึกได้ รู้ลักษณะของลมหายใจ ก็รู้ว่าลักษณะนั้นมีจริง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป จึงไม่ใช่เรา นั่นจึงจะเป็นอานาปานสติ ซึ่งเป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นวิปัสสนา เพราะเหตุว่าลมหายใจ

เกิดที่กาย เนื่องกับกาย ถ้าปราศจากลมหายใจก็ตาย ฉะนั้น ใน
ขณะนี้เองมีลมหายใจ ไม่ต้องมีการเดินอานาปานสติ ขณะใด
ที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของลมหายใจ ขณะนั้นเป็นอานาปาน
สติ ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน จะยืน หรือจะเดินก็ได้ เพราะว่า**สติ**
เป็นอนัตตา ไม่มีใครบังคับสติได้ ถ้าขณะที่กำลังนั่งอยู่นี้ แล้ว
สติเกิดระลึกถึงลักษณะของลมหายใจ ขณะนั้นเป็นอานาปานสติ
ขณะนี้ทุกคนคิดไม่เหมือนกันเลย ไม่มีใครบังคับจิตใจให้ได้ แม้
สติก็เป็นอนัตตา ไม่มีใครสามารถบังคับให้สติระลึกที่ลมหายใจ
ในขณะเดิน ขณะนี้สติอาจจะเกิดระลึกถึงลักษณะของลมหายใจ
ก็ได้ การอบรมเจริญปัญญาไม่ใช่เรื่องทำขึ้นมา แต่เป็นการอบรม
ความรู้ความเข้าใจถูกต้องตามสภาพธรรมขณะนี้ รู้ความจริงของ
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าไปทำสิ่งอื่นขึ้นมาจะ**ไม่**รู้ความ
จริงของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เพราะว่าจริงเช่นนั้น ไม่มี
คนเลย มีแต่สภาพธรรม เวลานั้นทุกคนรู้สึกเหมือนมีโลก และ
กำลังอยู่ในโลก แต่ถ้ารู้ความจริงก็จะรู้ว่า ที่โลกปรากฏ เพราะ
จิตเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะหนึ่งๆ เช่น โลกทางตาปรากฏแล้ว
ดับไป ไม่เหลือเลย ขณะที่เสียงปรากฏก็เป็นโลกทางหู เมื่อ
เสียงปรากฏทางหูแล้วก็ดับไป ฉะนั้น ที่เคยยึดมั่นว่าเป็นเรา
ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า ก็เป็นแต่เพียงเหมือนฝุ่นละอองละเอียดๆ
ซึ่งมีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่พร้อมที่จะกระจัดกระจายหมดสิ้นไป
ได้ทุกขณะ แต่ในขณะที่ยังเป็นกองฝุ่นซึ่งมีอากาศธาตุแทรก
คั่นอยู่นั้น บางขณะก็เป็นปัจจัยให้จิตเกิดขึ้นเห็นบ้าง บางขณะ
ก็เป็นปัจจัยให้จิตเกิดขึ้นได้ยินบ้าง แต่ทั้งจิตเห็นก็ไม่เพียง

จิตได้ยินก็ไม่เพียง ฉะนั้น จิตเห็นเมื่อกี้นี้ดับไปแล้ว จิตได้ยิน
ในขณะนี้ได้ยินแล้วดับไป ทุกอย่างที่เกิดก็ดับไป เมื่อรู้ความจริง
อย่างนี้จึงจะรู้ว่า แท้ที่จริงแล้วไม่มีใครเลย แม้ในขณะที่
กำลังคิดถึงจิตคนอื่น ขณะนั้นก็เป็นจิตของบุคคลนั้นเองที่กำลัง
คิดเรื่องคนอื่นเท่านั้น

ถ. สมาธิในขณะนั่งภาวนากับสมาธิในขณะเดินจงกรม แตกต่าง
กันอย่างไร และจะสังเกตได้อย่างไรว่าเป็นสมาธิ

สุ. **สมาธิ** เป็นสภาพที่ตั้งมั่นที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ได้แก่
เอกัคคตาเจตสิก ซึ่งเกิดกับจิตและดับพร้อมจิตทุกๆ ขณะ
แต่ว่า ขณะใดที่ปรากฏลักษณะอาการของสมาธิ แสดงว่า
ขณะนั้น จิตเกิดดับๆ รู้อารมณ์เดียวนานๆ จนปรากฏเป็น
ลักษณะที่ตั้งมั่นในอารมณ์นั้น เช่น คนที่กำลังตั้งใจทำสิ่งหนึ่ง
สิ่งใด ขณะนั้นจะเห็นลักษณะอาการของสมาธิได้ ฉะนั้น
สมาธิจึงมีทั้งมิจจาสมาธิ และสัมมาสมาธิ เช่น ขณะที่กำลัง
อ่านหนังสือพิมพ์ ขณะนั้นก็มีสมาธิอ่านรู้เรื่อง เข้าใจและ
พิจารณาเรื่องที่กำลังอ่านด้วย แต่ว่าขณะนั้นไม่มีปัญญา ฉะนั้น
ขณะนั้นเป็นมิจจาสมาธิ ที่กล่าวว่าสมาธิในขณะที่เดิน ต่างกับ
สมาธิในขณะที่นั่งอย่างไร สมานินั้นไม่ต่าง ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน
จะยืน จะเดิน สภาพที่ตั้งมั่นอยู่ที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ยังคงตั้งมั่นอยู่
ที่สิ่งนั้น ขณะที่เดินเป็นสมาธิก็ได้ ขณะที่นั่งเป็นสมาธิก็ได้
ขณะที่นอนเป็นสมาธิก็ได้ ขณะที่ยืนเป็นสมาธิก็ได้ แต่**สมาธิ**
ไม่ใช่ปัญญา ฉะนั้น ถ้าใครกำลังตั้งอกตั้งใจทำอะไรอย่าง
จดจ่อ ขณะนั้นก็รู้ว่า ลักษณะอาการของสมาธิปรากฏ ไม่ว่า

จะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดินก็ตาม

ถ. เวลาอาตมานั่งสมาธิ เวลาจิตจะเป็นอารมณ์เดียวหรือจิตรวม
จะเกิดอาการไอ อาตมาหาวิธีแก้ก็ไม่หาย พอจะมีวิธีแก้บ้าง
ไหม อย่างไร

ส. แก้ให้เกิดปัญญาดีกว่าแก้ไม่ให้ไอ เวลาเป็นสมาธิแล้วก็มีไอ
บ้าง อะไรบ้างตั้งหลายอย่าง เป็นเรื่องของมิจนสมาธิ เพราะ
ว่า ขณะนั้นไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย

ถ. จิตอยู่ส่วนไหนของร่างกาย บางคนว่าจิตอยู่ที่มันสมอง บางคน
ว่าอยู่ในหัวใจ จริงหรือไม่

ส. จิตมีรูปเป็นที่เกิดได้ ๖ รูป คือ “วัตถุ ๖” ได้แก่ **จักขุปสาทรูป**
เป็น**จักขุวัตถุ** คือ เป็นที่เกิดของจักขุวิญญาณ จิตเห็นในขณะนี้
โสตปสาทรูป เป็น**โสตวัตถุ** คือ เป็นที่เกิดของโสตวิญญาณ
จิตได้ยินในขณะนี้ **ฆานปสาทรูป**ที่กลางจมูก เป็น**ฆานวัตถุ**
คือ เป็นที่เกิดของฆานวิญญาณ จิตที่ได้กลิ่น **ชีวหาปสาทรูป**
เป็น**ชีวหาวัตถุ** คือ เป็นที่เกิดของชีวหาวิญญาณ จิตที่ลิ้มรส
กายปสาทรูปซึ่งซึมซาบอยู่ทั่วร่างกาย เป็น**กายวัตถุ** คือ เป็น
ที่เกิดของกายวิญญาณ ในขณะที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ซึ่งเย็น
บ้าง หรือร้อนบ้าง หรืออ่อนบ้าง หรือแข็งบ้าง **หทยรูป** เป็น
หทยวัตถุ เป็นที่เกิดของจิตอื่น ๆ

๑๒

ขณะแรกที่เกิดในครรภ์ของมารดานั้น รูปเล็กจนมองไม่เห็นเลย ขณะนั้นจะมีกลุ่มของรูป ซึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า “กลาป” ๓ กลาป เกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิต กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มของกายปสาทรูป กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มของภavarูป กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มของหทยรูปซึ่งเป็นที่เกิดของจิต

ในภุมิที่มีชั้น ๕ นั้น จิตจะเกิดโดยไม่อาศัยรูปไม่ได้เลย ขณะนี้จิตกำลังเกิดดับที่รูปทุกขณะๆ ขณะที่ปฏิสนธิจิตเกิดนั้น ยังไม่มีรูปร่างของหัวใจเลย แต่มีหทยรูปเป็นที่อาศัยเกิดของปฏิสนธิจิต และเมื่อเจริญเติบโตขึ้น รูปร่างกายสมบูรณ์ครบถ้วนขึ้น หทยรูปจะเกิดที่กลางหัวใจ หทยรูปเป็นรูปที่เกิดเพราะกรรม ฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะตัดหัวใจออก หรือแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนหัวใจก็ตาม ถ้าบุคคลนั้นยังไม่สิ้นชีวิต กรรมก็เป็นปัจจัยให้หทยรูปเกิดที่ส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย ซึ่งเป็นที่เกิดของจิตได้ในขณะนั้น

รูปเกิดดับเร็วมาก ในขณะนี้รูปกำลังเกิดและดับไปอย่างรวดเร็ว และกรรมก็เป็นสมุฏฐานให้รูปเกิดอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้นไม่ต้องคำนึงถึงรูปซึ่งเกิดแล้วดับแล้ว ขณะนี้รูปใดไม่ปรากฏ รูปนั้นเกิดแล้วดับแล้ว ทุกคนคิดว่ามีตัวนั่งอยู่ทั้งตัว แล้วมีทั้งตา หู จมูก ลิ้น กาย มีทั้งรูปร่าง แขน มือ เท้า แต่ตามความเป็นจริงนั้น รูปเกิดแล้วดับเร็วมาก ฉะนั้น รูปใดแม้ไม่ปรากฏ รูปนั้นก็เกิดแล้ว ดับแล้ว

- ถ. คนเราเวียนว่ายตายเกิดเพราะอวิชชา นั่น มีอธิบายโดยพิสดารอย่างไร และก่อนที่จะมาเวียนว่ายตายเกิดนั้น มาจากไหน
- ส. ไม่มีใครมีปัญญาที่สามารถจะรู้ว่าชาติก่อนๆ ในสังสารวัฏนั้น มาจากไหน ถ้าจะคิดถึงอวิชชาซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิด ก็เป็นแต่เพียงคิด แต่ว่าในขณะนี้เอง มีอวิชชาหรือเปล่าในขณะที่เห็น เมื่อยังไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมจนดับกิเลส ดับเหตุปัจจัย โดยสิ้นเชิง ก็ย่อมเป็นปัจจัยที่จะเกิดสืบต่อไปอีกเรื่อย ๆ
- ถ. ในหนังสือท่านกล่าวว่า อัปปนาสมาธิเป็นสมาธิที่ดิ่งลงไป ไม่มีปัญญาเกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว จะมีวิธีการอย่างไรให้เกิดปัญญา
- ส. ไม่ทราบหนังสือเล่มไหน ถ้าจากพระไตรปิฎกแล้ว **อัปปนาสมาธิ** ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะสมบูรณ์พร้อมด้วยปัญญา ขณะนั้นมีความตั้งมั่นในอารมณ์ที่ทำให้จิตสงบจนกระทั่งเป็นฌานจิต ไม่รู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ขณะนี้แต่ทั้งๆที่มีจิต ถ้าไม่มีสติสัมปชัญญะก็ไม่สามารถจะรู้ได้ว่า จิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฉะนั้น การที่จิตจะเป็นกุศล สงบจนเป็นสัมมาสมาธิถึงอัปปนาสมาธิ ต้องอบรมเจริญสมถภาวนา ซึ่งประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ รู้สภาพของจิตว่าขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล จึงอบรมเจริญกุศลโดยระลึกถึงอารมณ์ที่ทำให้จิตเป็นกุศลบ่อยๆ จนกว่าจิตจะตั้งมั่นเป็นสมาธิตามลำดับจนกระทั่งเป็นอัปปนาสมาธิ ฉะนั้น จึงต้องประกอบด้วยสติสัมปชัญญะสมบูรณ์
- ถ. ข้อ ๑. มีบางท่านปฏิบัติธรรมแล้ว เห็นภพ เห็นภูมิ เห็นนิพพาน

เป็นสิ่งที่ลอยอยู่ในท้องฟ้า ปฏิบัติถูกหรือไม่ถูก

ส. ไม่ถูก

ถ. ข้อ ๒. มีบางท่านบอกว่า นิพพานมีตัวตน แต่บางท่านก็บอกว่า ไม่มีตัวตน อันไหนถูกต้อง

ส. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า **ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา** ฉะนั้น จึงไม่มีอะไรเลยที่เป็นตัวตน

ถ. ข้อ ๓. การที่เรียนอภิธรรม แล้วมัวแต่นับดวงจิต แล้วจะนำมาแก้ปัญหาอย่างไร

ส. ความจริงจิตมิได้มีดวงเดียวหรือประเภทเดียว ถ้าศึกษาพระอภิธรรมจะทำให้รู้จิตเพิ่มขึ้น จิตที่ทรงแสดงไว้ในพระอภิธรรมนั้น ไม่ใช่อยู่ที่อื่น แต่อยู่ที่ทุกคน ทุกคนมีจิตเห็น ทุกคนมีจิตได้ยิน มีจิตได้กลิ่น มีจิตคิดนึก มีโลภมูลจิต มีโทสมูลจิต มีมหากุศลจิต มีทุกอย่าง เพราะฉะนั้น การรู้เรื่องจิตมากขึ้น ก็จะทำให้ระลึกรู้ลักษณะของจิต ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงรู้เรื่องจิต แต่รู้สภาพของจิตที่กำลังเป็นจิตในขณะนี้ ฉะนั้น จึงมีประโยชน์มากที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้

ถ. มีอยู่เรื่องหนึ่ง เกิดขึ้นที่วัดของอาตมา คือมีผู้มีศรัทธาเป็นคน ร่ำรวยอยู่คนหนึ่ง เป็นเจ้าภาพก่อสร้างพระประธานใหญ่ในห้องหนึ่ง โดยสร้างพระหันหน้าไปทางทิศเหนือตรงกับกุฏิของอาตมา อยู่มาไม่นานมีศิษย์วัดได้เสียชีวิตลง อาตมาก็ไปหาหมอดูดวงชะตา เขาทำนายว่าเป็นเพราะไปชุดดินโดยไม่ขออนุญาตพระภูมิที่วัด จึงเกิดพิณาศอุบาทว์ตามมาดังนี้ จนอาตมาหวั่นไหวต่อเหตุการณ์ แล้วรู้ว่าการที่เราปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย

แล้ว ผิดด้วยหรือที่จะเป็นไปเช่นนั้นได้ ทำอย่างไรจึงจะทำให้
ให้ความทุกข์สงบ และให้จิตเกิดปัญญา พระประธานกว้าง ๖
เมตร สูง ๙ เมตร

ส. ผู้ที่เป็นพุทธบริษัทต้องไม่เชื่อในมงคลตื่นข่าว และจะต้องมี
ความมั่นคงที่จะรู้ว่า ทุกคนมีกรรมเป็นของๆตน มีใครบ้างที่
เกิดมาแล้วไม่ตาย มีใครบ้างที่เกิดมาแล้วไม่สุขบ้าง ทุกข์บ้าง
ไม่ใช่คนอื่นทำให้ การเกิดในโลกนี้ก็เกิดเพราะกรรมของตน
และเมื่อเกิดมาแล้ว ชีวิตดำเนินไปแต่ละวัน ก็เพราะกรรม
ของตนอีก ฉะนั้น ไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องจะเป็นอย่างโน้นอย่างนี้
ไม่ทำอย่างโน้นอย่างนี้แล้วจะเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ เพราะ
เหตุว่า ทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้น ต้องเกิดเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น
และโดยเฉพาะทุกคนมีกรรมของตนเองเป็นปัจจัยให้ผล
ของกรรมเกิดขึ้น

ถ. อยากทราบว่า ขั้นตอนของวาระจิตเกิดจากสมาธิ คือ ๑. ขั้น
สูงสุดแล้วเกิดนิมิต ๒. เมื่อถึงจุดสูงสุดของสมาธิแล้วจะทำ
อย่างไรจึงจะเกิดนิมิตได้ ๓. วาระจิตเกิดขึ้นคล้ายกับความผัน
เวลาเคลิ้มก่อนจะหลับฟุ้งไปมีพลังมาก แต่มีสติ เป็นจิตประเภท
ไหน ทำอย่างไรจึงจะผ่านวาระนี้ไปได้

ส. ทั้งหมดนั้นไม่เป็นปกติ ไม่ถูกต้อง ปัญหารู้สภาพธรรมขณะนี้
ตามปกติตามความเป็นจริง จิตฟุ้งไปไหนไม่ได้เลย เพราะเหตุ
ว่า จิตไม่ใช่รูป แต่จิตเป็นสภาพรู้ ซึ่งเกิดขึ้นรู้แล้วดับ จิตคิดนึก
เกิดขึ้นคิดนึกในขณะนี้แล้วดับ ที่ว่าวาระจิตเกิดขึ้นคล้ายกับ
ความผัน เวลาเคลิ้มก่อนจะหลับฟุ้งไปมีพลังมาก แต่มีสติ

ขณะใดมีสติ ขณะนั้นเป็นปกติ ขณะใดขาดสติ ขณะนั้นผิดปกติ ปกติ ขณะที่เข้าใจว่ามีจิตพุ่งไปมีพลังมาก ขณะนั้นขาดสติ ที่ว่าวาระจิตเกิดจากสมาธิขั้นสูงสุดแล้วเกิดนิมิต ไม่ทราบว่าการนิมิตเพื่ออะไร ขณะนี้กำลังเห็นเป็นของจริง ปัญญาสามารถที่จะรู้ความจริงในขณะที่เห็นนี้ได้ แล้วต้องการนิมิตทำไม กำลังได้ยิน เป็นของจริง ปัญญาสามารถประจักษ์การเกิดดับของจิตได้ยินได้ แล้วจะต้องการนิมิตทำไม

- ถ. ข้อ ๑. ที่ว่าจิตเกิดมี มีอยู่ที่ไหน อยู่ข้างนอกหรือข้างใน
ข้อ ๒. จิตดับ ดับไปแล้วไม่เกิดอีก ก็แสดงว่าสูญแล้ว
ข้อ ๓. จิตเกิดดับสืบทอดกันเหมือนลูกโซ่ แต่ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรืออยู่ใกล้ชิดกันจริงหรือ จิตไวมาก จนเราจะเอาอะไรวัดได้หรือไม่ ลองหาข้อเปรียบดูให้ด้วย
ข้อ ๔. ปัญญากับจิตเกิดพร้อมกันหรือต่างกันเกิด มีคนป่วยคนหนึ่ง มีเวทนาเกิดแรงกล้า แต่อาศัยว่าเคยเป็นผู้ปฏิบัติมาก่อน จึงได้นำเอาอาการเวทนาเหล่านั้นมาพิจารณา จึงสงบลงได้ ดังนั้นจะเรียกว่ามีสติแล้วเกิดสมาธิได้หรือไม่มีปัญหาหรือไม่ ถ้าเกิดดับไปขณะนั้น จะไปเกิดเป็นอะไรบ้าง อยู่ที่ไหน

- สุ. คำถามสุดท้ายไม่มีใครตอบได้เลย และคำถามที่ว่า จะเรียกว่ามีสติแล้วเกิดสมาธิได้หรือไม่ นั้น ไม่สามารถที่จะรู้จิตของคนอื่นได้เพียงอาการภายนอก เพราะฉะนั้น การที่จะบอกว่าคนนี้นั่งเฉยๆ แล้วเป็นสมาธิ ไม่ถูกต้อง การที่เห็นคนหนึ่งนั่งเฉยๆแล้วจะบอกว่ามีปัญญา ก็ไม่ถูกต้องด้วย เพราะเหตุว่าไม่สามารถที่จะรู้จิตจากอาการที่ปรากฏภายนอก

ขอทบทวนตั้งแต่ข้อ ๑. ที่ว่าจิตเกิดมี มีอยู่ที่ไหน อยู่ข้างนอกหรือข้างใน

จิตเห็นเกิดที่จักขุปสาทรูป จิตได้ยินเกิดที่โสตปสาทรูป จิตได้กลิ่นเกิดที่ฆานปสาทรูป จิตลิ้มรสเกิดที่ชีวาหปสาทรูปที่อยู่กลางลิ้น จิตที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส รู้แจ้งตรงไหน จิตเกิดตรงนั้น ดับตรงนั้น ร่างกายเกิดขึ้น จิตเกิดนอกตัวไม่ได้ ในภูมิที่มีชั้น ๕ จิตต้องอาศัยรูป

ข้อ ๒. ถามว่าจิตเกิดและดับไปแล้ว ไม่เกิดอีก ก็แสดงว่าดับสูญแล้ว

แม้ว่าจิตดวงก่อนจะดับ แต่ก็เป็นปัจจัยให้จิตขณะต่อไปเกิด จิตเกิดดับนานแสนโกฏีกัปจนถึงขณะนี้ แล้วก็จะเกิดดับสืบต่อกันไปอีก ถ้าไม่ปรินิพพาน

ข้อ ๓. ถามว่า จิตเกิดดับสืบต่อกันเหมือนลูกโซ่ แต่ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรืออยู่ใกล้ชิดกันจริงหรือ จิตไว้มากจนเราจะเอาอะไรวัดได้หรือไม่ ลองหาข้อเปรียบดูให้ด้วย

ในพระสูตรแสดงความเร็วของจิตไว้มาก ซึ่งเป็นข้อความที่ไพเราะที่พระคุณเจ้าจะพบในพระสูตรหลายสูตร

ข้อ ๔. ปัญญา กับจิตเกิดพร้อมกัน หรือต่างกันเกิด

ปัญญาเป็นเจตสิกซึ่งต้องเกิดกับจิต ปัญญาจะไม่เกิดกับจิตไม่ได้เลย แต่ว่าจิตเกิดโดยไม่มีปัญญาได้ เช่น จิตเห็นในขณะนี้ ไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย จิตได้ยินก็ไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย แต่ขณะที่ปัญญาเกิด ขณะนั้นปัญญา

ต้องเกิดกับจิต เพราะเหตุว่าปัญญาเป็นเจตสิก เจตสิกต้องเกิดพร้อมกับจิต ดับพร้อมกับจิตที่เกิดขึ้นด้วย

ถ. ขอลถามเรื่องจิตที่ประกอบด้วยสมาธิ กับจิตที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ มีลักษณะอาการต่างกันอย่างไร

สุ. **สมาธิ** ได้แก่ **เอกัคคตาเจตสิก** ซึ่งเกิดกับจิตทุกขณะ แต่สำหรับ **สติและปัญญานั้นเกิดกับจิตที่เป็นโสภณจิต** คือ จิตที่ตีสงามเท่านั้น ฉะนั้น ขณะที่อกุศลจิตเกิด ขณะนั้นมีเอกัคคตาเจตสิกเป็นสมาธิเกิดร่วมด้วย อย่างเช่น คนที่ยิงปืนหรือยิงลูกศรต้องมีสมาธิ แต่ขณะนั้นเป็นอกุศลจิต ไม่มีสติและปัญญาเกิดร่วมด้วย ฉะนั้น อกุศลจิตที่ประกอบด้วยสมาธิ และโสภณจิตที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ มีลักษณะอาการต่างกันคือ **ขณะที่เป็นอกุศลจิตไม่มีสติสัมปชัญญะเกิดร่วมด้วย เอกัคคตาเจตสิกที่เกิดร่วมกับอกุศลจิตเป็นมิจฉาสมาธิ แต่ขณะที่เป็นกุศลจิตที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เอกัคคตาเจตสิกที่เกิดร่วมกับกุศลจิตก็เป็นสัมมาสมาธิ**

ถ. เราจะรู้ได้อย่างไรว่า บุรพจารย์ที่มรณภาพไปแล้ว สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดูจากอัฐิธาตุได้หรือไม่

สุ. ดูจากอัฐิธาตุไม่ได้เลย เพราะเหตุว่าสามารถจะใส่สิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปแล้วทำให้อัฐินั้นเป็นสีต่างๆได้ และการที่จะรู้ว่าบุคคลใดเป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่ดูจากรูป แต่ต้องรู้ด้วยปัญญา ถ้าบุคคลนั้นไม่มีปัญญา ก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้เลยว่าใครเป็นพระอรหันต์ เช่นเดียวกับขณะนี้ ถ้าเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญา จากการสนทนาก็จะรู้ว่าบุคคลใดเจริญปัญญา และบุคคลใดไม่ได้เจริญ

ปัญญา เช่นในขณะนี้กำลังเห็น มรรคมืองค์ ๘ ประกอบด้วย
สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ ตรีกหรือจรตในอารมณ์ที่ปรากฏ
สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เกิดพร้อมกับจิตที่ระลึก
ได้ที่จะรู้และค่อยๆเข้าใจจิตที่เห็น จิตที่ได้ยินในขณะนี้ จนกว่า
ปัญญาจะสมบูรณ์ นี่เป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ปัญญาสามารถ
ดับอกุศลได้ แต่ถ้าปัญญาไม่เกิด ไม่ต้องกล่าวถึงพระอรหันต์
เลย

ถ. ข้อ ๑. เคยได้ยินว่า น้ำเลี้ยงหัวใจที่อยู่ตรงกลางหัวใจ เป็นตัว
แสดงจริต เช่น คนโทสจริต จะเป็นสีน้ำตาลเนื้อ พุทธิจริตจะมี
สีขาว ถ้าเป็นเช่นนั้นคนที่ได้รับการเปลี่ยนหัวใจ จะมีทำให้จริต
เปลี่ยนไปหรือ

ส. รูปเกิดดับเร็วมาก ไม่ต้องห่วง รูปในขณะนี้ที่ดูเหมือนยังยืน
หรือไม่ดับ เช่น โต๊ะตัวนี้ ดูเหมือนว่าจะอยู่ไปอีกหลายวันหลาย
เดือน หรือว่าเห็นภูเขา ก็คิดว่าคงจะอยู่ไปอีกหลายแสนปี แต่
ความจริงแล้วทุกรูปกำลังเกิดดับโดยไม่ปรากฏ สำหรับผู้ที่
เพียงกระทบแล้วรู้ว่าเช่นนั้น การที่จะประจักษ์การเกิดดับของ
สภาพแข็งในขณะนี้ ต้องเป็นปัญญาอีกขั้นหนึ่ง ไม่ใช่ปัญญา
ขั้นเพียงระลึกแล้วรู้ว่าแข็งเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง
เท่านั้น ฉะนั้น เรื่องของน้ำเลี้ยงหัวใจซึ่งอยู่กลางหัวใจแสดง
จริต แล้วถ้าเปลี่ยนหัวใจจะทำให้จริตเปลี่ยนไปหรือไม่ ไม่
เกี่ยวกันเลย เพราะว่าจิตของบุคคลหนึ่งที่ดับไปก็เป็นปัจจัยให้
จิตต่อไปของบุคคลนั้นเกิด ไม่ใช่เอาหัวใจมาเปลี่ยนแล้วจะ
ทำให้คนนั้นเปลี่ยนบุคลิก หรือเปลี่ยนอภยาศัยได้

- ถ. ข้อ ๒. ได้ยินมาว่า การบรรลุลหรรณ คือ การเอาสติไปควบคุมร่างกาย คือ ใ้ร่างกายอยู่ใต้การควบคุมของสติ ไม่ใช่ใ้อยู่ใ้การควบคุมของธรรมชาติ เช่น การกระพริบตาเมื่อมีวัตถุจะเข้าตา ที่ได้ยินมานั้นถูกต้องหรือไม่ ถ้าไม่ถูกต้องเป็นอย่างไร
- สุ. การบรรลุลหรรณ เป็นการอบรมเจริญปัญญาจนรู้แจ้งความจริงของสภาพธรรม ไม่ใช่การพยายามไปควบคุมร่างกาย เพราะว่า เรื่องของตัวตนที่จะควบคุมเป็นเรื่องปกติประจำวัน แต่เรื่อง การรู้สภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ไม่มีตัวตนที่จะไปบังคับบัญชา หรือควบคุมได้ นั้นต้องเป็นเรื่องของปัญญา
- ถ. ผู้ไม่รู้หนังสือ เมื่อปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จะบรรลุลหรรณขั้นต้นและขั้นสูงได้หรือไม่
- สุ. มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และมีการฟังพระธรรม มีการพิจารณา เข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ปัญญาอ่อนสามารถค่อยๆ เจริญขึ้น จนกระทั่งประจักษ์แจ้งความจริงของสภาพธรรมได้ เพราะว่าจิตได้ยินไม่ใช่อยู่ในหนังสือ แต่ในขณะที่จิตกำลังได้ยิน ฉะนั้น ผู้ที่ฟังแล้วจะรู้ความต่างกันของปัญญาว่า ปัญญาขั้นฟังเป็นเพียงขั้นรู้เรื่องของธรรม ปัญญาที่เข้าใจเรื่องของธรรม แล้วระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น และสามารถจะเข้าใจสภาพธรรมจริงๆ ไม่ใช่เพียงแต่เข้าใจเรื่องของธรรมเท่านั้น นั่นเป็นปัญญาอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งจะต้องอบรมจนกว่าจะรู้ทั่ว จนกระทั่งสามารถประจักษ์แจ้งลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรม และการรู้แจ้งอริยสัจธรรมก็เป็นปัญญาอีกขั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้น ปัญญามีหลายชั้น

- ถ. ข้อ ๑. จิตนึกคิด จิตสำนึก จิตใต้สำนึก ต่างกันอย่างไร
ข้อ ๒. จิตคิดเรื่องการทำงาน เป็นอกุศลจิตได้อย่างไร
ข้อ ๓. อนัตตา ความไม่มีตัวตน สุญญตา ความว่าง มีความหมายอย่างเดียวกันหรือไม่ ถ้าไม่ เพราะเหตุไร

ส. จิตนึกคิด จิตสำนึก จิตใต้สำนึก จะเรียกอย่างไรก็ได้ทั้งหมด แต่ว่าเมื่อจิตเกิดขึ้นแล้ว จิตต้องทำกิจการงานอย่างหนึ่งอย่างใด ใน ๑๔ กิจ เมื่อจิตเกิดขึ้นแล้ว จะไม่ทำกิจการงานนั้นไม่มีเลย

จิตขณะแรกที่ใช้คำว่า “ปฏิสนธิ” เพราะทำกิจสืบต่อจาก จุติจิตของชาติก่อน นี่เป็นกิจของจิตขณะแรก และเมื่อจิตนี้ดับไปแล้ว ภาวะจิตเกิดต่อ “ภวังคจิต” คือ จิตที่ดำรงภพชาติให้ดำรงความเป็นบุคคลนี้ ระหว่างที่ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ได้ลิ้มรส ไม่ได้กระทบสัมผัส ไม่ได้คิดนึก ยังจุติไม่ได้ ยังจากโลกนี้ไปไม่ได้ ยังตายไม่ได้ถ้าภวังคจิตยังเกิดดับสืบต่ออยู่ หลับสนิท ตื่นอีก เห็นอีก ได้ยินอีก เป็นภวังค์อีก เห็นต่อไปอีก จนกว่าจะถึงจุติจิต ซึ่งพระคุณเจ้าจะใช้คำว่า จิตนึกคิด จิตสำนึก หรือจิตใต้สำนึก หรือจิตอะไรอีกก็ได้ แต่ทั้งหมดจะต้องทำกิจหนึ่งกิจใดใน ๑๔ กิจ

- ถ. ข้อ ๒. จิตคิดเรื่องการทำงานเป็นอกุศลจิตได้อย่างไร

ส. ขณะใดที่ไม่เป็นไปในทาน ไม่เป็นไปในศีล ไม่เป็นไปในความสงบจากโลภะ โทสะ โมหะ ไม่เป็นไปในการอบรมเจริญปัญญา ขณะนั้นเป็นอกุศลทั้งหมด

ถ. ข้อ ๓. อนัตตา ความไม่มีตัวตน สุนฺณตา ความว่าง มีความหมายอย่างเดียวกันหรือไม่ ถ้าไม่ เพราะเหตุไร

ส. มีความหมายอย่างเดียวกัน เพราะ อนัตตา หมายถึงความว่า ไม่มีตัวตน ไม่ใช่ตน ไม่เป็นตน สุนฺณตา เป็นความว่างจากตน ไม่ใช่ว่างจากอย่างอื่น

ถ. คุณโยมเห็นความทุกข์ในการเวียนว่ายตายเกิดในโลกอย่างไร

ส. ถ้าหิวเป็นทุกข์ไหม ถ้าเจ็บเป็นทุกข์ไหม นี่เป็นเรื่องธรรมดาที่เมื่อเกิดมาแล้ว จะมีใครบอกว่าไม่เห็นทุกข์ คงจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ถ. ข้อ ๑. อยากทราบว่า การที่มีวิญญานของเจ้าภูมิ หรือเจ้าที่ มา เข้าสิงสู่ตัวของคนๆหนึ่ง จิตหรือวิญญานของผู้ที่ถูกสิงไป อยู่ ที่ไหน หรือว่ารวมกันอยู่ในตัวคนนั้น

ข้อ ๒. อยากทราบว่าวิญญาน หรือการเกิดนี้ จะเข้าทางไหน ของมารดา เห็นพระบางรูปบอกว่าเข้าได้ทุกทาง ใช่หรือไม่

ส. ข้อ ๑. การที่วิญญานของเจ้าภูมิ หรือเจ้าที่เข้าสิงสู่ตัวคนๆหนึ่ง อยากทราบว่า จิตหรือวิญญานของผู้ที่ถูกสิงไปอยู่ที่ไหน หรือว่ารวมกันอยู่ในตัวของผู้นั้น

รวมไม่ได้แน่นอน จิตเป็นสภาพธรรมที่ไม่มีรูปร่างเลย เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปทุกๆขณะ เพราะฉะนั้น การที่จิตของคนหนึ่ง จะเข้าไปอยู่ในร่างกายของอีกคนหนึ่งนั้นเป็นไปได้ แต่เวลาที่ปรากฏอาการเหมือนกับเข้าทรง หรือว่าผีเข้า แสดงว่าบุคคลที่ถูกใช้ คำว่า “ผีเข้า” ขณะนั้นไม่รู้สึกรู้สีกตัว ขณะนี้ไม่มีผีเข้าใครเลย เพราะว่าทุกคนเป็นปกติ แต่ถ้าไม่มีการรู้สึกตัวขณะใด

เป็นสภาพของจิตที่ไม่รู้สึกตัว แล้วก็บุคคลอื่นสามารถที่จะมีพลังจิตที่จะทำให้เกิดรูป หรือเกิดเสียงจากรูปของบุคคลนั้นกระทบกันก็ได้ ทำให้เกิดเสียงต่างๆ ในขณะนั้นก็เป็นสิ่งที่เราบอกว่าผีเข้า จะใช้คำว่าเข้าทรงหรืออะไรก็แล้วแต่ แต่ถ้าเป็นจริงก็หมายความว่า จิตของบุคคลนั้นยังอยู่ในสภาพที่ขาดความรู้สึก โดยที่จิตของอีกคนหนึ่งสามารถมีพลังจิตที่จะบังคับให้มีรูปการเคลื่อนไหว หรือทำให้เกิดเสียงได้

ข้อ ๒. อยากทราบว่ามีวิญญาณหรือการเกิดนี้ จะเข้าทางไหนของมารดา

ไม่มีการเป็นรูปที่จะเข้าไปได้เลย เรื่องของจิตเป็นนามธรรมที่จะต้องเข้าใจให้ชัดเจนก็คือว่า จิตไม่ใช่รูป จิตเป็นสภาพรู้ธาตุรู้ ขณะนี้ทุกคนคิดนึก ไม่ใช่ตาคิด ไม่ใช่หูคิด ไม่ใช่จมูกคิด ไม่ใช่ลิ้นคิด เพราะฉะนั้น เมื่อสภาพนี้มีปัจจัยเกิดก็เกิดขึ้นโดยที่ว่ามันไม่ใช่รูปที่จะเข้าไปทางหนึ่งทางใดเลย

(จบตอบปัญหาธรรมพระสังฆาธิการที่วัดบวรนิเวศวิหาร และสนทนารธรรมที่ต่างๆ)

๑๓

(บรรยายธรรมที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์)

- ถ. มนุษย์เรามุ่งละกิเลส กิเลสหมดแล้วคนในโลกก็ไม่มีชิ ไปนิพพาน
ก็สูญกันหมด
- ส. มนุษย์คืออะไร คือ จิต เจตสิก รูป ซึ่งเกิดขึ้นและดับไป ไม่มี
สาระเลย แล้วทำไมจึงควรยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ไม่มีสาระ
- ถ. ถ้าเราละกิเลสแล้วว่าเหวละคะ
- ส. ที่ว่าเหวเพราะมีกิเลส ผู้ไม่มีกิเลสแล้วไม่ว่าเหวเลย คนว่าเหว
คือคนมีกิเลส การฟังพระธรรมของพระผู้มีพระภาคนั้น มี
ประโยชน์มาก เพราะได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟัง พิจารณาติดตาม
ต่อไปย่อมจะได้ความเข้าใจ และได้เหตุผลชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อ
ศึกษาพระธรรมวินัยจะเห็นโทษของความเห็นผิด ความเข้าใจ
ผิด กิเลสอกุศลทุกอย่างแม้จะเล็กน้อย แต่ก็เป็นโทษเป็นภัย
เป็นเหตุให้กาย วาจา เป็นไปในทางทุจริต ซึ่งมีผลมาน้อยแค่
ไหนตามกรรมที่กระทำนั้น

เพื่อให้เห็นพระมหากรุณาคุณของพระผู้มีพระภาค ที่ทรงพระ
มหากรุณาแสดงบุพกรรมของพระองค์เอง ขอล่าวถึง บางประการ
ใน **ขุททกนิกาย อปทาน อัมภพผลทายกวรรค พุทธาปทาน**
ชื่อ ปุพพกัมมปิโลติ ว่าด้วยบุพจริยาของพระพุทธองค์ มีใจความ
บางตอนว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก ประทับนั่งอยู่ที่พื้นหินในละแวกป่า ใกล้สระอนินดาต ตรัสชี้แจง บุปพกรรมทั้งหลายของพระองค์ ณ ที่นั้นว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังกรรมที่เราทำแล้วของเรา เราเห็นภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรรูปหนึ่ง แล้วได้ถวายผ้าเก่า เราปรารถนาเป็นพระพุทธานุเจ้าเป็นครั้งแรก เพื่อความเป็นพระพุทธานุเจ้า ในกาลนั้น ผลแห่งกรรม คือการถวายผ้าเก่า ย่อมอำนวยผลให้เป็น พระพุทธานุเจ้า

กรรมแรกที่พระผู้มีพระภาคทรงปรารถนาการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกนั้น คือ ในสมัยที่ชาติหนึ่งพระองค์เห็นภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรรูปหนึ่ง แล้วได้ถวายผ้าเก่า พร้อมกันนั้นก็ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กรรมนั้น คือการถวายผ้าเก่า ก็อำนวยผลให้ได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้าย และความปรารถนานั้นเป็นความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งแรกของพระองค์

ในกาลก่อนเราเป็นนายโคบาล ต้อนโคไปเลี้ยง เห็นแม่โคกำลัง ตีมน้ำขุ่นมัว จึงห้ามมัน ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ในภพหลังสุดนี้ แม่เราจะกระหายน้ำ ก็ไม่ได้ตีมน้ำตามความปรารถนา

แม้แต่การห้ามแม่โคที่กำลังตีมน้ำที่ขุ่นมัว ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัย

ให้ได้รับผลของกรรมในชาติหลังๆได้ ฉะนั้น ภพชาติจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวจริงๆ ถ้านึกย้อนถึงอดีตกรรมตั้งแต่เกิดมาและในภพชาติก่อนๆ คงทำกรรมยิ่งกว่าห้ามโคที่กำลังดื่มน้ำขุ่นมัว ฉะนั้น จึงแล้วแต่ว่ากรรมนั้นๆจะให้ผลในภพไหน ภูมิไหน ก็เป็นเรื่องของวิญญูะ

ในชาติอื่น ในกาลก่อน เราเป็นนักแสดงชื่อปุนาลี ได้กล่าวต่อพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อว่าสุรภี ผู้ไม่ประทุษร้ายตอบ ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราต้องเที่ยวอยู่ในนรกเป็นเวลานาน ได้เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสหลายพันปีเป็นอันมาก ด้วยผลกรรมอันเลือนั้น ในภพหลังสุดนี้ เราจึงได้คำกล่าวต่อเพราะเหตุแห่งนางสุนทริกา

ถึงแม้จะบำเพ็ญบารมีพากเพียรนานนับไม่ถ้วนอย่างไรก็ตาม เมื่อยังมีเหตุปัจจัย คือ ภพชาติ ก็ย่อมจะได้รับผลของกรรมนั้น

เพราะการกล่าวต่อพระเถระ นามว่านันทะ สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ครอบงำอันตรายทั้งปวง เราจึงต้องเที่ยวอยู่ในนรกสิ้นกาลนาน เราต้องเที่ยวอยู่ในนรกเป็นเวลานานถึงหมื่นปี ได้ความเป็นมนุษย์แล้วได้การกล่าวต่อเป็นอันมาก ด้วยผลกรรมที่เลือนั้น นางจิณฺจมาณวิกา มากับหมู่ชน ได้กล่าวต่อเราด้วยคำอันไม่เป็นจริง... ฯลฯ

ในกาลก่อน เราได้ฆ่าพี่น้องชายต่างมารดา เพราะเหตุแห่งทรัพย์ จับใส่ลงในชอกเขา และบด(ทับ)ด้วยหิน ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น พระเทวทัตจึงผลักก้อนหิน กลิ้งลงมากระทบนิ้วแม่เท้าของเรา

จนห้อยเลือด

ในกาลก่อน เราเป็นเด็กเล่นอยู่ที่หนทางใหญ่ เห็นพระปัจเจก--
พุทธเจ้าแล้ว ใส่ไฟเผา(ดัก)ไว้ทั่วหนทาง ด้วยวิบากกรรมนั้น ในภพ
หลังสุดนี้ พระเทวทัตจึงชักชวนนายขมังธนูผู้ฆ่าคนตายมาก เพื่อให้
ฆ่าเรา ... ฯลฯ

ที่ทรงแสดงอดีตกรรมของพระองค์ก็เพราะว่า ในสมัยนั้นมีผู้รู้
มีผู้เห็นการกระทำของนางสุนทริกา การกระทำของนางจิณฺจมาณ--
วิกา การกระทำของพระเทวทัต ซึ่งเมื่อมีเหตุการณ์ปรากฏอย่างนั้น
พระผู้มีพระภาคผู้ทรงมีพระสัพพัญญุตญาณ จึงทรงแสดงให้เห็น
อดีตที่ผ่านมาว่า เป็นเพราะกรรมอะไร

เราได้ปรึกษาพระสาวกทั้งหลาย ในศาสนาของพระพุทธเจ้า
พระนามว่าพุสสะ ว่าท่านทั้งหลายจงเคี้ยว จงกินแต่ข้าวแดง
อย่ากินข้าวสาลีเลย ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราอันปราหมณ์นิมนต์
แล้ว อยู่ในเมืองเวรัญชา บริโภคข้าวแดงตลอด ๓ เดือน ในกาล
นั้น... ฯลฯ

ในชาติที่เราชื่อว่าโชติปาละ ได้กล่าวกะพระสุตเจ้าพระนาม
ว่ากัสสปะในกาลนั้น ว่าจักมีโพธิมณฑลแต่ที่ไหน โพธิญาณท่านได้
ยากอย่างยิ่ง ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราได้ประพฤติกกรรมอันทำได้
ยากมาก (ทุกกรกิริยา) ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมตลอด ๖ ปี แต่นั้น
จึงได้บรรลุโพธิญาณ แต่เราก็มิได้บรรลุโพธิญาณอันสูงสุดด้วย

หนทางนี้ เราอันบุพกรรมดักเตือนแล้ว จึงแสวงหาโพธิญาณโดยทางที่ผิด (หมายความว่าถึงตอนที่ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา)

บัดนี้ เราเป็นผู้สิ้นบาปและบุญ เว้นจากความเร่าร้อนทั้งปวง ไม่มีความเศร้าโศก ไม่คับแค้น เป็นผู้ไม่มีอาสวะ จักนิพพาน

พระชินเจ้าทรงบรรลุกำลังแห่งอภิญญาทั้งปวงแล้ว ทรงพยากรณ์โดยทรงหวังประโยชน์แก่ภิกษุสงฆ์ ที่สละใหญ่ชื่อว่าอนาต ด้วยประการฉะนี้ ...

การที่ทรงแสดงอดีตกรรมของพระองค์เองนั้น ก็เพื่อให้เห็นว่าควรให้กาย วาจา ใจ เป็นกุศล เพราะการที่จะขัดเกลากิเลสจนกว่าจะบรรลุความเป็นพระอรหันต์นั้น ต้องอบรมเจริญกุศลทุกประการ บ่อยๆเนืองๆ อีกประการหนึ่งเท่าที่ได้ฟัง รู้สึกว่าหลายท่านต้องการได้รับผลของกรรมในปัจจุบันชาติ ทำดีอยากได้ดีชาตินี้ ไม่คอยไว้ชาติหน้าหรือชาติต่อไป

ถ. ข้าไป ชาติหน้าจะได้รับผลหรือไม่ ก็ยังไม่รู้

ส. กล่าววาทาไปแล้วจะไม่ได้ นี่อาจจะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้โดยมากท่านที่ทำความดี ต้องการได้รับผลของกรรมดีภายในชาตินี้ ทำกุศลในชาตินี้ ชาติหน้าเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิตบ้าง ดาวดึงส์บ้าง ยามาบ้าง หรือว่าอาจจะถึงนิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี ดีกว่าโลกมนุษย์นี้ไหม ชาตินี้อยู่ในโลกมนุษย์ก็ปลอดภัยแล้ว มีทางที่จะเจริญกุศล ก็เจริญกุศลไป ไม่ต้องคอยหวังว่าอยากจะทำให้กรรมที่ทำไปแล้วทำให้ได้รับผลในชาตินี้ กรรมนั้นให้ผลแน่

แต่ไม่มีใครรู้ว่าเมื่อใด

- ถ. ผู้เจริญสติเอนามเป็นรูป เอารูปเป็นนาม เข้าใจไขว่ๆเขวๆไปบ้าง เป็นประโยชน์ไหม
- ส. ผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน เจริญเพื่อกุศล หรือเพื่อให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อละความเห็นผิด ความไม่รู้ ความสงสัยในลักษณะของนามและรูป หรือว่าเพื่ออะไร ถ้าผู้นั้นเจริญสติปัฏฐานเพื่อละความไม่รู้ เพื่อละความสงสัย เพื่อละความเห็นผิดในลักษณะของนามและรูปแล้ว ผู้นั้นก็ต้องพิจารณา แล้วปัญญาก็ค่อย ๆ อบรม รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏได้ถูกต้องตามความเป็นจริง ถ้าหลงเข้าใจผิด ไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐานเลย

**สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค สฬายตนสังยุตต์ ตติยปัณณาสกั
เทวทหวรรค ปัคคัยหสูตรที่ ๑ (ปฐมรูปารามสูตร) พระผู้มีพระภาค
ตรัสมีใจความว่า**

เทวดาและมนุษย์เป็นผู้มีรูปเป็นที่มายินดี เป็นผู้ยินดีแล้วในรูป เป็นผู้ผลิตเพลินแล้วในรูป เพราะรูปแปรปรวน คลายไปและดับไป เทวดาและมนุษย์ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เทวดาและมนุษย์เป็นผู้มีเสียงเป็นที่มายินดี... เป็นผู้มักลิ้นเป็นที่มายินดี... เป็นผู้มึรสเป็นที่มายินดี... เป็นผู้มีโผฏฐัพพะเป็นที่มายินดี... เป็นผู้มึธัมมารมณ์เป็นที่มายินดี เป็นผู้ยินดีแล้วในธัมมารมณ์ เป็นผู้ผลิตเพลินแล้วในธัมมารมณ์ เพราะธัมมารมณ์แปรปรวน คลายไปและดับไป เทวดาและมนุษย์ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ... ส่วนตถาคตผู้เป็นอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ รู้แจ้งแล้ว

ซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และอุบายเป็นเครื่องสลัด
ออกแห่งรูปทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่เป็นผู้มีรูปเป็นที่มายินดี
ไม่เป็นผู้ยินดีแล้วในรูป ไม่เป็นผู้ผลิตเพลินแล้วในรูป เพราะรูป
แปรปรวน คลายไปและดับไป ตถาคตย่อมอยู่เป็นสุข

ตถาคตผู้เป็นอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ รู้แจ้งแล้วซึ่งความเกิด
ขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งเสียง
... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ัมมมารมณฺ์ ตามความเป็นจริง ย่อมไม่
เป็นผู้มีัมมมารมณฺ์เป็นที่มายินดี ไม่เป็นผู้ยินดีแล้วในัมมมารมณฺ์ ไม่
เป็นผู้ผลิตเพลินแล้วในัมมมารมณฺ์ เพราะัมมมารมณฺ์แปรปรวนไป
คลายไปและดับไป ตถาคตก็ย่อมอยู่เป็นสุข

ครั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้
ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และัมมมารมณฺ์ทั้งสิ้น อันน่า
ปรารถนา น่าใคร่ และน่าพอใจ ที่กล่าวกันว่ามีอยู่ประมาณเท่าใด
รูปารมณฺ์เป็นต้นเหล่านั้นนั้นแล เป็นสิ่งอันชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก
สมมติว่าเป็นสุข ถ้าวารูปารมณฺ์เป็นต้นเหล่านั้นดับไปในที่ใด ที่นั้น
เทวดาและมนุษย์เหล่านั้นสมมติว่าเป็นทุกข์ ส่วนพระอริยเจ้าทั้งหลาย
เห็นการดับสักกายะว่าเป็นสุข (สักกายะ คือการประชุมรวมกันเป็น
กลุ่มเป็นก้อน ซึ่งได้แก่วารูปารมณฺ์เป็นต้น ที่บุคคลถือว่าเป็นของตน)

การเห็นของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ผู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็น
ข้าศึกกับชาวโลกทั้งปวง บุคคลเหล่าอื่นกล่าวสิ่งใดว่าเป็นสุข พระ
อริยเจ้าทั้งหลายกล่าวสิ่งนั้นว่าเป็นทุกข์ บุคคลเหล่าอื่นกล่าวสิ่งใด

ว่าเป็นทุกข์ พระอริยเจ้าทั้งหลายรู้แจ้งสิ่งนั้นว่าเป็นสุข เธอจึงเห็น
ธรรมอันรู้ได้ยาก คนพาลผู้หลงไม่รู้แจ้งในนิพพานนี้ ความมีย่อม
มีแก่บุคคลผู้อันนิรวณหุ้มห่อไว้ เหมือนความมืดมีย่อมมีแก่บุคคล
ผู้ไม่เห็น นิพพานย่อมมีแก่สัตว์บุรุษ เหมือนแสงสว่างย่อมมีแก่บุคคล
ผู้เห็น ชนทั้งหลายผู้แสวงหาทาง ไม่ฉลาดในธรรม ย่อมไม่รู้แจ้ง
นิพพานอันมีในที่ใกล้

ธรรมนี้อันบุคคลผู้ถูกความกำหนดในภพครอบงำ ผู้เล่นไปตาม
กระแสตัณหาในภพ ผู้อันบ่วงแห่งมารัดตรึงไว้แล้ว ไม่ตรัสรู้ได้ง่าย
เลย ใครหนอ เว้นจากพระอริยเจ้าทั้งหลายแล้วย่อมควรเพื่อจะตรัสรู้
นิพพานบทที่พระอริยเจ้าทั้งหลายรู้โดยชอบ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
ปรินิพพาน

จะเห็นได้ว่า “ชนทั้งหลายผู้แสวงหาทาง ไม่ฉลาดในธรรม
ย่อมไม่รู้แจ้งนิพพานอันมีในที่ใกล้” นิพพานนี้ใกล้หรือไกล ใกล้ตาม
พระสูตรนี้ เมื่อพระสูตรนี้ว่าอย่างนี้ ก็เป็นอย่างนี้ แต่วนิพพาน
ใกล้สำหรับใคร ใกล้สำหรับใคร

๑๔

ที่วานิพพานมีอยู่ในที่ไกลนั้น เวลานั้นนิพพานอยู่ที่ไหน ที่ไกลก็คือในที่นี้เอง ไกลในเวลานี้กำลังนั่งอยู่ที่นี่ เห็น ไกลหรือไกล ถ้ากำลังได้กลิ่น กลิ่นกำลังปรากฏ กลิ่นนั้นไกลหรือไกล รสขณะที่กำลังรับประทานอาหาร รสปรากฏ รสที่กำลังปรากฏในขณะนั้นไกลหรือไกล มีใครที่กำลังรู้สึกเย็น รู้สึกร้อนในขณะนี้บ้างไหม เมื่อสภาพเย็นกำลังปรากฏจะกล่าวว่าไกลได้อย่างไร เพราะเหตุที่กำลังปรากฏไม่ใช่เย็นเมื่อวานนี้ หรือไม่ใช่เย็นพรุ่งนี้ แต่ว่ากำลังเย็นในขณะที่ปรากฏ จะกล่าวว่าไกลไม่ได้

ถ้าสติเกิดระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะปรากฏทีละอย่าง ฉะนั้น เมื่ออบรมจนปัญญาเจริญขึ้น ก็รู้แจ้งลักษณะของนามและรูปซึ่งอยู่ไกลเพราะกำลังปรากฏในขณะนี้ตามความเป็นจริง แล้วก็ย่อมละคลายจนประจักษ์ลักษณะของนิพพาน ดับต้นหาความยินดีพอใจที่เห็นผิดยึดถือสภาพธรรมต่างๆ ว่าเป็นตัวตน

เมื่อเป็นอย่างนั้น นิพพานก็ไม่ไกล เพราะไม่ได้อยู่ที่อื่น ไม่ใช่อยู่ที่ปากฟ้าป่าหิมพานต์ ที่จะต้องเดินทางติดตามไปเพื่อแสวงหา แต่อยู่ที่การประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงๆ ปรากฏให้รู้จริงๆ จึงกล่าวได้ว่านิพพานอันมีที่ไกล ฉะนั้น การฟังและศึกษาพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ ยิ่งมากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นประโยชน์ เพราะอนุเคราะห์ให้เข้าใจสภาพธรรมถูกต้องยิ่งขึ้น

ปัญญา คือ ความเข้าใจสภาพธรรมนั้นมีหลายชั้น ความเข้าใจในชั้นการฟังก็พอจะรู้สึกได้ว่าแจ่มแจ้ง แต่เมื่อสติเกิดขึ้น ความเข้าใจลักษณะสภาพธรรมว่าเป็นนามธรรมหรือรูปธรรมนั้นย่อมยาก **สภาพธรรมเป็นธรรมดา เป็นธรรมชาติ เป็นปกติที่สุด** แต่ผู้ที่พยายามจะทำวิปัสสนา ก็วุ่นวายเป็นการใหญ่ พยายามจะรู้นามอีกรูปอื่นแทนที่จะเป็นปกติ ธรรมดา ไม่ว่าชีวิตตามปกติธรรมดาของแต่ละบุคคลจะเป็นอย่างไร เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้อง ก็จะเข้าใจสภาพของธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อเข้าใจธรรมเพิ่มขึ้นก็อบรมสติและปัญญาสมบูรณ์ขึ้นเป็นลำดับขั้น ไม่ข้ามขั้น

ปัญญาชั้นที่ ๑ **นามรูปปริจเฉทญาณ** ยังไม่เกิดขึ้น เพราะว่าการพิจารณารู้ลักษณะของนามและรูปที่ต่างกันยังไม่สมบูรณ์ แต่ที่พยายามจะไปรู้ทุกข์ พยายามละ แต่ไม่ระลึกรู้สภาพธรรมที่กำลังได้ยิน ปกติธรรมดาอย่างนี้ ก็ไม่รู้ตรงตามสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

การเจริญสติปัฏฐานต้องเป็นปกติธรรมดา เพราะธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เป็นนามเป็นรูปทั้งนั้น แต่ละคนเหมือนกันไม่ได้ เพราะอะไร เพราะเหตุปัจจัยที่สะสมมานั้นต่างกัน ผู้ที่จะเป็นพระอริยสาวกได้นั้นต้องเป็นผู้ตรง ซึ่งถ้าไม่ระลึกรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมไม่ได้เลย

บางท่านเวลาฟังเรื่องจิต เจตสิก ก็โน้มมาพิจารณากับตัวเองเป็นตัวเองทั้งนั้นเลย ไม่ผิดใช่ไหม จิตเห็นก็มี จิตได้ยินก็มี โลภะก็มี โทสะก็มี มานะ อิสสา มัจฉริยะ หรือเมตตา กรุณา ก็แล้วแต่ว่าใครจะมีมากมีน้อย นั่นเป็นเรื่องของแต่ละคน แต่ถ้ายังอ่านในพระธรรม

วินัยมาก พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของความตรงไว้

**อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ทุติยปัณณาสกั กกุชวรรค
กกุชสูตร** มีใจความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขลิตาราม ใกล้เมือง
โกสัมพี ก็สมัยนั้น บุตรเจ้าโกปิยะนามว่ากกุระ ผู้อุปฐากท่านพระ
มหาโมคคัลลานะ กระทำกาละ (สินชีวิต) ไม่นาน ได้บังเกิดในหมู่เทพ
ชื่อว่ามโนมยะ หมู่หนึ่ง เป็นผู้ได้อัตภาพใหญ่ (เทพพวกนั้นเป็นผู้มีรูป
ร่างกายใหญ่) ...

กกุชเทพบุตรได้เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่
อภิวัตแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกล่าวเรื่องพระเทวทัต
มีความปรารถนาจะบริหารภิกษุสงฆ์ และได้เสื่อมจากฤทธิ์พร้อมกับ
จิตตูปบาท...

ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วได้
กราบทูลให้ทรงทราบเรื่องนั้น...

พระผู้มีพระภาคทรงแสดง **ศาสนดา ๕ จำพวก** คือ

๑. ศาสดาบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์** ย่อมปฎิญาณ
ว่า เป็นผู้ที่มีศีลบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกทราบว่
ท่านศาสดานี้เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ แต่คิดว่าถ้าพวกเราจะบอกพวก
คฤหัสถ์ ศาสดาก็จะไม่พอใจ สาวกไม่กล้าทำให้ศาสดาไม่พอใจ

อนึ่ง มหาชนย่อมยกย่องด้วยจิรวร บิณฑบาต เสนาสนะและ
ศิลาณปัจจัยเภสัชบริขาร ด้วยคิดว่า ศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเอง

จักปรากฏด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนี้โดย
ศีล และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยศีล

ไม่ใช่พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงรู้ถึงจิตใจของชาวโลก แม้แต่
การทรงแสดงศาสดาผู้ฝึกสอนผู้อื่น พระองค์ก็ทรงแสดงไว้ทั้งประเภท
ของศาสดาและสาวก เพราะเหตุว่าบางท่านถึงแม้จะรู้ว่า ผู้ใดเป็น
ผู้มีศีลไม่บริสุทธิ แต่ก็ไม่กล้าทำให้ไม่พอใจโดยไม่กล่าวถึง ฉะนั้น
สาวกก็ย่อมรักษาศาสดาพวกนี้ด้วยศีล คือรักษาไว้เป็นความลับ ไม่
เปิดเผย ไม่กล่าว ไม่แสดง แต่ทั้งกาย ทั้งวาจา ใจของพระผู้มี
พระภาคนั้น อันสาวกไม่ต้องรักษาเลย คือไม่มีสิ่งใดที่พระองค์
จะทรงทำผิด หรือจะทรงทำไม่เหมาะสมต่างๆ ซึ่งจะต้องทำให้สาวก
ช่วยกันรักษา หรือปิดบังนั้นไม่มีเลย พระผู้มีพระภาคทรงแสดง
ศาสดา ต่อไปว่า

๒. ศาสดาบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้มีอาชีวะไม่บริสุทธิ** ย่อม
ปฏิญาณว่า **เป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ** ... ฯลฯ... พวกสาวกย่อมรักษา
ศาสดาเช่นนี้โดยอาชีวะ และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษา
จากพวกสาวกโดยอาชีวะ

๓. ศาสดาบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้มีธรรมเทศนาไม่บริสุทธิ**
ย่อมปฏิญาณว่า **เป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ** ... ฯลฯ.... พวกสาวกย่อม
รักษาศาสดาเช่นนี้โดยธรรมเทศนา และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะ
การรักษาจากสาวกโดยธรรมเทศนา

๔. ศาสดาบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้มีไวยากรณ์ไม่บริสุทธิ์** ย่อม
ปฏิญาณว่า เป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ... ฯลฯ... พวกสาวกย่อมรักษา
ศาสดาเช่นนี้โดยไวยากรณ์ และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการ
รักษาจากพวกสาวกโดยไวยากรณ์

๕. ศาสดาบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์** ย่อม
ปฏิญาณว่า เป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ ... ฯลฯ... พวกสาวกย่อม
ทราบ แต่ถ้าพวกสาวกเพียงบอกพวกคฤหัสถ์ ก็ไม่พึงเป็นที่พอใจของ
ศาสดา ก็พวกสาวกจะพึงกล่าวด้วยความไม่พอใจของศาสดานั้น
อย่างไรได้

อนึ่ง มหาชนย่อมยกย่องด้วยจิรว บินทบาท เสนาสนะ และ
คิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ด้วยคิดว่าศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเอง
จักปรากฏด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนี้โดย
ญาณทัสสนะ และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากพวก
สาวกโดยญาณทัสสนะ

ส่วนพระผู้มีพระภาคนั้นทรง**เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์** ย่อมปฏิญาณ
ว่า เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ศีลของพระองค์บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้า
หมอง พวกสาวกย่อมไม่รักษาพระผู้มีพระภาคโดยศีล และก็ไม่ทรง
หวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยศีล ... ฯลฯ... โดยอาชีวะ ... ฯลฯ...
โดยธรรมเทศนา ... ฯลฯ โดยไวยากรณ์ ... ฯลฯ... โดยญาณทัสสนะ

นี่คือการจำแนกพระธรรมเทศนาโดยนัยต่างๆ แต่ละท่านควร
เปรียบเทียบความตรงของท่านเองกับพระธรรมเทศนาที่พระผู้มี

พระภาคทรงแสดง แม้แต่ในเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ท่านต้องการอะไร ถ้าท่านต้องการปัญญาจริงๆ รู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ ตามความเป็นจริง ไม่บังคับ ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่แสวง ไม่สร้างสิ่งอื่นขึ้นมา รู้ ในขณะนั้นย่อมเป็นผู้ที่ตรงต่อสภาพธรรมที่ปรากฏ และเป็นผู้ที่จะละความเห็นผิด ความสงสัย ความไม่รู้ที่เคยยึดถือสภาพธรรมเหล่านั้นว่าเป็นตัวตนได้

**สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค มัคคสังยุตต์ วิหารวรรค
กุกกุฏารามสูตรที่ ๑ - กุกกุฏารามสูตรที่ ๓** กล่าวใจความว่าด้วย
อพรหมจรรย์ พรหมจรรย์ พรหมจารี และที่สุดของพรหมจรรย์

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะอยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้นครปาฏลิบุตร ครั้นนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์พอให้ระลึกถึงกันแล้ว ถามว่า “ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์ เป็นไฉน”

ถ้าไม่มีการเห็นผิด หรือคลาดเคลื่อนไป ท่านพระภัททะก็คงไม่ต้องไปถามท่านพระอานนท์ แต่แม้ว่าจะเป็นท่านพระภัททะ ท่านก็ยังถามท่านพระอานนท์ว่า “อพรหมจรรย์เป็นไฉน” ซึ่งท่านพระอานนท์ก็ไม่ได้ตอบว่าเป็นอย่างอื่นเลย แต่ตอบว่า

มิจฉามรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉา--
สังกัปปะ มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ มิจฉาวายามะ
มิจฉาสติ มิจฉาสมาธิ นี่เป็น**พรหมจรรย์**

ท่านพระภัททะถามท่านพระอานนทว่าที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ
ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉน พรหมจารีเป็นไฉน ที่สุดของพรหมจรรย์
เป็นไฉน

ท่านพระอานนทตอบว่า อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ
สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี่เป็น**พรหมจรรย์** บุคคลผู้
ประกอบด้วยอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เรียกว่าเป็น**พรหมจารี**
ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี่เป็น**ที่สุดของพรหมจรรย์**

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค มัคคสังยุตต์ มิจฉัตตวรรค
อัสสปริสสุตฺตที่ ๑ และอัสสปริสสุตฺตที่ ๒ มีข้อความที่กล่าวถึง
อัสตบุรุษ ว่าเป็นผู้มีความเห็นผิด ดำริผิด ฯลฯ ผิดไปหมด จนกระทั่ง
ถึงตั้งใจผิด (มิจฉาสมาธิ) และ **อัสตบุรุษผู้ยิ่งกว่าอัสตบุรุษ** นั่นก็คือ
เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ ตั้งใจผิด รู้ผิด พ้นผิด

ส่วน **อัสตบุรุษ** นั้นเป็นผู้ที่มีความเห็นชอบ และมีสัมมามรรค
องค์อื่น จนกระทั่งถึงสัมมาสมาธิ และ **อัสตบุรุษผู้ยิ่งกว่าอัสตบุรุษ** นั้น
ก็คือ ผู้ที่มีอริยมรรคมีองค์ ๘ คือ เป็นผู้ที่มีความเห็นชอบ (สัมมา--
ทิฏฐิ) เป็นต้น จนถึงสัมมาสมาธิ และรู้ชอบ พ้นชอบด้วย

นี่ก็แสดงว่า ความเห็นผิดและความคลาดเคลื่อนต่างๆ ในเรื่องของการปฏิบัตินั้นมีได้ ซึ่งความเห็นผิวนั้นไม่ใช่อยู่ที่คนอื่น อยู่ที่ตัวเอง ฉะนั้น ผู้ที่จะเจริญสติปัฏฐานจะต้องรู้ว่า มีความเข้าใจผิด มีความคลาดเคลื่อนในเรื่องการเจริญสติปัฏฐานบ้างหรือไม่ ต้องพิจารณาเหตุผลในการอบรมเจริญปัญญาให้ตรง เพราะว่าเมื่อมีความเข้าใจถูกต้องแล้ว ก็สามารถที่จะเจริญปัญญายังขึ้นได้

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค มัคคสังยุตต์ อวิชชาวรรค
สุกสูตร ว่าด้วยมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ผิดและมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ถูก
พระผู้มีพระภาคตรัสมีใจความว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเตี้ยข้าวสาลี หรือเตี้ยข้าว
ยวະที่บุคคลตั้งไว้ผิด มือหรือเท้าชำเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือ
เท้า หรือว่าจักให้ห่อเลือด ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุ
ไร เพราะเตี้ยข้าวบุคคลตั้งไว้ผิด ฉันทใดก็ดี ภิกษุนั้นแลก็ฉันทนั้น
เหมือนกัน จักทำลายอวิชชา จักยังวิขาให้เกิดขึ้น จักทำนิพพานให้
แจ้งด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ผิด ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ผิด ข้อนีมิ
ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นตั้งไว้ผิด

(โดยนัยตรงกันข้าม) เปรียบเหมือนเตี้ยข้าวสาลีหรือเตี้ยข้าว
ยวະที่บุคคลตั้งไว้ถูก มือหรือเท้าชำเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า
หรือว่าจักให้ห่อเลือด ข้อนีก็เป็นฐานะที่มีได้ เพราะตั้งเตี้ยข้าวไว้
ถูก ฉันทใด ภิกษุนั้น ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชชา จักยังวิขา
ให้เกิดขึ้น จักทำนิพพานให้แจ้งด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญ

มรรคที่ตั้งไว้ถูก (คือ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิเป็นต้น อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ) ก็เป็นฐานะที่มีได้ เพราะความเห็นตั้งไว้ถูก

เป็นพระพุทธรูปที่เตือนพุทธบริษัทให้พิจารณาเหตุผลให้รู้ทาง ปฏิบัติที่ถูก จึงยังวิชชาให้เกิดขึ้นทำลายอวิชชาได้ ถ้าปฏิบัติหนทาง ที่ไม่ทำให้ปัญญาเกิดขึ้น ก็เหมือนการตั้งเตี๋ยขาวไว้ผิด

ถ. พยายามปฏิบัติ ขณะที่เดินอยู่ ในขั้นต้นก็รู้สึกว่าการที่เรา ถอยไปแล้ว เดินไปประเดี๋ยวหนึ่งก็รู้สึกว่า เอ นี่มันไม่ถูกนี้ ทำไมเรารู้สึกเฉพาะการเดินอย่างเดียว ทางตาเราก็เห็น ทาง หูเราก็ได้ยิน เอาสติไปทิ้งเสียที่ไหน จึงไม่ปรากฏ

ส. สติปัญญาจะรู้ลักษณะของนามและรูปชนิดหนึ่งชนิดใดที่ ปรากฏแล้ว คือ เกิดขึ้นแล้วจึงปรากฏในขณะนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ยัง ไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น ขณะที่กำลังเดินอยู่ และระลึกที่ส่วนหนึ่ง ส่วนใดของรูปที่กำลังก้าว หรือกำลังไหว ในขณะนั้นถ้ารู้ลักษณะ ก็เป็นความรู้ที่ถูกต้อง ไม่ใช่ความรู้ที่ผิด แต่ส่วนการที่นึกขึ้นมาว่า เป็นรูปนั้น ก็เป็นนามที่คิด

ถ. รู้สึกว่าเวลาเดิน รู้สึกขึ้นมา

ส. ที่ถูกแล้วในขณะที่ระลึกนามและรูปนั้น ควรจะได้พิจารณา ลักษณะของนามและรูป ปัญญาจึงจะเพิ่มความรู้ลักษณะของ นามและรูปขึ้น

๑๕

สติปัฏฐานนั้นเพื่อปัญญา เพื่อความรู้ บางคนเสียดายว่า วันนี้สติไม่เกิด การคิดอย่างนั้นเป็นนามชนิดหนึ่ง ความรู้สึกเสียดายก็เป็นนามอีกชนิดหนึ่ง แต่วยังไม่ได้พิจารณานามและรูปที่กำลังปรากฏ เพราะรู้สึกว่าเป็นตัวตนที่กำลังเสียดาย ขณะที่กำลังเสียดายนั้นต้องเป็นตัวตนแน่ เพราะอะไร เพราะไม่รู้ลักษณะของนามหรือรูปที่กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใดในขณะนั้น ขณะที่มึสติระลึกรู้ที่ลักษณะของนามหรือรูปชนิดหนึ่งชนิดใด ปัญญารู้ลักษณะของนามและรูปนั้น คลายความสงสัยในลักษณะของนามและรูปนั้นหรือยัง เพราะความจริงนามนั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะความต้องการ รูปนั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะความต้องการ แต่ทั้งนามและรูปนั้นเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ผู้ใดไม่รู้ จึงคิดว่ามีตัวตนที่ทำให้นามและรูปนั้นเกิดขึ้น ขณะที่กำลังไต่ยิน ระลึกรู้ว่าสภาพนั้นเป็นสภาพรู้ ไต่ยินจะเกิดบ่อย จะเกิดติดต่อกันนานสักเท่าไร ก็ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา แม้สติที่ระลึกรู้ในสภาพที่ไต่ยิน ก็มีปัจจัยให้สติเกิดขึ้นระลึกรู้ในขณะนั้น จิตไต่ยินเกิดขึ้นบ่อยๆ แต่สติก็ไม่ได้ระลึกลักษณะของสภาพที่ไต่ยินทุกครั้ง ขณะที่สติรู้ที่ลักษณะที่ไต่ยิน ก็ค่อยๆ พิจารณาเห็นว่าสภาพที่ไต่ยินเป็นสภาพรู้ สติจะเกิดระลึกรู้ได้มากน้อยเท่าใดก็แล้วแต่ปัจจัยที่จะทำให้สติเกิดระลึกรู้ได้ สติจะเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามใดรูปใด ก็แล้วแต่สติ ไม่ใช่โดยเจาะจง โดยตั้งใจจริงว่าจะดู

นั่นดูนี่ ถ้าสติไม่เกิด ไม่พิจารณาสภาพนั้น ปัญญาก็ไม่เกิด จะถึงความสมบูรณ์ของปัญญาเป็นขั้นๆได้อย่างไร แต่**ผู้ที่มีปกติเจริญสติไม่หวั่นไหว ไม่ผิตปกติ ไม่ต้องจำกัดสถานที่** ถ้ายังกำหนดสถานที่แสดงว่ายังรู้ไม่ทั่ว เพราะทุกอย่างที่เกิดขึ้นปรากฏเป็นสังขารธรรมทั้งนั้น เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปเหมือนกันหมด ถ้าเข้าใจว่าต้องอยู่ในที่จำกัดจะรู้ทั่วไม่ได้เลย เพราะถ้าทั่ว สติจะเกิดที่ไหน เมื่อไร ก็ระลึกรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นได้ และการละคลายจะต้องละคลายด้วยความรู้ ถ้าไม่รู้ก็จะไม่ได้เลย

**สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค สฬายตนสังยุตต์ ปฐมปณณาสกั
สัพพวรรค สัพพสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง**สิ่งทั้งปวง**แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังข้อนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็น**สิ่งทั้งปวง** จักขุ (จักขายตนะ) กับรูป (รูปายตนะ) หู (โสตายตนะ) กับเสียง (สัททายตนะ) จมูก (ฆานายตนะ) กับกลิ่น (คันธายตนะ) ลิ้น (ชีวนายตนะ) กับรส (รสายตนะ) กาย (กายายตนะ) กับโผฏฐัพพะ (โผฏฐัพพายตนะ) ใจ (มโนายตนะ) กับธรรม (ธัมมายตนะ) อันนี้ เรากล่าวว่า**สิ่งทั้งปวง** ... ฯลฯ...

ก็คงจะไม่มีข้อสงสัยว่าจะต้องรู้อะไร จะต้องพิจารณาอะไร เพราะแม้ขณะที่คิดนึก ก็เป็นนามธรรม เป็นสภาพที่มีจริงชนิดหนึ่ง

ที่ผู้เจริญสติจะต้องรู้ สภาพที่คิดเป็นสภาพรู้เรื่องที่คิดแล้วดับไป จิต
ขณะต่อไปก็เกิดขึ้นคิดคำอื่นต่อไป ไม่ว่าจะเป็นสุขเป็นทุกข์ใดๆ ก็
เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจทั้งนั้น

**การที่จะประจักษ์ความไม่เที่ยงของสภาพธรรม ไม่ใช่ให้คิดว่า
สภาพธรรมไม่เที่ยง** การอบรมเจริญปัญญา นั้น ปัญญาจะสมบูรณ์
เป็นวิปัสสนาญาณเป็นขั้นๆ ขั้นที่ ๑ ไม่ใช่อุทยัพพญาณ ไม่ใช่การรู้
การเกิดดับ ปัญญาที่ประจักษ์การเกิดดับนั้นเป็นมหาวิปัสสนา ซึ่ง
วิปัสสนาขั้นต้นจะต้องรู้ลักษณะที่ต่างกันของนามรูป รู้ปัจจัยของ
นามรูปที่เกิดดับสืบทอดกัน ประจักษ์การเกิดดับของนามรูปที่สืบทอด
กันอย่างรวดเร็ว แล้วจึงประจักษ์การเกิดดับซึ่งขาดตอนกันถึงขั้น
อุทยัพพญาณ จึงเป็นมหาวิปัสสนาได้

ปัญญานั้น ไม่ว่าอยู่ที่ไหนก็รู้สภาพธรรมในขณะนั้น ฉะนั้น
การเจริญสติปัฏฐาน ปัญญาขั้นไหนจะสมบูรณ์ก็อยู่ที่เหตุ ไม่ใช่อยู่ที่
ที่ความปรารถนา ไม่ใช่อยู่ที่ความต้องการ ไม่ใช่อยู่ที่กาลเวลาว่า
เจริญสติปัฏฐานมา ๗ วันแล้ว ๗ เดือนแล้ว หรือว่า ๗ ปีแล้ว เมื่อ
เหตุไม่สมควรแก่ผล จะอบรมเจริญสติปัฏฐาน ๒๕ ปี ๕๕ ปี หรือ
เป็นกัปๆ ความสมบูรณ์ของปัญญาสักขั้นหนึ่งก็เกิดไม่ได้ และเมื่อ
ปัญญาอบรมเจริญจนสมบูรณ์แล้วย่อมมีปัจจัยเกิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหน
ก็ไม่มีใครเป็นอัตรابطังคับได้ว่าจะต้องเกิดสมบูรณ์ในป่า หรือว่าเกิด
ในบ้าน เกิดในขณะกล่าวธรรมเทศนา สภาพธรรมทั้งหลายเป็น
อนัตตา แล้วแต่เหตุแล้วแต่ปัจจัย การบรรลุธรรมก็ต้องแล้วแต่เหตุ
แล้วแต่ปัจจัยด้วย

ขุททกนิกาย เถรคาถา จตุกกนิบาต นาคสมาลเถรคาถา มีข้อความที่ท่านพระนาคสมาลเถระได้กล่าวถึงการบรรลุนิพพานของท่านว่าท่านบรรลุนิพพานในขณะไหน ท่านกล่าวว่า

เราเดินเข้าไปบิณฑบาตในพระนคร ได้เห็นหญิงพื่อนรำคนหนึ่ง ตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องอาภรณ์ นุ่งห่มผ้าสวยงาม ทัดทรงดอกไม้ ลูบไล้ด้วยกระแจะจันทร์ พื่อนรำอยู่ในวงดนตรีที่ถนนหลวงท่ามกลางพระนคร เป็นดุจบ่วงแห่งมัจจุราชอันธรรมดาติดใจ เพราะฉะนั้น การกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย จึงบังเกิดขึ้นแก่เรา อาทิตนวิโทษปรากฏแก่เรา ความเบื่อน่ายก็ตั้งลงม่น ลำดับนั้น จิตของเราก็ตกพ้นจากสรวกิลเลส ขอต่านจงดูความที่แห่งธรรมเป็นธรรมอันดีเลิศ เราได้บรรลุนิพพาน ๓ แล้ว ได้ทำกิจพระพุทธานุสสาเสริ์จแล้ว

ไม่ใช่ที่ท่านเห็นแล้วท่านไม่รู้อะไรเลย ท่านเห็นว่าเป็นหญิงพื่อนรำ ท่านเห็นว่าตกแต่งกายด้วยเครื่องอาภรณ์ นุ่งห่มผ้าสวยงาม ท่านเห็นทัดทรงดอกไม้ ลูบไล้ด้วยกระแจะจันทร์ เห็นพื่อนรำอยู่ในวงดนตรีที่ถนนหลวงท่ามกลางพระนครด้วย ไม่ใช่เห็นแล้วไม่รู้เรื่องไม่รู้อะไร ไม่ใช่อย่างนั้น เพราะเหตุที่ท่านพิจารณานามและรูปทุกประเภท สังขารธรรมทั้งหมดตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นขณะที่รู้เรื่อง ก็เกิดขึ้นแล้วดับไป สภาพธรรมทุกอย่าง ทั้งนามธรรมและรูปธรรมเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เวลาที่ท่านเห็นหญิงพื่อนรำคนนั้นเป็น

ดุจบัวแห่งมัจจุราชอันธรรมชาติมาดักไว้ แทนที่จะพอใจยินดี
สติปัญฐานที่ได้อบรมเจริญพิจารณารู้ลักษณะของนามและรูปเนื่องๆ
บ่อยๆ ก็เกิดขึ้น ปัญญาจึงเห็นเป็นดุจบัวแห่งมัจจุราชอันธรรมชาติ
มาดักไว้

ท่านเกิดมนสิการ คือพิจารณาด้วยความแยบคาย อาทิตนวโทษ
ปรากฏ (คำว่า อาทิตนว หมายถึงถึงโทษ อันตราย คือความทุกข์
ที่เป็นไปโดยยิ่ง) ความเบื่อหน่ายตั้งลงมั่น ลำดับนั้น จิตก็หลุดพ้นจาก
สรรพกิเลส “ขอท่านจงดูความที่แห่งธรรมเป็นธรรมอันดีเลิศ” คือ
การเจริญสติปัญฐาน เมื่อได้เจริญแล้วก็เป็ฯธรรมอันดีเลิศ ไม่ว่าจะ
ประสพรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะใดๆ ธรรมที่ได้อบรมเจริญแล้ว
นั้น ก็ย่อมจะทำให้มนสิการด้วยความแยบคาย และเมื่อมนสิการโดย
แยบคายแล้ว (ขอให้ดูพยานะที่ว่า) “อาทิตนวโทษปรากฏ” เห็นโทษ
ของสังขาร นี่ก็เป็นวิปัสสนาญาณ ไม่ใช่ที่ท่านพระนาคสมาลเถระ
ไม่เคยเจริญสติปัญฐานเลย แล้ววิปัสสนาญาณก็เกิดสมบุรณ์ขึ้นมา
ในขณะนั้น แต่พระภิกษุทั้งหลายท่านเจริญสติปัญฐานเป็นสิกขา คือ
การศึกษาของท่าน ศีลสิกขา สมาธิสิกขา ปัญญาสิกขา รวมอยู่ใน
มรรคมืองค์ ๘ แต่ว่าอินทริยจะสมบุรณ์เมื่อไร ใครบอกได้ ท่าน
กำลังไปบิณฑบาตที่ถนนหลวงท่ามกลางพระนคร และเห็นสิ่งต่างๆ
ที่ถนนหลวงนั้น แต่ว่าสติปัญฐานที่ได้อบรมเจริญมาก็มีอาทิตนวโทษ
ปรากฏ เห็นโทษ คือ เห็นความเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมใน
ขณะที่อาทิตนวโทษปรากฏนั้น สงสัยไหมว่า ท่านเจริญสติปัญฐานกัน
อย่างไร หรือว่าท่านสะสมอบรมบารมีมาในอดีตอย่างไร เพราะบาง

ท่านฟังพระธรรมเทศนาแล้วก็บรรลุ บางท่านกำลังทำกิจนั้นกิจนี้ ก็บรรลุบ้าง บางท่านเพียงฟังพระคาถาบาทเดียวก็บรรลุบ้าง นี่คือ ความสมบูรณ์ของผลที่มีเหตุ คือการเจริญอินทรีย์ของท่านมาในอดีต แม้ในขณะที่ท่านเห็นหญิงพื่อนรำ การเกิดดับก็ปรากฏ อาทิ นวโทษ ปรากฏ ความเบื่อหน่ายตั้งลงมั่น ความเบื่อหน่ายเป็นวิปัสสนา-- ญาณ คือ นิพพิทาญาณ ปัญญาที่คลายความติดที่ยินดียึดถือสังขาร นั้น ๆ ว่าเป็นตัวตนนั่นเอง

ฉะนั้น ความเบื่อหน่ายที่เป็นนิพพิทาญาณนั้น ไม่ใช่ความเบื่อหน่ายของคนที่ไม่ได้เจริญสติปัญญา ซึ่งมักจะพิจารณาว่าเกิดมา ลำบากนัก นั่นก็ถูก ไม่ผิด ถ้าพิจารณาอย่างนั้นก็จริง เห็นทุกข์ เห็น โทษ เห็นภัยของการเกิดก็ดี แต่ไม่ตั้งมั่น เพราะลักษณะของนาม และรูปไม่ได้ปรากฏตามความเป็นจริง ผู้ที่จะมีปัญญาละคลายจะต้อง รู้ลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏตามความเป็นจริง จึงจะละคลาย ความที่เคยพอใจยึดถือได้

ท่านพระนาคนาสกาลเถระนั้น เมื่อความเบื่อหน่ายตั้งลงมั่น ลำดับ นั้น จิตของท่านก็หลุดพ้นจากสรวกกิเลส และท่านก็กล่าวว่า “ขอท่าน จงดูความที่แห่งธรรมเป็นธรรมอันดีเลิศ” นี่ก็เป็นเรื่องหนึ่งในพระ ไตรปิฎก ซึ่งเป็นตัวอย่างการรู้แจ้งอริยสัจธรรมของพระสาวกในครั้ง นั้นด้วย ถ้าเป็นเรื่องของการปฏิบัติลำบากๆ ในที่ต่างๆ บางท่าน จะเห็นด้วยทันที ไม่มีข้อสงสัยเลย แต่เรื่องการที่อินทรีย์จะสมบูรณ์ หรือจะมีปัญญาละคลายกิเลสที่ยึดมั่นติดข้องในสภาพธรรมปกติ ธรรมดาในชีวิตประจำวันนั้น ท่านเคยคิดบ้างหรือไม่

อีกตัวอย่างหนึ่งใน **ขุททกนิกาย เภรคาถา สัตตกนิบาต สุนทรสมุททเภรคาถา** ที่จะกล่าวถึงในที่นี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า การอบรมเจริญปัญญานั้น ไม่ใช่แค่เมื่อเห็นแล้วไม่รู้ว่าจะเห็นอะไร แต่การเจริญสติปัฏฐานนั้น ปัญญารู้ลักษณะของสังขารใดๆ ไม่ว่า จะเป็นนามชนิดใด รูปชนิดใด ปัญญาก็ไม่หวั่นไหวคลอนแคลน ไม่ใช่จะต้องเป็นนามชนิดนั้นเท่านั้น เป็นรูปชนิดนั้นเท่านั้น ปัญญา จึงจะเจริญได้ ท่านสุนทรสมุททเถระได้กล่าวถึงสมัยที่ท่านจะ หมดลันกิเลส บรรลุความเป็นพระอรหันต์ไว้ว่า

หญิงแพศยาผู้ประดับประดาร่างกาย นุ่งห่มผ้าสวยงาม ทัด ทรงดอกไม้ ลูบไล้ด้วยเครื่องหอม เท้าย้อมด้วยสีแดง สวมรองเท้า (ทอง) นางได้ถอดรองเท้า ยืนประคองอัญชวลีอยู่ข้างหน้า กล่าว เล้าโลมเราด้วยถ้อยคำอันไพเราะอ่อนหวานว่า “ท่านเป็นบรรพชิต หนุ่ม โปรดเชื้อฟังคำของดิฉัน ขอจงบริโภคกามอันเป็นของมนุษย์ เกิด ดิฉันจักมอบทรัพย์สมบัติให้ท่าน ดิฉันขอให้สัจยปัญญาแก่ ท่าน หรือว่าจะให้ดิฉันนำเอาไฟมาทำการสวดต่อท่านก็ได้ เมื่อใด เราทั้งสองแก่เฒ่าจนถือไม้เท้า เมื่อนั้นเราทั้งสองจึงค่อยบวช เมื่อ เป็นเช่นนี้นับว่าได้ช่วยชนะในโลกทั้งสอง”

เราเห็นหญิงแพศยาคนนั้น ผู้ตกแต่งร่างกาย นุ่งห่มผ้าสวยงามดี มาประคองอัญชวลี พุดจาเล้าโลมอ่อนหวานเรา เหมือนกับบ่วงมัจจุราช อันธรรมชาติดักไว้ ลำดับนั้น โยนิโสมนสิการบังเกิดขึ้นแก่เรา อาทินว โทษปรากฏ ความเบื่อหน่ายก็เกิดขึ้นพร้อม ลำดับนั้น จิตของเรา

หลุดพ้นจากกิเลส ขอต่านจงเห็นความที่ธรรมเป็นธรรมอันดีงามอย่าง
นี้เกิด เราได้บรรลุวิชา ๓ ได้ทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
แล้ว

เห็นก็เห็น ได้ยินก็ได้ยินถ้อยคำทั้งหมด และรู้ความหมายด้วย
แต่การเจริญสติปัฏฐานที่อบรมเจริญแล้ว อาทิโนวโทษปรากฏ (เห็น
โทษของสังขาร) ซึ่งทุกท่านที่รู้แจ้งอริยสัจได้ ปัญญาจะต้องอบรม
เจริญจนรู้การเกิดดับของสังขารใดๆ ไม่ใช่เว้นว่าจะต้องเป็นประเภท
นั้นประเภทนี้

นี่เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า เมื่ออินทรีย์ของผู้ใดสมบูรณ์
พร้อมในขณะใด เป็นปัจจัยให้ปัญญารู้แจ้งสภาพของสังขาร และ
โลกุตตรปัญญาก็ประจักษ์แจ้งพระนิพพาน ดับกิเลสได้ตามลำดับขั้น
ของโลกุตตรปัญญานั้น เมื่อท่านสุนทรสมุทฺทเถระรู้แจ้งอริยสัจธรรม
แล้ว ท่านกล่าวสรรเสริญคุณอันพิเศษของธรรมที่ท่านได้อบรมเจริญ
จนสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เพื่อที่จะได้ทราบวาท่านพระสุนทรสมุทฺทเถระท่านบรรลุธรรม
ในสถานที่ใด ก็จะขอกล่าวถึงเรื่องของ ท่านพระสุนทรสมุทฺทเถระ
จาก **ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย เถรคาถา อรรถกถา
สัตตกนิบาต สุนทรสมุทฺทเถรคาถาที่ ๑** ดังนี้

ท่านพระสุนทรสมุทฺทเถระนี้ ในพุทธอุปาทกกาลนี้ บังเกิดเป็น
บุตรของเศรษฐีคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ ได้มีชื่อว่า สมุทฺทะ (สมุทร)

แต่ปรากฏชื่อว่า สุนทรสมุททะ เพราะมีรูปสมบัติ

ในปฐมวัย ท่านได้เห็นพุทธานุภาพในคราวที่พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จเข้ากรุงราชคฤห์ ได้เกิดศรัทธา เพราะเป็นผู้มีอัธยาศัยในการสลัดออก (จากทุกข์) จึงบวช เมื่ออุปสมบทแล้ว สมาทานธุดงค์ และ เดินทางจากกรุงราชคฤห์ไปยังกรุงสาวัตถี เรียนวิปัสสนาในสำนักของภิกษุผู้เป็นกัลยาณมิตร บำเพ็ญเพียรกรรมฐานอยู่

ในวันที่มีมหรสพในกรุงราชคฤห์ มารดาของท่านเห็นลูกเศรษฐีอื่นๆ พร้อมภรรยาพากันตกแต่งประดับประดาเล่นมหรสพอยู่ หวนระลึกถึงบุตรจึงร้องไห้

หญิงคนใดคนหนึ่งเห็นดังนั้น จึงถามถึงเหตุที่ร้องไห้ เมื่อได้ทราบเหตุแล้ว นางก็รับอาสาที่จะไป (สึก) นำพระเถระกลับมา มารดาของพระเถระสัญญาว่า ถ้าทำเช่นนั้นได้ก็จะให้นางเป็นภรรยา และตั้งให้เป็นเจ้าของตระกูลนี้ แล้วได้ให้ทรัพย์เป็นอันมากแก่นาง คนิกานั้น นางจึงไปยังเมืองสาวัตถีพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก

เมื่อถึงเมืองสาวัตถี นางเข้าพักอยู่ในเรือนหลังหนึ่งใกล้ที่เที่ยวบิณฑบาตของพระเถระ นางใช้ให้คนอื่นๆ ถวายบิณฑบาตแก่พระเถระ โดยเคารพ และตนเองก็ตกแต่งประดับประดาสวมรองเท้าทอง แสดงตนให้พระเถระเห็น

วันหนึ่ง นางเห็นพระเถระกำลังเดินไปทางประตูเรือน จึงถอดรองเท้าทอง ประนมมือเดินไปข้างหน้า เชื้อเชิญพระเถระด้วยการ เชื้อเชิญด้วยกามมีประการต่างๆ พระเถระได้ฟังแล้วคิดว่า ธรรมจิตของปุถุชนมักหวั่นไหว ถ้ากระไร เราพึงทำความอุตสาหะพยายาม

ในบัดนี้แหละ **ยืนอยู่ในที่นั้นนั่นเอง** บำเพ็ญภาวนา ก็ได้ภิญญา ๖

นี่เป็นตัวอย่างที่ให้เห็นว่า การบรรลุมรรคผลของผู้ที่เจริญอินทรีย์
แล้วนั้น ไม่ต้องกลัวหรือหวั่นเกรงว่า ถ้าไม่อยู่ในสถานที่นั้น หรือ
สถานที่นี้แล้วจะไม่บรรลุ

หมายเหตุ เรื่องพระสุนทรสมุททเถระมีแสดงในอรรถกถาอีก
แห่งหนึ่ง คือ **ธัมมปทัฏฐกถา อรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท**
พราหมณวรรคพรรณนา มีใจความว่า

ในกรุงสาวัตถี กุลบุตรคนหนึ่งชื่อสุนทรสมุททกุมาร เกิดใน
ตระกูลใหญ่อันมีสมบัติ ๔๐ โกฎิ วันหนึ่งเขาเห็นมหาชนไปสู่พระ
วิหารเชตวันเพื่อจะฟังธรรม ก็สนใจ และไปฟังธรรมกับมหาชนนั้น
นั่ง ณ ที่สุดบริษัท

พระศาสดาทรงทราบอัธยาศัยของเขา จึงทรงแสดงอนุปฺพทิกถา
(เทศนาที่แสดงไปตามลำดับ คือ กถาเรื่องทาน ศีล สวรรค์ โทษของ
กาม และอานิสงส์ของการออกจากกาม)

เขาเกิดศรัทธาเลื่อมใสอย่างยิ่ง และมีความคิดว่า “บุคคลผู้
อยู่ครองเรือน ไม่อาจประพฤติพรหมจรรย์ให้เป็นดุจสังขที่ขัดแล้วได้”
เมื่อบริษัทเลิกไปแล้วจึงทูลขอบรรพชากะพระศาสดา ได้สดับว่า
“พระตถาคตทั้งหลายไม่ยังกุลบุตรที่มารดาบิดายังไม่อนุญาตให้
บรรพชา” จึงกลับไปขออนุญาตมารดาบิดาซึ่งต้องพยายามอย่างมาก
ที่จะให้มารดาบิดาอนุญาตให้บวช เช่นเดียวกับท่านรัฐอุปาลเป็นต้น
เพราะมารดาบิดาไม่ยากให้บุตรอุปสมบท แต่ในที่สุดเมื่อเห็นว่า

บุตรมีศรัทธาจริง ๆ มารดาบิดาก็อนุญาต

เมื่อได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระศาสดาแล้ว ท่านมีความคิดว่า “ประโยชน์อะไรของเราด้วยการอยู่ในที่นี่” จึงออกจากกรุงสาวัตถีไปสู่กรุงราชคฤห์

ต่อมาวันหนึ่ง ในกรุงสาวัตถีมีมหรสพ มารดาบิดาของพระสุนทรสมุททเถระนั้นเห็นพวกกุมารที่เป็นสหายของท่านกำลังเล่นอยู่ด้วยสิริโสภาคย์ (ความเป็นผู้มีส่วนงามด้วยสิริ) ก็เสียใจที่บุตรของตนไม่ได้เล่นอย่างนั้น

ในขณะนั้น หญิงแพศยาคนหนึ่งไปสู่ตระกูลนั้น เห็นมารดาของพระสุนทรสมุททเถระนั้นกำลังนั่งร้องไห้อยู่ จึงถามว่า “คุณแม่ร้องไห้ เพราะเหตุอะไร”

มารดาพระสุนทรสมุททเถระตอบว่า ร้องไห้เพราะคิดถึงลูกที่บวชแล้ว

หญิงแพศยาจึงรับอาสาจะไปทำให้ท่านลาลึกขา และถามว่า เมื่อทำสำเร็จจะให้อะไรเป็นสิ่งตอบแทน

มารดาของพระสุนทรสมุททเถระก็บอกว่า จะทำให้เธอเป็นเจ้าของแห่งชุมทรัพย์ตระกูลนี้

เมื่อหญิงแพศยารับเอาสินจ้างจากมารดาพระเถระแล้ว ก็ได้เดินทางไปสู่กรุงราชคฤห์พร้อมกับบริวารหมู่ใหญ่ สังเกตกำหนดถนนที่เที่ยวบิณฑบาตของท่านได้แล้ว ก็เข้าพักที่เรือนหลังหนึ่งในละแวกนั้น และได้ถวายอาหารที่ประณีตในเวลา que พระเถระเข้าไปบิณฑบาต โดยกาลล่วงไป ๒ - ๓ วัน ก็ได้นิมนต์ท่านนั่งในที่นั้น

ทำกัตกิจ

ในวันต่อมา หญิงแพศยานั้นได้นิมนต์ให้พระเถระนั่งฉันที่
ระเบียง ๒ - ๓ วัน แล้วเอาขนมเกลี้ยกล่อมพวกเด็กว่า ในเวลาพระ
เถระมานั่งฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น ให้มาคุยผู้ให้ฟังขึ้น

ในวันรุ่งขึ้น เวลาพระเถระฉัน พวกเด็กเหล่านั้น แม้ถูกหญิง
แพศยานั้นห้ามอยู่ ก็คุยผู้ให้ฟังขึ้น

ในวันต่อมาอีก หญิงแพศยานั้นนิมนต์พระเถระเข้าไปนั่งฉัน
ภัตตาหารภายในเรือนอยู่ ๒ - ๓ วัน แล้วเกลี้ยกล่อมเด็กอีกว่า พวก
เจ้า แม้ถูกฉันห้ามอยู่ ฟังทำเสียงอีกทีในเวลาพระเถระฉัน เด็ก
เหล่านั้นก็ได้ทำอย่างนั้นในวันรุ่งขึ้น แล้วนางก็ได้นิมนต์พระเถระขึ้น
ไปนั่งในปราสาทชั้นบน พระเถระรับนิมนต์

แม่ท่านเป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกเป็นวัตร
อย่างอุกฤษฏ์ ถูกความอยากในรสพัวพันแล้ว จึงขึ้นไปสู่ปราสาท ๗
ชั้น ตามคำของนาง

หญิงแพศยานั้น เมื่อจะขึ้นไปสู่ปราสาทก็ปิดประตูทั้งหลาย
เสีย แล้วได้แสดงแง่อนของหญิง และลีลาของหญิงประการต่างๆ
แล้วจึงกล่าวคำเล้าโลมพระเถระว่า “แม่ท่านก็เป็นชายหนุ่มสำหรับ
ดิฉัน และแม้ดิฉันก็เป็นหญิงสาวสำหรับท่าน แม้เราทั้งสองแก่แล้ว
มีไม้เท้ากรานไปข้างหน้า จึงจักบวช”

ครั้งนั้น ความสังเวชใหญ่ได้เกิดขึ้นแก่พระเถระว่า “โอหนอ!
กรรมที่เราไม่ใคร่ครวญแล้วทำหนัก” ในขณะนั้น พระศาสดาประทับ
นั่งอยู่ในพระวิหารเชตวัน ณ ที่ไกลประมาณ ๔๕ โยชน์จาก

พระนครราชคฤห์ ทรงเห็นเหตุนั้นแล้วได้ทรงทำความยัมแย้มให้ปรากฏ

ลำดับนั้น ท่านพระอานนททัฬหคามพระองค์ว่า อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยแห่งการทรงทำความยัมแย้มให้ปรากฏ

พระศาสดาตรัสตอบว่า สงครามของภิกษุเชื้อสุนทรสมุททะ และของหญิงแพศยากำลังเป็นไปอยู่บนพื้นปราสาท ๗ ชั้น ในกรุงราชคฤห์

ท่านพระอานนททัฬหคามว่า ความชนะจักมีแก่ใคร ความปราชัยจักมีแก่ใคร

พระศาสดาตรัสว่า ความชนะจักมีแก่สุนทรสมุททะ ความปราชัยจักมีแก่หญิงแพศยา แล้วทรงประกาศความชนะของพระเถระประทับนั่งในพระวิหารเชตวันนั้นนั่นเอง ทรงแผ่พระรัศมีไป ตรัสว่า

“ภิกษุ เธอจงหมดอาลัย ละกามแม่ทั้งสองเสีย” ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

“บุคคลใดละกามทั้งหลายในโลกนี้แล้ว เป็นผู้ไม่มีเรื่อน งตเว้น เสียได้ เราเรียกบุคคลนั้นผู้มีกามและภพสิ้นแล้วว่าเป็น พรหมณ์”

ในกาลจบเทศนา พระเถระบรรลुพระอรหัตแล้วเหาะขึ้นไปสู่เวหาสดด้วยกำลังแห่งฤทธิ์ ทะลุมณฑลข้อฟ้าออกไปแล้ว ชมเชยพระสรีระพระศาสดาอยู่นั้นเทียว มาถวายบังคมพระศาสดา

มีข้อน่าสังเกตว่า อรรถกถาทั้ง ๒ แห่งที่ยกมากล่าวนั้นได้แสดงถึงเรื่องราวของพระเถระที่เชื้อสุนทรสมุททะเหมือนกัน และมี

ประวัติคล้ายคลึงกันมาก ต่างกันตรงที่เมืองที่อยู่ของท่านพระเถระ
ก่อนบวช กับเมืองที่ท่านเดินทางไปอยู่หลังบวชแล้ว (อรรถกถา
เถรคาถาแสดงว่า ท่านพระสุนทรสมุทฺทเถระเป็นชาวเมืองราชคฤห์
เมื่อบวชแล้วได้เดินทางไปเมืองสาวัตถี ส่วนอรรถกถาคาถารมบท
แสดงว่า พระเถระชื่อเดียวกันนี้เป็นชาวเมืองสาวัตถี บวชแล้วเดิน
ทางไปเมืองราชคฤห์) และสถานที่บรรลุนิพพานก็ต่างกัน (ในอรรถกถา
เถรคาถาแสดงว่า พระเถระบรรลุนิพพานขณะยืนอยู่ในที่ที่ท่านไป
บิณฑบาตที่เรือนของนางคณิกา ส่วนในอรรถกถาคาถารมบท
แสดงว่าพระเถระบรรลุนิพพานบนปราสาท ๗ ชั้นที่หญิงแพศยาเข้าไป
พักอาศัยอยู่)

ที่ยกตัวอย่างนี้ก็เพื่อให้เห็นว่า นี่เป็นเรื่องของกิเลส เป็นเรื่อง
ของปุถุชน เป็นเรื่องของจิตใจที่ยังเต็มด้วยโลภะ โทสะ โมหะ
แม้คนในสมัยโน้น หรือว่าคนในสมัยนี้ก็ตาม เป็นชีวิตปกติธรรมดา
จริงๆ การบรรลุมรรคผลก็ต้องบรรลุตามปกติของชีวิตธรรมดาที่ได้
อบรมเจริญสติมาแล้ว

๑๖

พระเถรท่านหนึ่งที่จะขอกล่าวถึง คือ ท่านพระสุภากัมมารธิตาเถร ตามที่ **อรรถกถาสุภากัมมารธิตาเถรคาถา** แสดงไว้ นั่น ท่านเป็นธิดาของช่างทองคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ วันหนึ่งท่านเข้าไปเฝ้าพระศาสดา และได้ฟังพระธรรมเทศนา คือ อริยสัจ ๔ ที่พระศาสดาทรงแสดง พอเหมาะแก่อัธยาศัยของท่าน แล้วตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล ต่อมาท่านเห็นโทษในฆราวาสวิสัย จึงบวชในสำนักพระนางปชาบดีโคตมี ท่านเป็นผู้ที่พระอุบลวันณาเถรีแนะนำแล้วได้บรรลุพระอรหัตตขรรชี ๓ ในวันที่ ๔ นับตั้งแต่วันที่บวช ได้นั่งเข้าผลสมาบัติที่โคนไม้ต้นหนึ่ง และพระผู้มีพระภาคได้ตรัสสรรเสริญ ท่านพระสุภากัมมารธิตาเถรกล่าวกับญาติของท่าน ซึ่งมาชักชวนให้ท่านสึกดังมีข้อความใน **ขุททกนิกาย เถรคาถา วิสดีนิบาต สุภากัมมารธิตาเถรคาถา** ว่า

... ท่านทั้งหลายเป็นญาติของเรา ก็เหมือนศัตรู เพราะเหตุไร
ท่านทั้งหลายจึงชักชวนประกอบเราไว้ในกามทั้งหลาย จงรู้กันเถิดว่า
เรามีปกติเห็นภัยในกามทั้งหลายจึงบวช

อาสวะทั้งหลายย่อมไม่สิ้นไปเพราะเงินและทอง กามทั้งหลาย
เป็นอมิตร เป็นผู้ฆ่า เป็นศัตรู เป็นดุจลูกศรเสียบไว้...

คนที่เป็ญญาคึกต้องหวังดีต่อกัน ควรที่จะพอใจสนับสนุนใน
ความเจริญทางธรรมที่จะพันทุกขัต่างๆได้ แต่ญาคิเหล่านั้มาชัก
ชวนให้ลัถ ถึงเป็ญญาคิแต่กลับทำตนเหมือนกับคัศฐุ และท่านพระ
สุภากััมารธัธดาเถรื ยั้กล่าวถึงเมือครั้งทีท่านยั้เป็ญสาวว่า

เพราะเหตุทีแต่ก่อนเรายั้เป็ญสาว นั้ห่มผ้าสะอาด ได้พั้
ธรรมในสำนักพระศาสดา เรานั้ไม่ประมาทก็ได้ธัธฐัธธัธธรรม
ฉะนั้ เราจั้ไม่ยัธด้อย่างยั้ในกามตั้ปวง เห็นภัยในลักกายะ
ปรารธนาเฉพาะเนกขั้มมะเท่านั้น

เราละหุญญาคิ ทาส กรรมกร บ้าน และไร่นา ความมั่งคั้
และลั้ที่นารั้ธรรมยัธันเป็ญเครื่องรั้เรึงบั้นเทึงใจ

ผู้บรรลุธรรมทีเป็ญฆราวาสนั้ บางท่านก็ยั้คงเป็ญฆราวาส
อยู่ แต่บางท่านไม่มีธัธยาคั้ทีจะเป็ญฆราวาสต่อไป เช่น ท่าน
พระสุภากััมารธัธดาเถรืภิกษุณี เป็ญตัน เมือท่านบรรลุธรรมแล้ว
ท่านก็ไม่มีความยัธด้อย่างยั้ในกามตั้ปวง เห็นภัยในกายของตน คื
อุปาทานขันธ ๕ ปรารธนาแต่เนกขั้มมะ(การบวช) และพระนัพพาน
เท่านั้น ท่านละหุญญาคิ ทาส กรรมกร บ้านและไร่นาเป็ญอันมาก
ความมั่งคั้และลั้ที่นารั้ธรรมยัธันเป็ญเครื่องรั้เรึงบั้นเทึงใจ ละธัธพยั
สมบัธมิใช่น้อย ออกบวช ท่านกล่าวว้

เราละธัธพยัสมบัธมิใช่น้อย ออกบวชด้วยศัธธาอย่างนั้ใน

พระศาสนา (อริยวินัย) อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศดีแล้ว การที่เราบวชอย่างนี้แล้ว จะกลับมาสู่กามทั้งหลายอันเราละทิ้งเสีย แล้วนั้น ไม่สมควรเลย เพราะเราปรารถนาแต่ความเป็นผู้ไม่มีกังวล ห่วงใย ผู้ใดละทิ้งทองและเงินแล้ว ยังกลับมายึดทองและเงินนั้นไว้ อีก โฉนผู้นั้นจะพึงเงยหน้าในระหว่างบัณฑิตทั้งหลายได้เล่า เพราะ เงินและทองย่อมไม่มีเพื่อความสงบใจแม้แก่บุคคลนั้น เงินและทอง นั้นเป็นของไม่สมควรแก่สมณะ ไม่ใช่อริยทรัพย์

แท้จริงทองและเงินนี้เป็นเหตุให้เกิดความโลภ นำมาซึ่งความ มัวเมา ทำให้เกิดความลุ่มหลง ความติดตั้งเครื่องผูก เป็นไปกับ ความน่ารังเกียจ มีภัย มีความคับแค้นยุ่งยากเป็นอันมาก และไม่มี ความยั่งยืนมั่นคง

ก็คนทั้งหลายเป็นอันมากเป็นผู้ประมาท มีใจเศร้าหมองแล้ว เพราะเงินและทองเท่านี้ จึงต้องเป็นศัตรู ทะเลาะวิวาทบาดหมาง กันและกัน

การฆ่ากัน การถูกจองจำ การถูกลงโทษ มีการตัดมือและเท้า เป็นต้น ความเสื่อมเสีย ความเศร้าโศกร่ำไร ความพินาศเป็น อันมาก ย่อมปรากฏแก่บุคคลผู้ติดเนื่องอยู่ในกามทั้งหลาย

นี่คือผู้ที่เจริญอินทริย์แล้ว ไม่ว่าจะเห็น คิดเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใดๆ ไม่ว่าจะได้นิคำพูดที่ชักชวน อย่างไรก็ตาม ก็มนสิการภาวนิตให้คนอื่นได้เห็นอภัยาศัยที่ได้สะสม อบรมมา

ถ้าเข้าใจสติปัฏฐานย่อมไม่มีความต้องการที่จะมาทำให้ไขว่เขวไป ไม่ต้องการที่จะไม่ระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏ ไม่เข้าใจผิดว่า จะต้องเป็นเฉพาะนามนั้นบ้างรูปนี้บ้าง ไม่เข้าใจผิดว่า จะต้องเป็นเฉพาะสถานที่นั้นสถานที่นี้

ฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานจึงไม่สามารถที่จะวางระเบียบ หรือ กำหนดกฎเกณฑ์ได้ นอกจากพระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้อริยาศัยของสัตว์โลกโดยละเอียดว่า เมื่อผู้นั้นได้ฟังพระธรรมเทศนาอย่างนี้แล้ว จะเกิดความสดสามารถละความยินดีในนามรูปในสิ่งกำลังปรากฏได้ด้วยนัยของการเทศนาอย่างไร ซึ่งไม่ใช่วิสัยของบุคคลอื่นที่จะรู้ในอริยาศัยของผู้อื่นอย่างละเอียดได้

ฉะนั้น จึงไม่ใช่ตั้งเป็นกฎว่า ในวันแรกให้นั่ง หรือว่าให้นอน หรือให้ยืน หรือให้เดิน หรือว่าให้รู้ทางกายก่อน และให้รู้ทางตาทีหลัง หรือว่าให้รู้ทางหูก่อน และให้รู้ทางใจทีหลัง แต่ความจริงนั้นไม่ว่าในสมัยใดก็ตาม ก็จะต้องฟังพระธรรม พิจารณาใคร่ครวญ เหตุผลให้เข้าใจถูกต้อง เพื่อเป็นปัจจัยให้สติเกิดขึ้น เพราะสติเป็นอนัตตาบังคับบัญชาไม่ได้ คนที่พยายามบังคับ จะไม่รู้ว่ามีธรรมทั้งหลายนั้นเป็นอนัตตา ความเข้าใจสำคัญที่สุด ถ้าเข้าใจไม่ถูก มีความเห็นไม่ถูก ทุกอย่างก็ต้องผิดตามไปหมด ฉะนั้น สำหรับเรื่องของอริยาศัยนั้น ควรจะดูชีวิตของพระสาวกที่มีอริยาศัยต่างกันในพระไตรปิฎก การเจริญสติปัฏฐานในเพศของบรรพชิตและฆราวาสย่อมต่างกัน ไม่ใช่ว่าทุกคนจะต้องเปลี่ยนไปทำสิ่งที่เหมือนกันทั้งหมด บางท่านอาจจะเข้าใจว่า สภาพของอกุศลนั้นเป็นอารมณ์ของ

สติปัฏฐานไม่ได้ เพราะกำลังมีความพอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ ฟัง
เฟิ่นๆก็รู้สึกว่าจะเป็นเช่นนั้น แต่ในมหาสติปัฏฐานสูตร โลกะ โทสะ
เป็นสติปัฏฐานหรือเปล่า เมื่อสิ่งนั้นอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นแล้ว ทำไม
สติจึงไม่ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยนั้น

สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงที่กำลังปรากฏได้
ถ้าผู้นั้นศึกษาเข้าใจสภาพธรรม เจริญสติ แต่ถ้าผู้นั้นไม่เข้าใจสภาพ
ธรรม สติก็ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามรูปใดๆเลย เพราะไม่รู้ว่
ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมทั้งสิ้น ฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นนามเป็นรูป โลกะ
โทสะ เห็น ได้ยิน คิดนึก สุข ทุกข์ ต่างๆเหล่านี้ สติระลึกรู้สภาพ
ลักษณะของธรรมนั้นตามความเป็นจริงว่าเป็นธรรมแต่ละลักษณะ แต่
ละชนิด ต่างกัน ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่พึงยึดถือว่าเป็น
ตัวตนเลย จึงวางกฎเกณฑ์ใดๆไม่ได้

ทุกท่านจะบังคับให้สติเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันไม่ได้ แล้วแต่สติจะเกิด
เมื่อไร ในขณะนี้สติระลึกรู้สภาพที่กำลังเห็น หรือสภาพเย็น หรือ
สภาพได้ยิน หรือสภาพเสียงที่ปรากฏให้รู้ได้ทางหู ก็เป็นสิ่งที่บังคับ
ไม่ได้ จะต้องพิจารณาธรรมให้ตรงต่อเหตุผล เพราะว่าถ้าเหตุ
ไม่ตรง ผลย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก มหามกวรรค จุฬโคสิงค--
สาลสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่พักซึ่งสร้างด้วยอิฐ
ในนาทิกคาม ก็สมัยนั้น ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระนันทิยะ

ท่านพระกิมิละ อยู่ที่ป่าโคสิงคสาวัน

ครั้งนั้นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นแล้ว
เสด็จเข้าไปยังป่าโคสิงคสาวัน นายทายบาล (ผู้รักษাপ่า) ได้กราบ
ทูลห้ามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่สมณะ ท่านอย่าเข้าไปยังป่านี้เลย
ในที่นี้ มีกุลบุตร ๓ ท่าน ซึ่งเป็นผู้ใคร่ประโยชน์ตนเป็นสภาพอยู่
ท่านอย่าได้กระทำความไม่ผาสุกแก่ท่านทั้ง ๓ นั้นเลย

ท่านพระอนุรุธะได้ยินนายทายบาลกล่าวห้ามพระผู้มีพระภาค
ดังนั้น จึงได้บอกนายทายบาลว่า อย่าได้ห้ามพระผู้มีพระภาคเลย
พระผู้มีพระภาคผู้เป็นศาสดาของพวกเราเสด็จมาถึงแล้ว

ลำดับนั้น ท่านพระอนุรุธะได้เข้าไปหาท่านพระนันทิยะและ
ท่านพระกิมิละถึงที่อยู่ และบอกให้ท่านทั้งสองออกมา ท่านพระ
อนุรุธะ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมิละ ได้ต้อนรับพระผู้มี
พระภาค องค์หนึ่งรับบาตรและจีวรของพระผู้มีพระภาค องค์หนึ่ง
ปูอาสนะ องค์หนึ่งตั้งน้ำล้างพระบาท พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง
บนพุทธอาสน์ที่ปูถวาย ครั้นแล้วทรงล้างพระบาท ท่านผู้มีอายุ
เหล่านั้นถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอนุรุธะว่า พวกเธอพอจะ
อดทนได้ละหรือ พอจะยังชีวิตให้เป็นไปได้หรือ พวกเธอไม่ลำบาก
ด้วยบิณฑบาตหรือ

ท่านพระอนุรุธะกราบทูลว่า พวกข้าพระองค์พอจะอดทนได้
พอจะยังชีวิตให้เป็นไปได้ และไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต

ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า พวกเธอยังพร้อมเพรียง

กัน ขึ้นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำมันกับน้ำ แลดูกัน และกันด้วยจักษุอันเป็นที่รักอยู่หรือ

ท่านพระอนุรุธะกราบทูลว่า พวกข้าพระองค์ยังพร้อมเพรียงกัน ขึ้นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำมันกับน้ำ แลดูกัน และกันด้วยจักษุอันเป็นที่รักอยู่

อริยาค้อยอย่างเดียวกัน จึงจะเข้ากันได้เหมือนอย่างน้ำมันกับน้ำ ถ้ามีคนที่ช่างพูดช่างเจรจา ไม่ชอบอยู่โดยไม่พูดไม่คุย ก็คงจะไม่พร้อมเพรียงกันอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปอีกว่า ก็พวกเธอเป็นอย่างนั้นได้ เพราะเหตุอย่างไร

ท่านพระอนุรุธะกราบทูลตอบว่า ท่านมีความดำริอย่างนี้ว่า “เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เห็นปานนี้” ท่านเข้าไปตั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้า และลับหลัง และท่านมีความดำริอย่างนี้อีกว่า “ไฉนหนอเราพึงเก็บจิตของตนเสีย แล้วประพฤติตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้” แล้วก็ได้ทำตามที่ท่านคิดอย่างนั้น

แม้ท่านพระนันทิยะและท่านพระกิมิละ ก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเช่นเดียวกับที่ท่านพระอนุรุธะกราบทูล

กายของท่านพระเถระเหล่านั้นต่างกันก็จริง แต่ว่าจิตดูเหมือน

เป็นอันเดียวกัน

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า พวกเธอเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร ส่งตนไปแล้วอยู่หรือ

ท่านพระอนุรุธะกราบทูลตอบว่า เป็นอย่างนั้นพระพุทธเจ้าข้า
พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ก็พวกเธอเป็นอย่างนั้นได้ เพราะเหตุอย่างไร

ท่านพระอนุรุธะกราบทูลว่า พวกข้าพระองค์ ท่านผู้ใดกลับจากบิณฑบาตแต่บ้านก่อน ท่านผู้นั้นย่อมปลูดาอาสนะ ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้ ตั้งถาดสำหรับไว้ ท่านผู้ใดกลับจากบิณฑบาตทีหลัง ถ้ามีบิณฑบาตที่เหลือจากฉัน หากประสงค์ก็ฉัน ถ้าไม่ประสงค์ก็ทิ้งเสียในที่ปราศจากของเขียว หรือเทลงในน้ำที่ไม่มีสัตว์ ท่านผู้นั้นเก็บอาสนะ เก็บน้ำฉันน้ำใช้ เก็บถาดสำหรับ กวาดโรงกัณฑ์ ท่านผู้ใดเห็นหม้อน้ำฉันน้ำใช้หรือหม้อน้ำชำระว่างเปล่า ท่านผู้นั้นก็เข้าไปตั้งไว้ ถ้าเหลือวิสัยของท่าน ก็กวักมือเรียกรูปที่สองแล้วช่วยกันยกเข้าไปตั้งไว้ พวกข้าพระองค์ไม่เปล่งวาจา เพราะข้อนี้เป็นปัจจัย

เรื่องอย่างนี้ไม่พูดก็ทำได้เลย ไม่จำเป็นจะต้องบนหรือเดิตร้อนไววาย ฉะนั้น เรื่องของอินทรี เรื่องของอภัยคายนัน จะเห็นได้ทีเดียวว่า พระผู้มีพระภาคทรงให้ขัดเกลามาก เพื่อวันหนึ่งพุทธบริษัททั้งหลายจะได้บรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์

ท่านพระอนุรุธะได้กราบทูลต่อไปว่า ทุก ๆ วันที่ ๕ พวก

ข้าพระองค์ นั่งสนทนาธรรมกถาตลอดคืนยังรุ่ง พระพุทธเจ้าข้า
พวกข้าพระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร ส่งตนไปอยู่ด้วย
ประการฉะนี้

นี่คือ ท่านที่มีอัธยาศัยอย่างเดียวกัน ผู้ที่เข้าใจการอบรมเจริญ
สติปัฏฐานผิด จะไม่เป็นอย่างท่านพระอนูรุธะ ท่านพระนันทิยะ
ท่านพระกิมิละ แต่จะพยายามไม่พูด แทนที่จะเจริญสติรู้ลักษณะ
ของนามและรูปมากขึ้น เวลาที่สติเกิด วิจิตุจริตไม่เกิด เพราะสติ
วิริตติวิจิตุจริต สติที่วิริตติวิจิตุจริตกรรมก็เป็นประโยชน์มากแล้ว ที่ทำ
ให้ไม่กล่าววิจิตุจริต แต่ในขณะที่วิริตติวิจิตุนั้น เมื่อสติระลึก
รู้ลักษณะของนามและรูปด้วย ย่อมรู้ว่าสติที่วิริตตินั้นก็เป็นสภาพของ
นามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ตัวตน ปัญญาจะค่อยๆเกิดขึ้นเจริญขึ้น
แต่ไม่ใช่คิดจะบังคับ เพราะบางคนนั้นเมื่อไปอยู่ในที่จำกัดไม่พูดเลย
แต่เมื่อกลับไปอยู่บ้าน ก็พูดใหญ่เลย ทุกเรื่อง เรื่องที่ไม่ควรพูดก็พูด
วาจาที่ไม่เหมาะสมก็พูด เรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ก็พูด

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ยักขสังยุตต์ สักกสูตร มี
ข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ เขต
กรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น ยักขมีชื่อว่าสักกะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูลด้วยคาถาความว่า

“การสั่งสอนคนอื่นนั้น ไม่เหมาะแก่สมณะเช่นท่าน ผู้ละกิเลส

ได้ทั้งหมด ผู้พ้นจากไตรภพ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูกรสักกะ ธรรมเครื่องอยู่ร่วมกัน ย่อมเกิดด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง คนมีปัญญาไม่ควรจะไหวตามเหตุ นั้นด้วยใจ ถ้าคนมีใจผ่องใสแล้วสั่งสอนคนอื่น บุคคลนั้นย่อมไม่เป็นผู้พัวพันด้วยเหตุนั้น นอกจากจะอนุเคราะห์เอ็นดู”

ความเห็นของยักษ์คิดว่า คนหมดกิเลสแล้วทำไมมานั่งสั่งสอน ผู้อื่น ต้องสงบๆ ต้องไปอยู่โดดเดี่ยว ฉะนั้น เมื่อเป็นพระอรหันต- สัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ไม่ควรที่จะทำกิจอย่างนี้ ไม่ได้รู้เลยว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงหมดกิเลสและรู้แจ้งทุกสิ่งทุกอย่าง ทรงเทศนา โปรยตามอัธยาศัยของผู้ฟัง จนผู้ฟังสามารถรู้แจ้งสภาพธรรมต่างๆ ได้ด้วยพระมหากรุณา แต่ผู้ไม่รู้ก็คิดว่าการสั่งสอนผู้อื่นนั้นไม่ควร กับผู้เป็นสมณะ

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ยักขสังยุตต์ สฐจิโลมสูตร มี ข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับบนเตียงชนดิมีเท้าตรึงติด กับแม่แคร่ อันเป็นที่ครอบครองของสฐจิโลมยักษ์ ในเขตบ้านคยา

สมัยนั้น ยักษ์ชื่อขระและยักษ์ชื่อสฐจิโลมะ เดินผ่านเข้าไปไม่ ไกลพระผู้มีพระภาค ยักษ์ชื่อขระได้พูดกับสฐจิโลมยักษ์ว่า “นั่นสมณะ”

สฐจิโลมยักษ์พูดว่า “นั่นไม่ใช่สมณะ เป็นสมณะน้อย แต่จะเป็น สมณะหรือสมณะน้อย เราพอจะรู้ได้”

สุจิโหมยักข์เข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ได้น้อมกาย
เข้าไปหาพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงกระเถิบพระกายไป
เล็กน้อย

สุจิโหมยักข์ได้ถามพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านกลัวเราหรือ สมณะ”
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อาวุโส เราไม่กลัวท่านเลย แต่สัมผัส
ของท่านเลวทราม”

คนที่ไม่รู้จักผู้ที่อบรมอธยาศัยอินทริย์ วิธีที่จะเจริญสติปัญญา
ก็คาดคะเนปรากฏการณ์ภายนอก อาทิ ปกิริยาอาการภายนอก ตาม
ความคิดหรือความเข้าใจของตน ฉะนั้น สุจิโหมยักข์ก็คิดว่าจะรู้ได้
ว่าผู้นี้เป็นสมณะหรือเป็นสมณะน้อยโดยวิธีเข้าไปใกล้ จึงน้อมกายเข้า
ไปหาพระผู้มีพระภาค

สุจิโหมยักข์กล่าวว่า “สมณะ เราจักถามปัญหาของท่าน ถ้า
ท่านไม่กลัวแก่เรา เราจักทำจิตของท่านให้พลุ่งพล่าน หรือจักฉีก
หัวใจของท่าน หรือจักจับที่เท้าแล้วเหวี่ยงไปฝังโน้นแห่งแม่น้ำคงคา”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อาวุโส เราไม่เห็นใครเลยในโลก ทั้ง
เทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ ที่จะพึงทำจิตของเราให้พลุ่งพล่าน หรือฉีกหัวใจ
เรา หรือจับเราที่เท้าแล้วเหวี่ยงไปฝังโน้นแห่งแม่น้ำคงคาได้ อาวุโส
เอาเถอะ ท่านจงถามตามที่ท่านจำนงเถิด”

สุจิโหมยักข์ จึงถามว่า “ราคะและโทสะ มีอะไรเป็นเหตุ

ความไม่ยินดี ความยินดี และความสยดสยองเกิดแต่อะไร ความ
ตรึกในใจเกิดแต่อะไร แล้วดักจิตไว้ได้เหมือนพวกเด็กดักกา ฉะนั้น”

สุจิโลมยักซ์ก็เป็นผู้ที่สนใจในเรื่องของธรรม เพราะว่าถาม
ถึงเรื่องของความโกรธ และความติดข้อง คือ เรื่องของความไม่ยินดี
และความยินดี

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

“ราคะและโทสะมีอัตภาพนี้เป็นเหตุ ความไม่ยินดี ความยินดี
และความสยดสยองเกิดแต่อัตภาพนี้ ความตรึกในใจเกิดแต่อัตภาพ
นี้ แล้วดักจิตไว้ได้เหมือนพวกเด็กดักกา ฉะนั้น

อกุศลวิตกเป็นอันมากเกิดแต่ความเยื่อใย คือ ตัณหา เกิดขึ้น
ในตน แล้วแผ่ซ่านไปในวัตถุทุกามทั้งหลาย เหมือนย่านไทรเกิดแต่
ลำต้นไทร แล้วแผ่ปกคลุมไปในป่า ฉะนั้น

ชนเหล่าใดย่อมรู้อัตภาพนั้นว่าเกิดแต่สิ่งใด ชนเหล่านั้นย่อม
บรรเทาเหตุเกิดนั้นเสียได้ ดูกรยักซ์ ท่านจงฟัง ชนเหล่านั้นย่อม
ข้ามห้วงกิเลสนี้ซึ่งข้ามได้ยาก และไม่เคยข้าม เพื่อความไม่มีภพ
อีกต่อไป”

๑๗

สารัตถปกาสินี อรรถกถา สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
อรรถกถาสุจิโลมสูตร แสดงว่า ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา
ยักษ์สุจิโลมะตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล ณ ที่ที่ยืนอยู่นั่นเอง

สุจิโลมยักษ์บรรลुकุณธรรม รู้แจ้งอริยสัจจากข้อความที่พระ--
ผู้มีพระภาคตรัสนั่นเอง เพราะสะสมอินทรีย์บารมีมา เมื่อพิจารณา
ข้อความนี้แล้วจะเห็นได้ว่า ที่ยังมีความยินดี ไม่ยินดีต่างๆ ก็เพราะ
ยังยินดียึดถืออัตภาพคือตัวตน

ผู้ที่ไม่วิชาอัตภาพ คือ นามรูปนี้เกิดแต่สิ่งใด ย่อมไม่สามารถ
จะละอัตภาพนั้นได้ แต่ผู้ที่รู้ก็ย่อมสามารถบรรเทาเหตุเกิดนั้นเสียได้

นามรูปนี้เกิดจากอะไร “อกุศลวิตกเป็นอันมากเกิดจากความ
เยื่อใย คือ ตัณหา”

ข้อความสั้นๆนี้ เมื่อได้เจริญสติปัฏฐานพอสมควรแก่เหตุ คือ
ปัญญาได้เจริญแล้ว ขณะที่สิ่งใดปรากฏก็รู้ได้ว่าสภาพที่ปรากฏนี้
เพราะเกิดขึ้น ถ้าไม่เกิดย่อมไม่ปรากฏ เมื่อมีเหตุปัจจัยสภาพธรรม
จึงเกิดขึ้นปรากฏแล้วก็ดับหมดไป

ฉะนั้น การที่จะละความไม่รู้ลักษณะความเป็นอนัตตาของ
สภาพธรรมทั้งหลายนั้น ถ้าจำกัดอารมณ์ จำกัดเวลา หรือจำกัด
สถานที่แล้ว ย่อมจะรู้ความจริงของสภาพธรรมไม่ได้ นอกสถานที่

นอกเวลา หรือพ้นจากอาภรณ์ที่จำกัดแล้ว ความสงสัยก็จะมีใน
อาภรณ์อื่นๆ อยู่ เพราะไม่รู้ว่าอาภรณ์นั้นๆ เป็นนาม หรือเป็นรูป
เมื่อได้ศึกษาปรมัตถธรรมแล้วจึงรู้ว่าไม่มีอะไร นอกจากนามและรูป
ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แต่ขณะใดที่หลงลืมสติ ไม่ได้พิจารณารู้
ลักษณะของนามและรูปนั้น ก็ย่อมไม่รู้ และสงสัยในลักษณะของ
สภาพธรรมนั้นๆ ที่ไม่ได้ระลึกรู้

ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเรื่องการไม่คลุกคลี เพราะ
การคลุกคลีกันย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศล โลภะบ้าง โทสะบ้าง
พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงบังคับ แต่ทรงแสดงอานิสงส์ ทรงแสดง
ประโยชน์ ซึ่งผู้อบรมเจริญสติมาก บ่อยๆ เนืองๆ ก็จะช่วย
ละเว้นไปทีละเล็กทีละน้อย ไม่คลุกคลีกับสิ่งที่จะทำให้เกิดอกุศล
ซึ่งพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ

ฉะนั้น พระอริยบุคคลจึงละเว้นทุจริตกรรมตามลำดับขั้น พระ
อริยบุคคลชั้นพระโสดาบันเว้นทุจริตกรรม คือ ไม่ล่วงละเมิดศีล ๕
เลย แต่ผู้ที่ยังไม่บรรลุนิพพานเป็นพระอริยบุคคลนั้น ก็ย่อมแล้ว
แต่การสะสมเหตุปัจจัย พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงห้ามเลย เพราะ
ธรรมเป็นอนัตตา พระองค์ทรงแสดงประโยชน์ของกุศลธรรม เมื่อผู้
ใดเห็นประโยชน์ ก็ค่อยๆ ประพฤติปฏิบัติไป แต่โดยมากไม่เข้าใจ
อย่างนี้ เพียงเห็นข้อความหนึ่งข้อความใด ก็คิดว่าจะทำตามอย่าง
นั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการรู้ความจริงของสภาพธรรมหรือเปล่า เป็น
หนทางที่จะรู้ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตนหรือเปล่า
หรือว่าเป็นตัวตนที่บังคับให้ทำอย่างนั้น ต้องการให้ทำอย่างนั้น ขอยก

เรื่องการอยู่ป่าที่พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญบ้างจริงๆ ได้ร่มไม้
ในถ้ำ ซอกเขา อยู่ได้ไหม อยู่จริงๆ คงอยู่ไม่ได้ แต่จะอยู่เพราะคิด
ว่าปัญญาจะเกิด ก็อาจจะอยู่ได้ตามที่หวังไว้ แต่ไม่ใช่ธรรมาจริยะจริงๆ

ฉะนั้น การไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงไม่ทำให้ละคลาย
กิเลสเลย เพราะไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย
โลภะเกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเมื่อไร
อย่างไร โทสะที่เกิดขึ้นไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพของนามธรรมชนิด
หนึ่ง การเห็น การจำได้ ตามปกติในชีวิตประจำวัน ก็ไม่เคยรู้เลยว่า
เป็นธรรม เมื่อไม่รู้ จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมได้อย่างไร

ขุททกนิภาย ตกนิบาตชาดก นานาฉันทชาดก มีข้อความที่
กล่าวถึงธรรมาจริยะที่ต่าง ๆ กัน ความว่า

ข้าแต่มหาราช ข้าพระบาททั้งหลายอยู่ร่วมในเรือนหลังเดียว
กัน แต่มีฉันทะต่างกัน ข้าพระบาทอยากได้บ้านส่วย นางพราหมณี
อยากได้โคนมสักร้อยหนึ่ง ลูกชายอยากได้รถเทียมด้วยม้าอาชาไนย
ลูกสะใภ้อยากได้กุนทลแก้ว ฝ่ายนางบุณณทาสีผู้ต่ำต้อย ก็จำนง
จะใคร่ได้ครก สาก และกระดัง

แสดงให้เห็นฉันทะที่ต่างกันของบุคคลที่อยู่ร่วมในเรือนหลังเดียว
กัน บังคับให้ ๕ คนนี้เปลี่ยนความต้องการให้เหมือนกัน หรือเป็น
อย่างเดียวกันได้ไหม บังคับไม่ได้เลย พราหมณ์ก็อยากได้บ้านส่วย
นางพราหมณีแม่บ้านแม่เรือนก็อยากได้โคนมสักร้อยหนึ่งสำหรับ

ปรุงอาหาร ส่วนลูกชายอยากได้รถเทียมด้วยม้าอาชาไนย ลูกสะใภ้
อยากได้कुณฑลแก้ว นางปุณณทาสีอยากได้ครก สาก กระดัง พวก
เครื่องครัว ตามอภิยาศัยที่สะสมมา

ทั้ง ๕ คนเจริญสติปฏิฐานได้ไหม หรือว่าต้องเปลี่ยนให้เหมือน
กัน จึงจะเจริญสติปฏิฐานได้ ไม่ต้องเปลี่ยนเลย แล้วแต่ว่าขณะนั้น
มีปัจจัยของโลภะ หรือโทสะ หรือนามใดรูปใดเกิดขึ้นปรากฏกับผู้ใด
ผู้นั้นก็ระลึกรู้ลักษณะของนามหรือรูป ที่เกิดขึ้นปรากฏในขณะนั้น
ได้ตามความเป็นจริง

ข้อความเล็กๆ น้อยๆ ในพระสูตร บางท่านอาจจะเห็นว่าเป็น
เรื่องเล็ก แต่แม้ว่าเล็กๆ น้อยๆ ล้วนๆ ก็มีประโยชน์ เพราะเตือนให้
ผู้ที่ใคร่ในธรรมได้เข้าใจธรรม เช่นใน **ขุททกนิกาย เอกกนิบาต
ชาดก คามนิชาดก** มีข้อความว่า

**“เออ ก็ความหวังในผล ย่อมสำเร็จแก่ผู้ไม่ใจเร็วด่วนได้ เรามี
พรหมจรรย์แก่กล้าแล้ว ท่านจงเข้าใจอย่างนี้เถิด พ่อคามนี้”**

ข้อความสั้น ๆ ว่า **“เออ ก็ความหวังในผล ย่อมสำเร็จแก่ผู้ไม่ใจ
เร็วด่วนได้”**

ผู้เจริญสติปฏิฐานใจเร็วด่วนได้บ้างหรือเปล่า ต้องการที่จะให้
ประจักษ์การเกิดดับของนามรูป ยิ่งเร็วเท่าไรยิ่งดี ซึ่งจะเป็นไปได้
อย่างไร แต่ถ้าไม่คำนึงถึงผล และระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป
อบรมจนปัญญาเกิดขึ้น แล้วทำไมจะไม่รู้ว่ารู้ลักษณะที่ต่างกันของ

ได้ยินกับเสียง สภาพของเห็นกับสี วันหนึ่ง ๆ เย็นบ้าง ร้อนบ้าง
อ่อนบ้าง แข็งบ้าง จำได้บ้าง พอใจบ้าง ไม่พอใจบ้าง สภาพธรรม
แต่ละอย่างที่เกิดขึ้นนั้น สติสามารถระลึกรู้ลักษณะที่เป็นนามและ
รูปได้ตามความเป็นจริง

ถ. ประโยชน์ของการฟังเรื่องการปฏิบัติหลายทาง แง่มุมก็ต่างกัน
ไม่ทราบว่ามีผิดหรือถูกอย่างไร ปัญญาไม่พอที่จะตัดสินคำอธิบาย
ความหมายนั้นๆ การได้ฟังหลายๆอาจารย์ กับอาจารย์คน
เดียวอย่างไหนจะมีประโยชน์กว่ากัน

สุ. ประโยชน์จริงๆ ของการฟังนั้น คือ ทำให้ผู้ฟังคลายความสงสัย
ได้ โดยพิจารณาเหตุผลให้ตรงต่อลักษณะของสภาพธรรมที่
ปรากฏตามความเป็นจริง และสอบทานได้กับพระธรรมวินัย
ไม่ว่า พระธรรมวินัยกล่าวถึงสิ่งที่ไม่จริง พระธรรมวินัย
กล่าวถึงทุกสิ่งที่มีจริง ฉะนั้น สิ่งใดเป็นความจริง สิ่งนั้นมี
ปรากฏในพระธรรมวินัย เมื่อสอบทานกับพระธรรมวินัย
แล้ว ก็พิจารณา ให้เข้าใจความจริงของสภาพธรรมนั้นๆ เช่น
สภาพธรรมที่คิดถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ด้วยความ
ยินดีพอใจ เป็นกามฉันทนิเวรณ คัดด้วยโทสะ ความโกรธ
หรือด้วยความพยาบาท เป็นพยาบาทนิเวรณ เป็นต้น ฉะนั้น
ก็ไม่ใช่เรื่องที่ยากเกินไปนักที่จะพิจารณาให้รู้ความจริงของ
สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต สัณฺเจตนิยวรรค มหาปเทสสูตร

มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ ใกล้ โภคนคร ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย เพื่อ จะทรงแสดงมหาปเทส ๔ (หลักอ้างอิงสำหรับเทียบเคียง ๔) ให้ ภิกษุทั้งหลายฟัง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

... ฯลฯ... ดูกภิกษุทั้งหลาย ก็มหาปเทส ๔ เป็นไฉน ภิกษุใน ธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูก่อนอาวุโส ขอนี้ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็น วินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา ดังนี้

ดูภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้าน คำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้น ให้ดี แล้วพึงตรวจสอบในพระสูตร พึงเทียบเคียงในพระวินัย ถ้า เมื่อตรวจสอบในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย บทและพยัญชนะ เหล่านั้น ตรวจสอบกันไม่ได้ในพระสูตร เทียบเคียงกันไม่ได้ในพระ วินัย ในข้อนี้ พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่มิใช่คำของพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิดแล้ว เธอ ทั้งหลายพึงทิ้งคำกล่าวนั้นเสียทีเดียว... ถ้าเมื่อตรวจสอบในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้นตรวจสอบกันได้ ในพระสูตร เทียบเคียงกันได้ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน และภิกษุนี้รับมาดีแล้ว ดูกภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาปเทสข้อที่ ๑ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้

ไม่ว่าจะเป็นภิกษุรูปใดที่กล่าวว่า ได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะ พระพักตร์พระผู้มีพระภาค ผู้ฟังก็อย่าเพ่งยินดี อย่าเพ่งคัดค้าน แต่ พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงเทียบเคียงบทและ พยัญชนะเหล่านั้นให้ดี พึงตรวจสอบในพระสูตรและเทียบเคียงใน พระวินัย เมื่อตรวจสอบในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัยแล้ว บทและพยัญชนะเหล่านั้นตรวจสอบกันได้ในพระสูตร เทียบเคียง กันได้ในพระวินัย ก็พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่เป็นคำสอนของ พระผู้มีพระภาคแน่แท้

สำหรับมหาบพเทศข้อที่ ๒ มีใจความว่า

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า สงฆ์อยู่ในอาวาส ไฉน พร้อมทั้งพระเถระ พร้อมทั้งท่านที่เป็นประธาน ข้าพเจ้าได้ฟัง มา ได้รับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็น คำสอนของพระศาสดา ดังนี้

... ฯลฯ ... ถ้าเมื่อตรวจสอบในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้น ตรวจสอบกันไม่ได้ในพระสูตร เทียบเคียง กันไม่ได้ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่มิใช่คำของ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน และสงฆ์นั้นรับ มาผิดแล้ว เธอทั้งหลายพึงทิ้งคำกล่าวนั้นเสียทีเดียว ... ฯลฯ ... บทและ พยัญชนะเหล่านั้นตรวจสอบกันได้ในพระสูตร เทียบเคียงกันได้ใน พระวินัย ข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน และสงฆ์นั้นรับมาดีแล้ว ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาปเทศข้อที่ ๒ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้

คือแทนที่ภิกษุนั้นจะกล่าวว่าท่านรับมาเอง ท่านก็กล่าวว่าท่าน
รับมาจากสงฆ์อยู่ในอาวาสโน้น พร้อมทั้งท่านพระเถระ พร้อมทั้ง
ท่านที่เป็นประธานทั้งหมดทีเดียว

มหาปเทศข้อที่ ๓ มีใจความว่า

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระมาก
รูปด้วยกันอยู่ในอาวาสโน้น เป็นพหูสูต ชำนาญในนิกาย (นิกาย ๕
นิกายในพระสูตร คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย
อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย) เป็นผู้ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา
ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี่เป็น
ธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา ดังนี้

...ฯลฯ... ถ้าเมื่อตรวจสอบในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย
บทและพยัญชนะเหล่านั้นตรวจสอบกันได้ ในพระสูตร เทียบเคียง
กันได้ ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่เป็นคำของพระ
ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และพระ
เถระเหล่านั้นรับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาปเทศข้อที่ ๓
เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้

มหาปเทศข้อที่ ๔ มีใจความว่า

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระรูปหนึ่งอยู่ในอวาสโน้น เป็นพหูสูต ชำนาญในนิกาย เป็นผู้ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา ดังนี้ ... ฯลฯ...ถ้าเมื่อตรวจสอบในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้นตรวจสอบกันได้ในพระสูตร เทียบเคียงกันได้ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และพระเถระรูปนั้นรับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาปเทสข้อที่ ๔ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้

ไม่ว่าใครจะกล่าว ไม่ว่าผู้กล่าวนั้นได้รับมาจากพระผู้มีพระภาคเอง หรือจากท่านซึ่งเป็นสงฆ์อยู่ในอวาสโน้น พร้อมทั้งพระเถระ พร้อมทั้งท่านที่เป็นประธาน หรือว่ารับฟังมาจากภิกษุผู้เป็นเถระมาก รูปด้วยกันอยู่ในอวาสโน้น หรือว่ารับฟังจากพระภิกษุเถระรูปใดรูปหนึ่งก็ตาม เมื่อได้สดับรับฟังมาว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา ก็อย่าเพ่งยินดี อย่าเพ่งคัดค้านคำกล่าวของท่านผู้นั้น แต่พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดีก่อน แล้วจะต้องตรวจสอบในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ถ้าตรวจสอบกันไม่ได้ในพระสูตร เทียบเคียงกันไม่ได้ในพระวินัย ก็พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่ไม่ใช่คำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ แต่ถ้าตรวจสอบกันได้ในพระสูตร เทียบเคียงกันได้ในพระวินัย ก็พึง

ลงสันนิษฐานได้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน

เพื่อที่จะให้ท่านพิจารณาการอบรมเจริญปัญญาให้เข้าใจสภาพธรรมที่ปรากฏ ก็จะได้กล่าวถึงพระสูตรต่างๆ

**ขุททกนิกาย เถรคาถา จตุกกนิบาต วรรคที่ ๓ วิตโสกเถร--
คาถา** มีข้อความว่า

ท่านพระวิตโสกเถระได้ภาษิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า

ช่างกลับกลเข้ามาหาเราด้วยคิดว่า จักตัดผมของเรา เราจึงรับเอากระจกจากช่างกลับกลนั้นมาส่งดูร่างกาย ร่างกายของเรานี้ได้ปรากฏเป็นของว่างเปล่า ความมืด คือ อวิชชาในกายอันเป็นต้นเหตุแห่งความมืดมน ได้หายหมดสิ้นไป กิเลสดูผ้าขี้ริ้วทั้งปวงเราตัดขาดแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี

เมื่อได้ฟังภาษิตของท่านพระเถระ ก็จะได้เห็นว่าท่านเปรียบเทียบกิเลสกับผ้าขี้ริ้วที่น่ารังเกียจ ทำให้เราพลอยรังเกียจไปด้วยชั่วครูชั่วยาม ถ้ายังไม่ได้บรรลุมรรคผลเป็นลำดับขั้น เมื่อยังมีกิเลสอยู่ก็เพียงเห็นความไพเราะของภาษิตนี้ และเห็นโทษชั่วครูชั่วยามเท่านั้น

เวลาคุณหัสต์ส่องกระจก สติปฏิฐานเกิดได้ไหม หรือกลัวว่าขณะนั้นสติเกิดไม่ได้ คุณหัสต์ส่องกระจกกันทุกวัน แม้แต่พระภิกษุก่อนที่จะมีพระวินัยบัญญัติเรื่องห้ามการส่องกระจก หรือดูเงาหน้าในน้ำใสสะอาด ท่านก็ส่องเพราะเคยส่อง แต่เมื่อมีชาวบ้านเห็นว่า

ไม่สมควรแก่สมณะ เพราะชีวิตของการเป็นสมณะเป็นชีวิตที่ขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง ขณะที่ส่องกระจก ก็มีนามมีรูป อบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏในขณะนั้นได้ ถ้าเกิดความพอใจจากการเห็นเงาในกระจก นั่นเป็นนามชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้วดับหมดไป ไม่ต้องหวั่นเกรง หรือกลัวว่าขณะนั้นสติปัญญานะจะเกิดไม่ได้ ถ้าหวั่นไหวเพราะสติไม่เกิด ปัญญาไม่เกิด จึงไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้น แต่ท่านพระวิตโสภเถระสามารถจะบรรลุธรรมในขณะส่องกระจกเมื่อช่างกลบยกเข้าไปตัดผมของท่าน

ท่านอาจจะเห็นว่าชีวิตของพระภิกษุนั้น มีเวลาเจริญกุศลขัดเกลากิเลสมาก จึงบรรลุธรรมได้ไม่ว่าท่านจะทำกิจใดๆ ฉะนั้นขอยกตัวอย่างของอุบาสกอุบาสิกาบ้าง

พระนางสามาวดีกับหญิงบริวารบรรลุธรรมที่ไหน ในป่าหรือเปล่า ไม่ใช่ แต่ในพระราชวัง ขณะที่พระนางกับหญิงบริวารอยู่ในพระราชฐาน ไฟกำลังไหม้ตำหนักที่ประทับอยู่ เมื่อบรรลุอริยสังขารแล้ว พระนางสามาวดีก็สิ้นพระชนม์พร้อมกับหญิงบริวารนั้น

๑๘

พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า การสิ้นพระชนม์ของพระนางสามาวดีพร้อมด้วยหญิงบริวารนั้น ไม่ใช่เป็นการทำให้ตกต่ำ เพราะพระนางสามาวดีและหญิงบริวารนั้นได้บรรลุมรรคผลแล้ว ซึ่งบางท่านบรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล บางท่านเป็นพระสกทาคามีบุคคล บางท่านเป็นพระอนาคามีบุคคล

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ วิสาขามหาอุบาลิกา ซึ่งตามประวัติของท่านที่มีกล่าวใน **มโนรถปฺรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกก--นิบาต อรรถกถาเอตทัคคบาลี** นั้น แสดงว่าท่านบรรลุอริยสังขารเป็นพระโสดาบันตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ท่านเป็นธิดาของสุมนเทวีกับธัญชัยเศรษฐี ธัญชัยเศรษฐีเป็นบุตรของเมณฑกเศรษฐีในภัททियนคร แคว้นอังคะ

วิสาขามหาอุบาลิกานั้น ในเวลาที่ท่านอายุได้ ๗ ขวบ พระผู้มีพระภาคทรงเห็นอุปนิสัยของผู้ที่จะบรรลุมรรคผลในภัททियนคร พระองค์เสด็จไปนครนั้นพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมื่อเสด็จไปถึงเมณฑกเศรษฐีได้ให้เด็กหญิงวิสาขา ซึ่งเป็นหลานพร้อมด้วยเด็กหญิงบริวาร ๕๐๐ คน ไปรับเสด็จพระผู้มีพระภาค

วิสาขาชั้นยานคือรถไปเท่าที่จะไปได้ เมื่อสุดหนทางรถแล้งก็ลงจากรถ เดินตรงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม วิสาขา

บรรลุลหกรรมเป็นพระโสดาบัน

แสดงให้เห็นอินทรีย์บารมีที่ได้อบรมเจริญแล้ว ไม่ใช่เป็นการจำกัดสถานที่ ตัวอย่างอื่นๆ ก็มี เช่น

ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ จิตตลดา วรรคที่ ๒ ทาสีวิมาน มีใจความว่า

ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ท่านผู้แวดล้อมด้วยหมู่ช่างเทพนารี เทียวชมไปโดยรอบในสวนจิตตลดาวันอันน่ารื่นรมย์ ประจุท้าวสักกเทวราช ยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสวเหมือนดาวประกายพรึก ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญกรรมอะไร อธิษฐานยอมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้เพราะบุญกรรมอะไร ประการหนึ่งโภคสมบัติต่างๆ อันเป็นเครื่องปลื้มใจ ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญกรรมอะไร

ดูก่อนนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองเช่นนี้ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศเพราะบุญกรรมอะไร

เทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลื้มใจ จึงได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ครั้งเมื่อดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ได้เป็นทาสีหญิงรับใช้ในตระกูลแห่งชนอื่น ดิฉันนั้นเป็นอุบาสิกาของพระสมณโคตมผู้มีพระจักขุ และพระเกียรติยศ เมื่อดิฉันรักษาศีล ทำมณสิการในกรรมฐานอยู่ ๑๖ ปี กรรมฐาน กล่าวคือโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการได้สำเร็จแก่ดิฉัน

ด้วยอานภาพแห่งการมนสิการนั้น การออกไปจากกิเลสได้เกิด
มีเกิดขึ้นในศาสนาของพระสมณโคดมผู้ทรงพระคุณคงที่ เพราะ
มีมนสิการมันอยู่ในจิตว่า แม้ถึงร่างกายนี้จะแตกทำลายไปก็ตามที่
การที่จะหยุดความเพียรในการเจริญกรรมฐานนี้ เป็นอันไม่มีเป็น
อันขาด ...

เทพธิดาท่านนี้ในครั้งอดีตชาติที่เป็นมนุษย์ท่านเป็นทาสี และ
เจริญกรรมฐานอยู่ ๑๖ ปี สำหรับผู้ที่เริ่มเจริญสติปัฏฐานจะเทียบกัน
ได้ไหม อยากจะบรรลุมรรคผลเร็วๆ แต่ไม่รู้ลักษณะของนามและ
รูปที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย
ทางใจ ในขณะนี้ เพราะฉะนั้น ก็ละไม่ได้ บรรลุไม่ได้ นางทาสี
เจริญกรรมฐาน นี้ด้วยความเพียรที่มีมนสิการมันอยู่ในจิตว่า ถึงแม้
ร่างกายนี้จะแตกทำลายไปก็ตามที่ การที่จะหยุดความเพียรในการ
เจริญกรรมฐานนั้น ไม่มี ยังต้องใช้เวลาถึง ๑๖ ปี แต่ไม่ใช่ว่า
ไร้ประโยชน์ ขณะนี้ถ้าสติเกิดระลึกถึงลักษณะของนามและรูปที่กำลัง
ปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือทางใจ
ทีละเล็กทีละน้อย เป็นเดือน เป็นปี ความพากเพียรถึงแม้ว่าร่างกาย
นี้จะแตกทำลายไปก็ตามที่ ไม่ว่าจะนั่ง นอน ยืน เดิน ปวด เมื่อย
เจ็บไข้ สติก็มีปัจจัยเกิดขึ้นพิจารณาถึงลักษณะของนามและรูป
ในขณะนั้นได้

ได้ยกตัวอย่างอุบาสิกาทิบรรลุมรรคผลหลายท่านแล้ว ฉะนั้น
ขอกล่าวถึงอุบาสกผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรม เพื่อให้เห็นว่าผู้ที่ได้ถึงพร้อม

ด้วยอินทรียันั้น ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใด ขณะใด ก็สามารถที่จะบรรลุมรรคผลได้

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค โสตาปัตติสังยุตต์ สรกานีวรรค
สรกานีสสูตรที่ ๑ มีใจความว่า

กบิลพัสดุ์นิทาน ก็สมัยนั้น เจ้าศากยะพระนามว่า สรกานี สิ้นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกันมาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ยกโทษขึ้นติเตียนกันว่า น่าอัศจรรย์หนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานีศากยะสิ้นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่าเป็นพระโสดาบัน... เจ้าสรกานีศากยะถึงความเป็นผู้ทุรพลด้วย ลึกชา เสวยน้ำจันท

ครั้งนั้น พระเจ้ามahanามศากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูลเรื่องดังกล่าว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงคุณธรรมของพระอริยะและอินทรียั ๕ แล้วตรัสว่า

ดูกรมหาบพิตร ถ้าแม้นไม่ใหญ่เหล่านี้ ฟังรู้ทั่วถึงสุภาสิต ทุพภาสิตไซ้ อาตมภาพก็พึงพยากรณ์ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ว่าเป็น

พระโสดาบัน เป็นผู้ไม่มีความตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้
ในเบื้องหน้า จะช่วยกล่าวไปใยถึงเจ้าสรกานิศากยะ เจ้าสรกานิศากยะ
สมาทานสิกขาในเวลาจะสิ้นพระชนม์ ขอถวายพระพร

(คำว่า ‘สรกานี’ ในชื่อวรรค ชื่อสูตร และชื่อ (ของเจ้าศากยะ)
ในเนื้อเรื่องในพระสูตรที่ยกมานี้ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ
และพระสูตรและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย แสดง
เป็น ‘สรกานี’ ส่วนในพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แสดง
เป็นคำว่า ‘สรณานี’ ในที่ดังกล่าวเหล่านั้น)

ถ้าไม่มีพระผู้มีพระภาค อย่างว่าแต่เจ้าศากยะทั้งหลายจะ
เข้าใจผิด เราในสมัยนี้จะเข้าใจผิดไหม เจ้าสรกานีเสวยน้ำจันท
เป็นผู้มีสิกขาทรุพล แต่ว่าอินทรีย์ที่แก่กล้าแล้วนั้นเป็นปัจจัยให้
เจ้าสรกานีบรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันในเวลาจะสิ้นพระชนม์

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งบอกว่า อยากจะให้อาจารย์เจริญสติให้ดู
สติเป็นนามธรรม เป็นสภาพที่รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ
โดยที่คนอื่นไม่สามารถจะรู้ได้เลยว่าสติของใครกำลังเกิด ไม่ใช่ว่า
สติปฏิฐานนั้นเจริญให้ดูได้ เจริญให้คนอื่นดูไม่ได้เลย เช่นเดียวกับ
ความคิดนึกของทุกท่านในขณะนี้ จะให้คนอื่นรู้ความคิดของแต่ละ
คนในขณะนี้ไม่ได้เลย เพราะความคิดนึกเป็นนามธรรมที่ไม่มีใคร

มองเห็น สติก็เป็นนามธรรม ในขณะที่สติเกิด ผู้ที่มีสติย่อมรู้เองว่า
ในขณะนั้นสติรู้ลักษณะของสภาพธรรมอะไรที่กำลังปรากฏ
ขณะนั้น ผู้ที่เจริญสติจึงอบรมเจริญสติได้ตามปกติ ไม่มีสิ่งใดผิดพลาดเลย
ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน ยืน เดิน เคลื่อนไหว เหยียด คู้ พุด นั่ง
คิด อยู่ ณ ที่ใด

ในขณะที่ท่านพระสารีบุตรกำลังถวายอยู่จนพัตพระผู้มีพระ--
ภาค ในขณะที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมกับที่ฆนชปริพาชกที่
ถ้าสูกรชาตานั้น **ท่านพระสารีบุตรบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์**
ในขณะที่กำลังถวายอยู่จนพัต ไม่มีอาการผิดพลาดเลย จะผิดพลาดได้
อย่างไร ในช่วงขณะจิตไม่กี่ขณะที่บรรลุมรรคผล ท่านที่เคยพัต ลอง
คิดทวนไปกลับถึงขณะนั้นว่า ในขณะที่กำลังพัต คิดอะไรบ้างหรือ
เปล่า พัตไปคิดไปได้ไหม เมื่อพัตไปคิดไปได้ กำลังพัตแทนที่จะคิด
ตรีกไปในกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก สติก็เกิดพิจารณารู้
ลักษณะของนามและรูป ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทาง
ลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง โดยที่คนอื่นไม่สามารถที่จะรู้หรือ
สังเกตได้ เพราะเป็นอาภักิริยาตามปกติทุกอย่าง ไม่ใช่ฝัน หรือไม่ใช่
บังคับ แต่ไม่ว่าสิ่งใดเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย สติก็รู้ลักษณะของ
สิ่งที่ปรากฏเพราะเหตุปัจจัยนั้น

ในขณะที่รับประทานอาหาร สติเกิดก็เป็นปกติ ขณะที่กำลัง
พุด สติเกิดก็เป็นปกติ ขณะที่กำลังทำงาน สติเกิดก็เป็นปกติ นี่จึง
จะเป็นการอบรมเจริญสติ ไม่ใช่บังคับสติ

ทุกคนที่เจริญสติปฏิฐานไม่ต้องตามอย่างใคร ไม่ใช่ว่าคนหนึ่ง

ทำอะไร คนอื่น ๆ ก็ทำตาม ๆ กันไป ไม่พิจารณาเหตุผล ที่ไม่รู้ว่าทำอย่างนั้นเพราะอะไร เพราะความจริงนั้นแต่ละคนจะมีโอกาสเกิด หรือโทษเกิด หรือมีเมตตาจิตเกิด สติก็ระลึกลักษณะธรรมในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นตัวของท่านเองจริงๆ เหมือนพระภิกษุและอุบาสก อุบาสิกาที่เจริญสติปัฏฐานและบรรลุมรรคผลกันในครั้งกระโน้น บางท่านกล่าวว่าชาติหน้าเกิดเป็นผู้หญิงก็ดี จะได้เจริญสติปัฏฐานในชีวิตประจำวันได้ ไม่ว่าจะทำกับข้าว ชักผ้า หั่นผัก แกง ต้ม ก็เจริญสติปัฏฐานได้ และกล่าวว่าชีวิตของอุบาสกเจริญสติยาก เพราะมีการงานที่จะต้องไปติดต่อกับคนโน้นคนนี้ ผู้นั้นลืมนึกถึงพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งได้บรรลุมรรคผล ลืมนึกถึงท่านอื่นๆ ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน หรือทาสทาสีก็เจริญสติปัฏฐานได้ระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้เมื่อไร ก็ค่อยๆ พิจารณารูลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเมื่อนั้น จนกว่าปัญญาจะสมบูรณ์เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ไม่จำกัดว่าชีวิตที่มีธุรกิจการงานยุ่งยากแล้วเจริญสติปัฏฐานไม่ได้

สติจะทำให้เกิดโทษไม่ได้เลย ผู้ที่ทำงานสติก็เกิดได้เมื่อมีเหตุปัจจัย ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏด้วยสติสัมปชัญญะปกติสมบูรณ์ทุกประการ นี่เป็นความรวดเร็วของจิต นี่เป็นชีวิตปกติธรรมดา ซึ่งไม่ผิดปกติเลย เป็นชีวิตจริงๆ ของแต่ละคนที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคนั้น ท่านเจริญสติปัฏฐานกันตามปกติในชีวิตประจำวันตามพระวินัยบัญญัติ ถ้า

สงสัยว่าพระภิกษุในครั้งกระโน้นท่านเจริญสติปัฏฐานกันอย่างไร ทำกิจการงานได้ไหม บิณฑบาตได้ไหม ไปรับนิมนต์ในที่ต่างๆได้ไหม ก็ขอให้ดูในพระวินัย ซึ่งแสดงให้เห็นการเจริญสติปัฏฐานในครั้งอดีต แม่เทวดาก็สรรเสริญพระวิหารเชตวัน ซึ่งเป็นสำนักที่ประทับของพระผู้มีพระภาค ภิกษุทั้งหลายอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ตามเพศบรรพชิต ไม่มีการผิดปกติ

**สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เทวตาสังยุตต์ อาทิตตวรรค
เชตวนสูตร** มีข้อความว่า

เทวดากราบทูลว่า

ก็พระเชตวันมหาวิหารนี้นั้น อันหมู่แห่งท่านผู้แสวงคุณอยู่อาศัยแล้ว อันพระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชาประทับอยู่แล้ว เป็นแหล่งที่เกิดปิติของข้าพระองค์

กรรม ๑ วิชชา ๑ ธรรม ๑ ศีล ๑ ชีวิตอันอุดม ๑ สัตว์ทั้งหลาย ย่อมบริสุทธิดด้วยคุณธรรม ๕ นี้ หาบริสุทธิดด้วยโคตรหรือด้วยทรัพย์ไม่ เพราะเหตุฉะนั้นแหละ คนผู้ฉลาดเมื่อเห็นประโยชน์ของตน ควรเลือกเฟ้นธรรมโดยอุบายอันแยบคาย เพราะเมื่อเลือกเฟ้นเช่นนั้น ย่อมหมดจดได้ในธรรมเหล่านั้น...

อรรถกถาเชตวนสูตรแสดงว่า บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กมฺม** ได้แก่ มรรคเจตนา บทว่า **วิชฺชา** ได้แก่ มรรคปัญญา บทว่า **ธมฺโม** ได้แก่ ธรรมทั้งหลายอันเป็นฝ่ายสมาธิ บทว่า **สีลํ** ชีวิตมุตตมํ อธิบายว่า เทวดานั้นย่อมแสดงชีวิตอันสูงสุดของบุคคลผู้ตั้งอยู่ในศีล

อีกอย่างหนึ่ง บทว่า **วิชา** ได้แก่ สัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะ
บทว่า **ธมฺโม** ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ
บทว่า **สีลํ** ได้แก่ สัมมาวาจาและสัมมากัมมันตะ บทว่า **ชีวิตมุตฺตมํ**
ได้แก่ ชีวิตของผู้ตั้งอยู่ในศีลนี้เป็นชีวิตสูงสุด บทว่า **เอเตน มจฺจา**
สุขมฺนติ ความว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิดีด้วยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ นี้

เทวดาที่กล่าวชมเชยพระวิหารเชตวัน และพระอริยบุคคล
ทั้งหลายในพระสูตรนี้ (ตามที่อรรถกถาแสดงไว้) คือ อนาถบิณฑิก--
เทวบุตร

เทวดาสรรเสริญพระวิหารเชตวันซึ่งเป็นแหล่งที่เกิดปิตุของ
เทวดา เพราะพระวิหารเชตวันเป็นที่อยู่อาศัยแห่งท่านผู้แสวงคุณ
อันพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชาประทับอยู่แล้ว

ครั้นชมเชยพระเชตวันแล้ว เมื่อจะกล่าวถึงอริยมรรค ท่านจึง
กล่าวคำว่า กรรม วิชา เป็นต้น รวมทั้งชีวิตอันอุดมด้วย ซึ่งเป็น
คุณธรรมที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายบริสุทธิดี

ไม่ใช่พระภิกษุทั้งหลายท่านไม่มีการงาน ท่านเย็บจีวร ท่าน
ทำกิจทุกอย่างในพระวินัย เป็นการเลี้ยงชีวิตชอบ แสวงหาปัจจัย
โดยชอบ ทั้งเรื่องที่อยู่อาศัย จีวร บิณฑบาตต่างๆ แม้ข้อความ
ตอนหนึ่ง เทวดาก็ยังได้กล่าวว่า เพราะเหตุนี้แหละ คนผู้ฉลาด
เมื่อเห็นประโยชน์ของตน ควรเลือกเฟ้นธรรมโดยอุบายอันแยบคาย
เพราะเมื่อเลือกเฟ้นเช่นนี้ ย่อมหมดจดได้ในธรรมเหล่านั้น

ไม่ใช่ฟังแล้วให้เชื่อ แต่ต้องมีเหตุผลด้วย พิจารณาธรรมด้วย
เลือกเฟ้นเหตุผลด้วยความแยบคาย

ผลต้องตรงกับเหตุ ไม่ใช่ว่าต้องการผลอย่างนี้ แล้วเจริญเหตุ
อีกอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นอย่างนั้นก็จะได้ผลที่ต้องการ ถ้าต้องการ
ละคลายกิเลส ละคลายความไม่รู้ ละคลายความเห็นผิด ละคลาย
ความสงสัยในนามรูปที่กำลังปรากฏ ปัญญาที่จะละคลายความสงสัย
ได้นั้น จะละคลายเมื่อไร จะละคลายเพราะรู้แจ้งลักษณะของ
สภาพธรรม กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังรู้รส กำลัง
นึกคิด หรือว่าไม่ใช่เดี๋ยวนี้

นี่เป็นสิ่งที่ต้องคิดพิจารณา เดี่ยวนี้มีความสงสัย เดี่ยวนี้ม
ีความไม่รู้ เดี่ยวนี้มีความเห็นผิด จะหมดได้ก็เมื่อเดี๋ยวนี้รู้ลักษณะ
ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่หวังคอยและไม่เลือก เพราะว่า
กำลังเห็นผิดในสิ่งที่กำลังปรากฏขณะนี้ สงสัยในสิ่งที่กำลังปรากฏ
ขณะนี้ ไม่รู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏขณะนี้ อย่างนี้แล้วเหตุและผลจะ
ตรงกันไหม บางท่านบอกว่าไปหาความรู้ ถามว่าความรู้อะไร
รู้ว่าจะนั่งอย่างไร ผู้ที่ไปสำนักของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงธรรมอะไร ทรงสอนอะไร ผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญานั้น
พระองค์ตรัสให้นั่งไหม ลองหาดู ถ้าเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ได้สะสม
อบรมเจริญบารมีมาแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงอนุปพพิกขา
ให้เห็นอานิสงส์ของท่าน ซึ่งขัดเกลากิเลส ความตระหนี่ ความ
ติดข้อง แล้วทรงแสดงเรื่องศีล ทรงแสดงเรื่องสวรรค์ ให้เห็น
อานิสงส์ของท่าน ศีล ทรงแสดงให้เห็นโทษของกาม และคุณของ

การออกจากกาม ซึ่งคำว่า “เนกขัมมะ” หรือการออกจากกามนี้ ส่วนมากมักเข้าใจว่า “เนกขัมมะ” คือการบวช การละอาคารบ้านเรือน แต่ผู้ที่กำลังฟังในขณะนั้นเป็นอุบาสก เช่น ยสกุลบบุตรก็ได้ฟังอนุปพุพิกถา อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ได้ฟังอนุปพุพิกถา ท่านยสกุลบบุตรนั้นท่านสะสมบารมีที่จะได้บรรลุความเป็นพระอรหันต์ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีไม่ได้สะสมที่จะบรรลุคุณธรรมเพื่อการละอาคาร หรือการบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

ฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะฟังเรื่องของเนกขัมมะข้อความเดียวกัน สติของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็เกิดระลึกพิจารณาลักษณะของนามและรูป เพราะเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปพุพิกถาแล้ว ก็ทรงแสดงอริยสัจ ซึ่งได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค **สติปัญฐานซึ่งเป็นการอบรมเจริญมรรค เป็นการออกจากกาม เพราะสติระลึกถึงลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏ จึงเป็นเนกขัมมะ** ฉะนั้น ขณะที่ท่านอนาถบิณฑิกะกำลังฟังพระธรรม ไม่ใช่ว่าท่านไม่มีเนกขัมมะ ขณะที่กำลังฟังพระธรรมนั้น เมื่อโลกุตตรปัญญาเกิดขึ้น รู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านก็เป็นพระโสดาบัน

ขณะที่ท่านพระยสได้ฟังพระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของท่าน คีล สวรรค์ โทษของกาม และเนกขัมมะ การออกจากกาม ท่านก็รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน และภายหลังเมื่อได้ฟังอนุปพุพิกถา ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสงเคราะห์บิดาของท่าน ท่านก็รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์ และทูลขอบรรพชาอุปสมบท ขณะที่ฟัง ท่านมีเนกขัมมะด้วยข้อปฏิบัติ คือ มรรค

มืองค์ ๘ ซึ่งเป็นการเจริญสติปัฏฐานก่อน แล้วท่านจึงมีเนกขัมมะที่เป็นบรรพชา อุปสมบทในภายหลัง แต่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น เมื่อบรรลुเป็นพระโสดาบันแล้ว ท่านก็ไม่ได้บรรพชา ท่านยังคงเป็นฆราวาสอยู่ต่อไป ตามเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา

ถ. ที่ว่าเจริญสติปัฏฐานในขณะนั้น เป็นเนกขัมมะเพราะเหตุอะไร

ส. มรรคมืองค์ ๘ เป็นเนกขัมมะ เพราะขณะนั้นไม่พัวพันกับกาม ไม่พัวพัน ไม่หมกมุ่น ไม่ถูกกามวิตกครอบงำ เพราะว่าในขณะนั้นสติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ถ้าสติไม่เกิดก็ยังคงเพลินไป หมกมุ่นอยู่ ไม่ออกจากกาม พัวพันในกาม ความหมายที่แท้จริงของเนกขัมมะคือ “การออกจากกาม” ในขณะที่สติไม่เกิด ไม่ออกจากกาม เพราะเป็นไปกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่กำลังปรากฏ แต่ขณะที่สติเกิดขึ้น ออกจากกามด้วยมรรคมืองค์ ๕ (หรือมีมืองค์ ๘ ในขณะที่เป็นโลกุตตรจิต) สติระลึกรู้ลักษณะของนาม และรูปที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

การเจริญสติปัฏฐานเป็นการอบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่ทำกิจกริยาอาการต่างๆ ที่ผิดปกติ ขณะนี้นามธรรมและรูปธรรมกำลังเกิดดับ นับไม่ถ้วน แต่ว่าผู้ที่ยังไม่มีความสมบูรณ์ของปัญญา ก็ไม่รู้ความจริงในขณะนี้

๑๙

ความรู้ชั้นการฟังนั้นเพียงละความไม่รู้ชั้นที่ไม่เคยฟัง แต่การละคลายความยึดถือนามและรูปที่กำลังปรากฏ จะต้องเป็นปัญญาที่รู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏในขณะนี้จริงๆ ฉะนั้นเมื่อเข้าใจโลกในพระวินัยของพระอริยะ ก็ไม่มีอวิชชาที่จะปิดกั้นไม่ให้สัมผัสมายามะ (ความเพียรชอบ) เกิดพร้อมสติที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

บางท่านอาจจะคิดว่า ชีวิตประจำวันทุกๆวันนี้ คงต่างกับชีวิตประจำวันในครั้งพุทธกาล เพราะโลกเปลี่ยนไป สถานที่ต่างๆ ก็เปลี่ยนไป เครื่องใช้ต่างๆ ก็เปลี่ยนไป แต่ถึงแม้ว่าโลกจะเปลี่ยนไปมากมายสักเท่าไรก็ตาม โลกในวินัยของพระอริยเจ้านั้นไม่เปลี่ยน เพราะไม่ว่าสมัยใดก็มีโลกปรากฏเพียง ๖ โลก คือ ๖ ทางเท่านั้น ขอยกตัวอย่างที่บางท่านอาจจะคิดว่าไม่น่าจะเจริญสติปัญญาได้ หรือคิดว่าสิ่งเหล่านี้ไม่มีในครั้งพุทธกาลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่ปรินิพพาน แต่ว่ามีอะไรบางอย่างที่เป็นของใหม่จากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เช่น เวลาที่กำลังโทรศัพท์ ขณะกำลังจับโทรศัพท์แล้วมีสติ คือระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จะเป็นทางตา ทางหู หรือว่าทางกายก็ได้ ขณะจับโทรศัพท์ก็รู้ลักษณะที่แข็ง ไม่ว่าจับอะไรก็แข็งทั้งนั้น ลองจับตุ๊กก็ได้ ที่กำลังนั่งก็แข็ง ไม่ใช่ไม่แข็ง แล้วต่างกันอย่างไรกับโทรศัพท์ ก็เป็นแต่เพียงสภาพแข็งที่รู้ได้ เมื่อกระทบกายเท่านั้น แต่โลกใช้คำสมมติบัญญัติ

สภาพที่แข็งนี้ว่า โทศัพท ส่วนโลกในวินัยของพระอริยเจ้านั้น ไม่ว่าจะเย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ก็เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏให้รู้ได้ทางกายแล้วดับไป ไม่ว่าใครจะเรียกอะไรหรือไม่เรียกอะไรก็ตาม สภาพธรรมนั้นเป็นอย่างไกรก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีสิ่งใดที่ท่านจะยึดถือว่าเป็นตัวตนได้เลยสักอย่างเดียว แต่เพราะไม่รู้ความจริงของสภาพธรรมที่เพียงเกิดขึ้น และดับไปอย่างรวดเร็ว จึงยึดถือเชื่อมโยงเป็นวัตถุสิ่งต่างๆ แต่โลกในวินัยของพระอริยเจ้านั้น สภาพธรรมเป็นอย่างไกรก็เป็นอย่างนั้น ไม่ต่างกันเลย ไม่ว่าจะกระทบโทศัพทกระทบเก้อ กระทบอะไรก็แข็งเท่านั้นเอง ในพระวิหารเชตวัน เมื่ออดีตหลายพันปีมาแล้ว ขณะพูดหรือจับสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏโดยไม่จงใจ ไม่จำกัดปัญญาให้รู้เฉพาะตรงนี้หรือตรงนั้น ซึ่งโดยลักษณะนั้นปัญญาจะเจริญขึ้นไม่ได้เลย

ผู้อบรมเจริญปัญญาไม่ต้องกลัวว่าขณะนี้เจริญสติปัฏฐานไม่ได้ ขณะนั้นเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ ไม่ว่ากำลังทำอะไร ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าศึกษาพระวินัย จะเห็นว่าชีวิตของพระภิกษุผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐานเป็นชีวิตปกติ เพราะในตอนแรกนั้น พระผู้มีพระภาคยังมิได้ทรงบัญญัติสิกขาบทข้อหนึ่งข้อใดเมื่อท่านเหล่านั้นมีศรัทธาที่จะอุปสมบทตาม พระองค์ก็ทรงแสดงสติปัฏฐานเพื่อให้รู้แจ้งธรรม แต่เมื่อมีผู้มีศรัทธาอุปสมบทกันมากขึ้น มีอริยาคัยต่างกัน บางท่านมีความประพฤติทางกาย ทางวาจา ไม่น่าเลื่อมใส ไม่อุปการะแก่การกำจัดอาสวะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับสมณเพศ ข้อที่ควร

พิจารณา คือ พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงบังคับ ไม่ว่าพระภิกษุท่าน
จะไปที่ไหนก็ได้ทรงบังคับ ไม่ว่าพระภิกษุท่านจะสนทนา หรือว่า
จะทำกิจประการหนึ่ง ประการใดในเรื่องของปัจจัย ๔ ในการดำเนิน
ชีวิต พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงบังคับ แต่ทรงบัญญัติสิ่งที่เหมาะสมที่
ควรแก่สมณเพศ

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ภิกขุวรรค จูฬราหุลโฆวาทสูตร
มีใจความที่จะพิจารณาเห็นได้ว่าชีวิตของบรรพชิตนั้นเป็นชีวิตปกติ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน
กลั่นทกนิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระ
ราหุล อยู่ ณ ปราสาทชื่อว่าอัมพลัญญิกา ครั้งนั้นเวลาเย็น พระ
ผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนอยู่ แล้วเสด็จเข้าไปยังอัมพลัญญิกา
ปราสาทที่ท่านพระราหุลอยู่ ท่านพระราหุลได้เห็นพระผู้มีพระภาค
เสด็จมาแต่ไกล จึงปูลาดอาสนะและตั้งน้ำสำหรับล้างพระบาทไว้
พระผู้มีพระภาค ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้วทรงล้าง
พระบาท ท่านพระราหุลถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเหลือน้ำไว้ในภาชนะน้ำน้อยหนึ่ง
แล้วตรัสกะท่านพระราหุลว่า ดูกรราหุล เธอเห็นน้ำเหลือน้อยหนึ่ง
อยู่ในภาชนะน้ำนี้หรือ

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราหุล สมณธรรมของบุคคล

ผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมุสาทั้งรู้ยู่ ก็มีน้อยเหมือนกันฉะนั้น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเห็นว่าที่เหลือน้อยหนึ่งนั้นเสียแล้วตรัสกะท่านพระราหุลว่า ดูกรราหุล เธอเห็นน้ำน้อยหนึ่งที่เราเทเสียแล้วหรือ

รา. เห็น พระเจ้าข้า

พ. ดูกรราหุล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมุสาทั้งรู้ยู่ ก็เป็นของที่เขาทิ้งเสียแล้วเหมือนกันฉะนั้น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงคว่าภาชนะน้ำนั้น แล้วตรัสกะท่านพระราหุลว่า ดูกรราหุล เธอเห็นภาชนะน้ำที่คว้านี้หรือ

รา. เห็น พระเจ้าข้า

พ. ดูกรราหุล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมุสาทั้งรู้ยู่ ก็เป็นของที่เขาคว่าเสียแล้วเหมือนกันฉะนั้น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหงายภาชนะน้ำนั้นขึ้น แล้วตรัสกะท่านพระราหุลว่า ดูกรราหุล เธอเห็นภาชนะน้ำอันว่างเปล่านี้หรือ

รา. เห็น พระเจ้าข้า

พ. ดูกรราหุล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมุสาทั้งรู้ยู่ ก็เป็นของว่างเปล่าเหมือนกันฉะนั้น ... ฯลฯ...

ดูกรราหุล เรากล่าวว่าบุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมุสาทั้งที่รู้ยู่ ที่จะไม่ทำบาปกรรมแม้หนึ่งไม่มี ... เพราะเหตุนี้แหละ ราหุล เธอพึงศึกษาว่า เราจักไม่กล่าวมุสา แม้เพราะหวัระะกันเล่น ดูกรราหุล เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล

ดูกรราहुล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แว่นมีประโยชน์
อย่างไร

รา. มีประโยชน์สำหรับสองดู พระเจ้าข้า

พ. ฉันทันนั้นเหมือนกันแล ราहुล บุคคลควรพิจารณาเสียก่อน
แล้วจึงทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ

เป็นเรื่องธรรมดา ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงทรงโอวาทท่าน
พระราहुลอย่างนี้ ก็เพราะเหตุว่ามีได้ทรงบังคับ มิได้ทรงจำกัดว่า
จะต้องเจริญสติปัฏฐานอยู่ในสถานที่นั้น สถานที่นี้ ไม่ว่าชีวิตปกติ
ของพระภิกษุแต่ละท่านจะดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไร ถ้าสิ่งนั้น
ไม่อุปการะแก่สติ พระผู้มีพระภาคก็ทรงอนุเคราะห์โดยทรงแสดง
ธรรม เพื่อให้ผู้นั้นมีปัจจัยที่จะเจริญสติขึ้น

ชีวิตของบรรพชิตเป็นชีวิตที่มีศรัทธาประพฤติปฏิบัติตามพระ
วินัย แต่ก็ยังเป็นชีวิตจิตใจของปุถุชนนี้เอง ฉะนั้น ผู้ที่เป็นปุถุชนไม่
ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต เคยรู้ตัวบ้างไหมว่ามีกิเลสเล็กน้อย
เท่าไร ถ้าดูคนอื่นอาจจะเห็นชัดว่าคนอื่นนั้นกิเลสมากเหลือเกิน แต่
กิเลสของตัวเองก็สลับซับซ้อนซ่อนลึกลับสุดประมาณได้ ซึ่งแม้ว่าจะยัง
ไม่เอ่ยออกมาทางวาจา หรือว่ายังไม่ประพฤติเป็นไปทางกายก็ตาม
แต่ใครจะรู้ถ้าไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน เพราะสติไม่ได้ระลึก
จึงไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง แต่ผู้ที่อบรมเจริญ
สติปัฏฐานนั้น ไม่เพียงเห็นกิเลสของตัวเอง หากยังรู้ความจริงของ
สภาพธรรมนั้นว่า เป็นเพียงนามหรือรูปที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ไม่ใช่ตัวตน

การอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น ไม่เพียงแต่จะให้อารมณ์ของตัวเองเท่านั้น แต่ยังทำให้รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏตามความเป็นจริงด้วย ไม่ใช่ชีวิตที่สร้างขึ้น สร้างขึ้น แต่เป็นชีวิตธรรมดาที่ผู้เจริญสติจะต้องพิจารณานามและรูปละเอียดขึ้น มากขึ้น เพิ่มขึ้น จึงจะค่อยๆ ละคลายการยึดถือนามและรูปว่าเป็นตัวตนลดน้อยลงได้

ชีวิตในพระวินัยปิฎกเป็นชีวิตของบุคคลในครั้งอดีต ซึ่งก็ต้องเหมือนกับชีวิตของบุคคลในปัจจุบันนี้ กิเลสของบุคคลในครั้งโน้นก็มีมากทีเดียว ถ้าอ่านดูในพระสูตรจะเห็นได้ว่าไม่น้อยเลย แต่ด้วยความกรุณาของท่านพระเถระเหล่านั้น ท่านจึงแสดงชีวิตจริงๆ ของท่าน ทั้ง ๆ ที่มีกิเลสมากอย่างนั้นให้เป็นตัวอย่างแก่คนในสมัยไหน ๆ ซึ่งก็เป็นคนมีกิเลสทั้งนั้น แต่คนที่มีกิเลสในครั้งโน้นสามารถที่จะละคลายกิเลสได้หมดสิ้น ความหนาแน่นของกิเลสของคนในสมัยโน้น ไม่ได้้น้อยกว่าคนในสมัยนี้ แต่คนสมัยโน้นได้อบรมเจริญอินทรีย์มาแล้ว จึงจะความเห็นผิด ความยึดมั่นนามรูปได้ด้วยการอบรมเจริญหนทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ดังนั้น จึงไม่ควรละเลยที่จะพิจารณาสภาพของนามและรูปที่เกิดขึ้นกับตัวเองจริงๆ เพื่อละความยึดถือนามรูปเหล่านั้นว่าเป็นตัวตน มิฉะนั้นแล้วก็จะติดท้อถอยว่า คนในสมัยนี้คงจะละกิเลสไม่ได้ คงจะละได้เฉพาะคนในอดีต เพราะสมัยนั้นมีโอกาสได้ฟังพระธรรมจากพระโอษฐ์ของพระผู้มีพระภาค แต่ว่าคนในสมัยนี้กับคนในสมัยก่อนก็มีตาเหมือนกัน มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ มีกิเลสเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ไม่ควรคิดว่าสมัยนี้จะหมดโอกาส

หรือว่าสุตวิสัยที่จะอบรมเจริญสติ อบรมเจริญปัญญา

ขอกล่าวถึงชีวิตของบุคคลที่ปรากฏในพระสูตรใน **อังคุตตรนิกาย**
ติกนิบาต ตติยปัณณาสก์ กุสินารวรรคที่ ๓ กุสินารสูตร ความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์ชื่อว่า พลิหารณะ ใกล้พระนครกุสินารา ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยหมู่บ้าน หรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ คฤหบดี หรือบุตรคฤหบดี เข้าไปหาภิกษุนั้นแล้วนิมนต์เพื่อฉันอาหารในวันรุ่งขึ้น ภิกษุปรารภณาย่อมจะรับนิมนต์ ภิกษุนั้นโดยราตรีนั้นล่องไป เวลาเช้า นุ่งผ้าอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีนั้น แล้วนั่งลงบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ คฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีนั้น อังคาสเธอด้วยชาทณียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอคิดเช่นนั้นว่า ดีแท้ๆ คฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีผู้นี้อังคาสเราด้วยชาทณียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอคิดแม้เช่นนั้นว่า โอหนอ คฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีนี้ แม้ต่อๆไป ก็พึงอังคาสเราด้วยชาทณียโภชนียาหารอันประณีตเห็นปานดังนี้ด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอติดใจ หมกมุ่น พัวพัน ไม่แลเห็นโทษ ไม่มีปัญญาคิดสลัดออก บริโภคบิณฑบาตนั้น เธอตรึกเป็นกามวิตกบ้าง ตรึกเป็นพยาบาทวิตกบ้าง ตรึกเป็นวิหิงสาวิตกบ้าง ในเพราะบิณฑบาต ...

เป็นไปได้ไหม ในขณะที่กำลังรับประทานอาหารที่จะมีกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ในขณะนี้ ถ้าไม่คิดถึงท่านพระภิกษุที่กำลังฉันอาหาร คิดถึงชีวิตของเราจริงๆ เป็นไปได้ไหม กำลังรับประทาน มีกิเลสไหม ขณะใดที่ไม่เป็นไปในทาน ไม่เป็นไปในศีล ไม่เป็นไปในภาวนา ขณะนั้นก็เป็นโลภะบ้าง เป็นโทสะบ้าง ถ้าอาหารอร่อย ก็ชอบ บางทีสüssวย กลิ่นน่ารับประทาน โลภะก็เกิดขึ้นเป็นไปทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง หรือในทางตรงกันข้าม พยาบาท ความไม่พอใจก็เกิดได้ถ้าอาหารไม่อร่อย รสไม่ดี จัดไม่เป็น หากมีกำลังมาก ก็คิดจะว่า ใครนะช่างทำไม่อร่อย หรือว่าทำไม่เป็น รสชาติไม่กลมกล่อม ซึ่งความคิดที่จะเบียดเบียนทางกายอาจเกิดขึ้นได้ บางคนระงับไม่อยู่ อาจจะขว้างปาทิ้งไป หรือมีวิหิงสาวิตกทางวาจา คิดที่จะเบียดเบียนด้วยคำพูดก็เป็นได้ ปุณฺณคนถุหฺสฺสัถฺตริภคคอาหารแล้วย่อมมีโลภะ โทสะ โมหะ ฉันทิ ภิกษุเป็นปุณฺณจะต่างกันไหม เมื่อยังเป็นปุณฺณอยู่ก็ย่อมไม่ต่างกัน

เพราะฉะนั้น ถึงแม้จะเป็นเพศบรรพชิต พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติพระวินัยแล้วทรงอนุเคราะห์ด้วยทรงแสดงธรรมเพื่อขัดเกลา เพื่อให้เกิดกุศลสมควรแก่ศรัทธาที่อุปสมบท ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บิณฑบาตที่ถวายแก่ภิกษุผู้เห็นปานดังนี้ เรากล่าวว่าไม่มีผลมาก ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะภิกษุเป็นผู้ประมาทอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยหมู่บ้าน หรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ ... ฯลฯ... เธอไม่คิดเช่นนั้น

ว่า โอหนอ คฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีนี้ แม้ต่อๆไปก็พึงอังคาสเรา ด้วยชาทณียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอ ไม่ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่พัวพัน เห็นโทษ มีปัญญาคิดสลัดออก บริโภค บิณฑบาตนั้น เธอตรึกเป็นเนกขัมมวิตกบ้าง ตรึกเป็นอัปยาบาทวิตก บ้าง ตรึกเป็นอวิหิงสาวิตกบ้าง ในเพราะบิณฑบาตนั้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บิณฑบาตที่ถวายเป็นอภิกษุผู้เห็นปานดังนี้ เรากล่าวว่า มีผลมาก ช้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะภิกษุเป็นผู้ไม่ ประมาทอยู่

ที่ยกพระสูตรนี้ขึ้นมา ก็เพื่อให้พิจารณาความหมายของคำว่า “เนกขัมมะ” อีกครั้งหนึ่ง ในข้อความตอนที่ว่า “...บริโภคบิณฑบาตนั้น เธอตรึกเป็นเนกขัมมวิตกบ้าง ตรึกเป็นอัปยาบาทวิตกบ้าง ตรึกเป็น อวิหิงสาวิตกบ้างในเพราะบิณฑบาตนั้น...”

เป็นบรรพชิตแล้ว ทำไมรูปหนึ่งขณะที่กำลังฉันบิณฑบาต ตรึก เป็นกามวิตก แต่อีกรูปหนึ่งตรึกเป็นเนกขัมมวิตก ถ้าเนกขัมมะ หมายถึง ออกจากบ้านเรือนบวชเป็นบรรพชิต ท่านก็เป็นบรรพชิต แล้ว เนกขัมมะแล้ว แต่ในที่นี้ทรงมุ่งหมายถึงอะไร ในขณะที่ฉัน บิณฑบาตก็ตรึกเป็นเนกขัมมวิตก ออกจากความพัวพันในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่กำลังปรากฏ ไม่หมกมุ่น ไม่พัวพัน เพราะว่าถ้า หมกมุ่น พัวพัน เพลิดเพลินไป นั่นคือหลงลืมสติ ฉะนั้น เมื่อขาดสติก็ไม่ใช่ เนกขัมมวิตก เพราะเป็นกามวิตกบ้าง พยาบาทวิตกบ้าง แต่ไม่ได้ หมายความว่า ไม่ให้รับฉันภัตตาหารที่ประณีต แต่ว่าขณะที่กำลัง

ฉันทัน เป็นเนกขัมมวิตก เพราะมีสติพิจารณารู้ลักษณะของนาม และรูปที่ปรากฏ ในขณะนั้น ถ้าอาหารมีรสประณีต ความยินดี ชอบใจเกิดขึ้น ถ้าหลงลืมสติ ขณะนั้นก็เกินไปกับกามวิตก แต่ถ้า ในขณะที่กำลังฉันภัตตาหารที่ประณีต ความยินดีพอใจเกิดขึ้น หาก สติระลึกถึงลักษณะของความยินดีพอใจนั้นว่าเป็นนามธรรมที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย หรือเวลาที่เห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ก็พิจารณารู้ นาม และรูปที่กำลังปรากฏ ในขณะนั้นจึงจะเป็นเนกขัมมวิตก คือ ไม่ พัวพันในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ในขณะนั้น

**อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ปฐมปณาสก์ สมจิตตวรรคที่ ๔
สูตรที่ ๙** มีข้อความว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญความปฏิบัติผิดของคน ๒ จำพวก คือ คฤหัสถ์ ๑ บรรพชิต ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อม ไม่ยังกุศลธรรมที่นำออกให้สำเร็จได้ เพราะการปฏิบัติผิดเป็นเหตุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญความปฏิบัติชอบของคน ๒ จำพวก คือคฤหัสถ์ ๑ บรรพชิต ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อม ยังกุศลธรรมที่นำออกให้สำเร็จได้ เพราะการปฏิบัติชอบเป็นเหตุ

พระสูตรนี้แสดงให้เห็นการปฏิบัติชอบและการปฏิบัติผิดของทั้ง คฤหัสถ์และบรรพชิต ถ้าชีวิตของปุถุชนไม่ยาก ไม่ลำบากที่จะเจริญ

สติปัฏฐานแล้ว ท่านพระเถระท่านก็คงจะไม่ภาวนิตคำที่แสดงให้เห็นว่าชีวิตเป็นของยากอย่างไรโดยเฉพาะชีวิตของผู้ที่อบรมเจริญปัญญา

ขุททกนิกาย เถรคาถา เซนต์เถรคาถา มีข้อความว่า

การบวชกระทำไดยากแท้ การอยู่ครองเรือนก็ยากแท้ ธรรม
เป็นของลึกลับ การหาทรัพย์เป็นของยาก การเลี้ยงชีพของเราด้วย
ปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ก็เป็นของยาก ควรคิดถึงอนิจจตาเนืองๆ

นี่คือผู้ที่เห็นชีวิต ไม่ว่าจะเป็นชีวิตแบบไหน ไม่ใช่ของง่ายเลย
การบวชเป็นบรรพชิตเป็นสิ่งประเสริฐ ที่มีโอกาสประพฤติข้อปฏิบัติ
ขัดเกลาจิตใจ เพื่อจะได้รู้แจ้งอริยสัจได้สะดวก เพราะเหตุว่าไม่พัวพัน
กับเรื่องของกิเลสต่างๆ แต่ว่าจิตของปุถุชนนั้นยากไหมในเพศของ
บรรพชิต

๒๐

การเจริญสติเป็นเรื่องยาก ถ้ายิ่งไม่เจริญสติก็ยิ่งยากมากทีเดียว ฉะนั้น ในเขตเถรคณานี้ ท่านจึงได้กล่าวภาษิตในเรื่องชีวิตของ คฤหัสถ์และบรรพชิต เพราะท่านรู้ชีวิตจริงๆ รู้จิตใจของปุถุชน ด้วยการเจริญสติว่า การบวชกระทำไต่ยากแท้ การอยู่ครองเรือนก็ยากแท้ บรรพชิตก็ยากอย่างบรรพชิต คฤหัสถ์บวชไม่ได้ก็ยากอย่าง คฤหัสถ์

การหาทรัพย์เป็นของยาก ไม่ใช่หามาได้ง่ายๆเลย นี่เป็นความจริงอีกเหมือนกัน สำหรับคฤหัสถ์ยังยากในเรื่องปัจจัยของชีวิต เรื่องการหาและรักษาทรัพย์เพื่อเลี้ยงชีวิต สำหรับบรรพชิตเลี้ยงชีพด้วยปัจจัย ๔ ถึงแม้ว่าจะเป็นตามมีตามได้ ก็เป็นของยาก ฉะนั้น ภาษิตสุดท้ายของท่านก็คือ “ควรคิดถึงอนิจจตา เนื่องๆ”

ความไม่เที่ยงเป็นของจริง ไม่เที่ยงทุกๆขณะ เมื่อกันนี้ เห็นกระทบปรากฏแล้วก็ดับไป ได้ยินและเสียงที่ปรากฏเมื่อกันนี้ก็ดับไปแล้ว ทุกอย่างเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นปรากฏแล้วหมดไป

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปฏิฐานตั้งต้นเมื่อไร ที่ไหนก็ได้ ทุกๆขณะ เพราะว่าสิ่งที่หมดไปแล้วก็หมดไปแล้ว สิ่งที่กำลังมีอยู่ก็พิจารณา ในขณะที่กำลังมีอยู่นั้น ไม่ต้องคอย การระลึกถึงอนิจจตาหรือความไม่เที่ยงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ย่อมมีปัจจัยเกิดขึ้นระลึกได้ในชีวิตประจำวัน

ข้อสำคัญคือ **ขณะใดที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม**
ใด ก็พิจารณาถึงลักษณะของนาม หรือรูปที่สติกำลังระลึกในขณะนั้น
เพื่ออบรมปัญญาให้รู้ลักษณะของสภาพธรรมให้เข้าใจยิ่งขึ้น

อีกตัวอย่างหนึ่งใน **ขุททกนิกาย อุทาน นันทวรรคที่ ๓**
ปิณฑปาดสูตร มีใจความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
ภิกษุหลายรูปกลับจากปิณฑปาดในเวลาปัจฉิมภัตแล้ว นั่งประชุม
สนทนากันในโรงกลมใกล้ต้นกุ่มว่า ตูก่อน ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เที่ยวบิณฑบาตอยู่ ย่อมได้
เห็นรูปอันเป็นที่พอใจด้วยจักขุ ย่อมได้ยินเสียงอันเป็นที่พอใจด้วยหู
ย่อมได้ดมกลิ่นอันเป็นที่พอใจด้วยจมูก ย่อมได้ลิ้มรสอันเป็นที่พอใจ
ด้วยลิ้น ย่อมได้ถูกต้องโผฏฐัพพะอันเป็นที่พอใจด้วยกาย ตามกาล
อันสมควร ภิกษุผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้อันมหาชน
สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ท่านจึงชวนกันถือการเที่ยว
บิณฑบาตเป็นวัตร เพื่อจะได้เห็นรูปอันเป็นที่พอใจด้วยจักขุบ้าง
เป็นต้น และจะเป็นผู้อันมหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา
ยำเกรง ภิกษุเหล่านั้นสนทนากถาค้างอยู่ในระหว่างเพียงนี้ ครั้นนั้น
เป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนแล้ว ได้เสด็จเข้า
ไปถึงโรงกลมใกล้ต้นกุ่ม ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้ว
ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า สนทนากันด้วยเรื่องอะไร และสนทนา
เรื่องอะไรค้างไว้ในระหว่าง ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลพระผู้มีพระภาค

ถึงเรื่องที่สนทนากัน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย การที่เธอทั้งหลายเป็นกุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ฟังกล่าวเรื่องเห็นปานนี้นั้น ไม่สมควรเลย เธอทั้งหลายประชุมกันแล้ว ฟังกระทำอาการ ๒ อย่าง คือ ธัมมิกถา (ถกอันมีธรรม คือถ้อยคำอันประกอบด้วยธรรม) หรือคุณิภาพอันเป็นอริยะ (ความเป็นผู้หนึ่งอย่างพระอริยะ)

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

“ถ้าว่าภิกษุไม่อาศัยเสียงสรรเสริญแล้วไซ้ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายย่อมรักใคร่ต่อภิกษุผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ผู้เลี้ยงตน มิใช่ผู้เลี้ยงคนอื่น ผู้คงที่”

ที่พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานว่า “ถ้าว่าภิกษุไม่อาศัยเสียงสรรเสริญแล้วไซ้ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายย่อมรักใคร่ต่อภิกษุผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ผู้เลี้ยงตน มิใช่ผู้เลี้ยงคนอื่น ผู้คงที่” นั้น นี่คืออธยาศัยจริงๆของผู้ที่กระทำเช่นนี้ ไม่ใช่ทำเพราะเหตุอื่น แต่ทำโดยเป็นอธยาศัยของผู้นั้น พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงทั้งหมด เพื่อให้ผู้ฟังพิจารณาว่า สิ่งใดเป็นคุณเป็นประโยชน์ สิ่งใดเป็นโทษ แล้วละสิ่งที่เป็นโทษ และขัดเกลาเพิ่มพูนอธยาศัยในสิ่งที่เป็นคุณ จนกระทั่งเป็นอธยาศัยของผู้นั้นจริงๆ ไม่ใช่ฝืน และไม่ใช่ว่าบังคับ แต่ทำให้เห็นคุณ ให้เห็นโทษ แล้วอบรมจนเป็นอธยาศัยของผู้นั้น

แม้ในเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานก็เช่นเดียวกัน ไม่ใช่บังคับ หรือว่าไม่ใช่ฝืน แต่ให้เจริญอบรมจนเป็นนิสัย เป็นอุปนิสัยของผู้นั้น **นิสัย** เป็นสิ่งที่ได้กระทำจนกระทั่งชิน แต่**อนุสัย** คือ กิเลสอย่างละเอียดนั้น ละเอียดยิ่งกว่านิสัย เพราะเหตุว่า นิสัยอาศัยการฝึกอบรมเป็นเวลานานพอสมควรก็เป็นนิสัยนั้นๆ ได้ แต่ว่าอนุสัยเป็นกิเลสที่สืบเนื่อง นอนเนื่องอยู่ในจิตนัยชาติไม่ถ้วนทีเดียว เช่น ในขณะใดที่เห็นแล้วไม่รู้สภาพธรรมในขณะนั้นตามความเป็นจริง ก็เป็นอวิชชาอนุสัย ไม่รู้ทุกๆ ขณะ ไม่รู้ไปเรื่อยๆ สะสมไปเป็นอนุสัยอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้น อนุสัยจะลึกและละเอียดยิ่งกว่านิสัยมากสักเท่าไร ถ้าไม่เจริญสติอบรมปัญญาให้เป็นนิสัย ไม่ว่าจะกำลังเห็น กำลังได้ยิน กิ่อบรมนิสัยใหม่ แทนที่จะหลงลืมสติก็ระลึกได้ว่าที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ทางตา ถ้าอบรมเจริญปัญญาบ่อยๆ จะมีนิสัยใหม่ที่ละคลาย อนุสัยจนกว่าจะดับหมดสิ้นไปเป็นประเภทๆ ได้

ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น สะสมมามาก เหนียวแน่น และนานมาแล้ว ฉะนั้น จึงต้องอบรมเจริญปัญญาละคลายความไม่รู้ ที่มีอยู่ในจิตอย่างละเอียด ด้วยการเจริญสติปัญญาอย่างละเอียดด้วย ไม่ใช่เจริญหยาบๆ เป็นบางประเภท แล้วคิดว่าจะละคลายได้ แต่ที่ถูกต้องจะต้องเป็นการอบรมเจริญปัญญาอย่างละเอียดจริงๆ

ในชีวิตประจำวัน ไม่ได้จำกัดการระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป ทางหนึ่งทางใด ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ถ้าจำกัดบางเวลา ขณะนั้นอาจจะไม่ค่อยมีกิเลส โลภะ โทสะ อาจจะเบาบาง เพราะ

ว่ากำลังจัดจ้องที่บางนามบางรูป แต่เมื่ออยู่ที่อื่นที่ไม่เป็นปัจจัยให้จิต
สงบ มีโลภะ โทสะ สติก็ไม่มีกำลัง เพราะที่ไม่เคยระลึกถึงลักษณะ
ของนามและรูปตามปกติ ย่อมยังยึดถือนามและรูปในชีวิตประจำวัน
ว่าเป็นตัวตน

ภาสิตของพระเถระทุกท่านมีประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคล ทุกยุค
ทุกสมัย ใน**ขุททกนิกาย ชาดก ปัญจกนิบาต มณิกุลทลวรรค**
การันตียชาดก มีใจความว่า

พราหมณ์ผู้หนึ่งถามการันตียมาณพซึ่งกำลังยกเอาก้อนหินใหญ่
กลิ้งลงไปในชอกภูเขาในป่าอยู่คนเดียวว่า การทิ้งก้อนหินลงในชอก
เขานี้ จะเป็นประโยชน์อะไรแก่ท่าน

การันตียมาณพตอบว่า จะเกลี่ยหินก้อนเล็กก้อนใหญ่ลง จะทำ
แผ่นดินใหญ่นี้ซึ่งมีมหาสมุทรสี่เป็นขอบเขตให้ราบเรียบเพียงดั่งฝ่ามือ

พราหมณ์จึงบอกว่า มนุษย์คนเดียวย่อมไม่สามารถจะทำแผ่น-
ดินให้ราบเรียบดั่งฝ่ามือได้ ท่านพยายามจะทำชอกเขานี้ให้เต็มขึ้น
ท่านก็จะต้องตายไปเสียเปล่าเป็นแน่

การันตียมาณพกล่าวว่า หากว่ามนุษย์คนเดียวไม่สามารถจะทำ
แผ่นดินใหญ่นี้ให้ราบเรียบได้ ฉันทใด ท่านก็จักนำมนุษย์เหล่านี้ ผู้มี
ทิฏฐิต่าง ๆ กันมาไม่ได้ ฉันทนั้นเหมือนกัน

พราหมณ์กล่าวว่า ท่านได้บอกความจริงโดยย่อแก่เรา ข้อนี้
เป็นอย่างนั้น แผ่นดินนี้มนุษย์ไม่สามารถจะทำให้ราบเรียบได้ ฉันทใด
เราก็ไม่อาจจะทำให้มนุษย์ทั้งหลายมาอยู่ในอำนาจของเราได้ ฉันทนั้น

ด้วยข้อความเพียงสั้นๆ พราหมณ์นั้นก็ได้สติและเห็นด้วย ทั้งนี้ เพราะความคิดเห็นของแต่ละบุคคล ย่อมหลากหลายต่างกันมากทีเดียว ถึงแม้พระผู้มีพระภาคเอง ในครั้งอดีตจะได้ตรัสรู้ และทรงแสดงหนทางข้อประพฤติปฏิบัติแล้ว แต่ผู้ที่ไม่ประพฤติปฏิบัติตามก็มีมาก เพราะเหตุว่าไม่มีบุคคลใดที่สามารถจะทำให้แผ่นดินราบเรียบได้ ฉะนั้น จึงเป็นไปได้เลยที่จะทำให้ทวิภูริความเห็นผิดของบุคคลอื่นนั้น กลับมาเห็นถูกเหมือนกันทั้งหมดได้

เพราะฉะนั้น การฟังก็ควรที่จะให้ได้ประโยชน์ด้วยการพิจารณาให้ได้เหตุผลจากการฟัง เพื่อจะประพฤติปฏิบัติตามให้ถูกต้องด้วย

ศีล ยังประโยชน์ให้สำเร็จจนกระทั่งชรา
ศรัทธา ตั้งมั่นแล้ว ยังประโยชน์ให้สำเร็จ
ปัญญา เป็นรัตนะของนรชน
บุญ อันใจรักไปไม่ได้

(สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เทวตาสังยุตต์ ชราวรรค ชราสูตร)

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์โดยย่อของมูลนิธิ คือ ศึกษาและปฏิบัติธรรม

เผยแผ่พระพุทธธรรมตามแนวพระไตรปิฎก

จัดพิมพ์เอกสารประกอบการศึกษาพระไตรปิฎก เผยแพร่เป็นสาธารณกุศล

คณะกรรมการบริหาร

ประธานกรรมการ	นางสาวสุจินต์ บริหารวนเขตต์
รองประธานกรรมการ	นางสาวดวงเดือน บารมีธรรม
กรรมการ	นางสงวน สุจริตกุล นายแพทย์ สัมชัย ศรีสวัสดิ์ พลเอก สว่าง กัลยาณมิตร นาวาอากาศตรี เกื้อกุล แสนทอง หม่อมบงกชปริยา ยุคล
กรรมการและเหรัญญิก	นางสาวประภัสสร เสดระกุล
กรรมการและเลขานุการ	พลตรี ดร. วีระ พลวัฒน์

ท่านที่ประสงค์จะพิมพ์หนังสือของมูลนิธิ

เพื่อเป็นธรรมบรรณาการในการกุศล หรือมีศรัทธาจะสมทบทุนมูลนิธิ

และสนใจเป็นสมาชิกชมรมบ้านธัมมะ มศพ.

โปรดติดต่อมูลนิธิ หรือกรรมการของมูลนิธิ

สำนักงาน: ๑๗๔/๑ เจริญนคร ๗๘ แขวงดาวคะนอง เขตธนบุรี

กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

โทรศัพท์ ๐๒ ๔๖๘ ๐๒๓๔

โทรสาร ๐๒ ๘๗๗ ๙๖๙๓

<http://www.dhammadhome.com>

E-mail: info@dhammadhome.com

ชมรมบ้านธัมมะ มศพ.

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา

www.dhammadhomefellowship.com

โทรศัพท์ ๐๘๕ ๖๒๑ ๗๑๐๖

รายการเผยแพร่พระธรรมทางสถานีวิทยุฯ
โดย มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา

จังหวัด	สถานี	ความถี่	เวลา	วัน
กรุงเทพฯ	อสมท.	๑๔๙๔	๔.๐๐ น.	จ. - ส.
	รัฐสภา เอฟ.เอ็ม.	๘๗.๕	๐๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
			๒๑.๐๐ น.	ส. - อา.
	รัฐสภา เอ.เอ็ม.	๑๐๗/๑	๐๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
			๒๑.๐๐ น.	ส. - อา.
	สวพ. เอฟ.เอ็ม.	๙๑	๕.๓๐ น.	ทุกวัน
	สทร. ๒	๖๗๕	๖.๐๐ น.	ทุกวัน
			๒๑.๐๐ น.	จ. - ศ.
	พล.๑	๑๔๒๒	๑๗.๐๐ น.	ทุกวัน
	ทอ.๐๑	๙๔๕	๑๒.๓๐ น.	ทุกวัน
			๑๘.๐๐ น.	ทุกวัน
	ตชด.	๕๗๖	๒๐.๓๐ น.	ทุกวัน
	พล.ปตอ.	๕๙๔	๒๓.๑๐ น.	ทุกวัน
กาญจนบุรี	มทป. ๑๑	๑๐๕๓	๒๒.๐๐ น.	อา.
	มก.	๑๑๐๗	๑๖.๐๐ น.	อา.
กาญจนบุรี	พล.ร.๙	๑๕๓๙	๐๔.๐๐ น.	อา.
กำแพงเพชร	ทภ.๓	๗๓๘	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๑๐๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
ขอนแก่น	รด.	๑๑๕๒	๒๐.๓๐ น.	ทุกวัน
	มจร. เอฟ.เอ็ม.	๑๐๑.๗๕	๖.๐๐ น.	ทุกวัน
เชียงใหม่	วปถ.๒	๗๓๘	๒๐.๓๐ น.	จ. - ส.
	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๑๐๑.๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
เชียงราย	ทอ.๐๑๕	๑๒๒๔	๕.๐๐ น.	ทุกวัน
	ทภ.๓	๙๙๙	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
นครสวรรค์	ทภ.๓	๘๐๑	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
น่าน	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๙๙.๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.

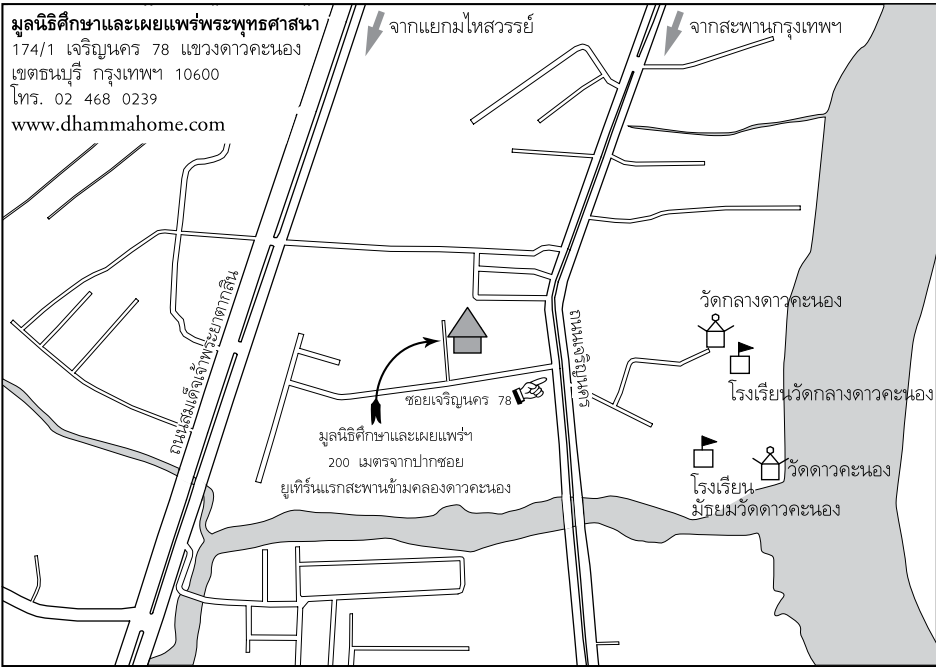
นครศรีธรรมราช	ทภ.๔	๖๘๔, ๑๐๔๔	๖.๐๕ น.	จ. - ส.
ปราจีนบุรี	มทบ. ๑๒	๘๕๕	๒๐.๓๐ น.	จ. - ศ.
ประจวบฯ	ค่ายธนรัชต์ เอฟ.เอ็ม	๙๖.๒๕	๑๓.๐๐ น.	ทุกวัน
ปัตตานี	ทภ.๔	๙๓๖	๑๐.๐๐ น.	ทุกวัน
เพชรบูรณ์	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๙๙.๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
พิษณุโลก	ทภ.๓	๑๑๑๖	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
	ทภ.๓	๑๒๔๒	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
	พล.ร.๔	๑๓๗๗	๕.๐๐ น.	ทุกวัน
แพร่	ทภ.๓	๕๘๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๑๐๓.๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
พะเยา	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๑๐๗.๒๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
พิจิตร	ทภ.๓	๑๔๔๙	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
ภูเก็ต	๑ ปณ. เอฟ.เอ็ม.	๘๙	๕.๐๐ น.	ทุกวัน
ลำปาง	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๑๐๑.๗๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
ลำพูน	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๑๐๗.๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
ชลบุรี	ส.วย. เอฟ.เอ็ม.	๑๐๒.๗๕	๐๙-๑๐. น	ทุกวัน
ระยอง	พล.ม.๒ รือ.	๗๗๔	๕.๓๐ น.	ทุกวัน
สุโขทัย	ทภ.๓	๘๒๘	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๑๐๒.๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
อุดรธานี	ยานเกราะ	๖๘๔	๒๐.๓๐ น.	จ. - ส.
อุตรดิตถ์	ทภ.๓	๑๒๘๗	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
	ทภ.๓ เอฟ.เอ็ม.	๙๗.๕	๕.๐๐ น.	จ. - ศ.
อุบลราชธานี	ทอ.๐๘	๘๐๑	๕.๐๐ น.	ทุกวัน

รายการ “บ้านรั่มะ” ทางสถานีโทรทัศน์
โดย มูลนิธิศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สถานี	เวลา	วัน
สทท.๑๑	๐๕.๐๐ น.	พุธ
TNN2	๐๗.๐๐ น.	เสาร์
TNN2	๐๙.๐๐ น.	อังคาร
TNN2	๑๖.๐๐ น.	พุธ

รายการอาจเปลี่ยนแปลงได้ โปรดสอบถาม โทร. ๐๒ ๔๖๘ ๐๒๓๙
เว็บไซต์ของมูลนิธิฯ www.dhammahome.com เมษายน ๒๕๕๘

มูลนิธิศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปณิธานที่รู้สภาธรรมตามความเป็นจริงนั้นเกิดจากการฟัง
การพิจารณา การระลึกรู้ลักษณะของสภาธรรม
ซึ่งเป็นการปฏิบัติอบรมเจริญปัญญาให้เกิดขึ้นเป็นลำดับ
ไม่ใช่เราทำ

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา

แนวทางเจริญวิปัสสนา เล่มที่ ๒ ตอนที่ ๑๑ - ๒๐

ISBN 978-616-8-004-00-5

www.dhammahome.com